

Statsrådets utbildningspolitiska redogörelse till riksdagen

Undervisningsministeriet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Statsrådets utbildningspolitiska redogörelse till riksdagen	1
Inledning	4
I Utvecklingen av utbildningen.....	6
1. Utvecklingsbehov	6
1.1. Förändringar i omvärlden.....	6
1.2. Riktlinjer för utvecklingen.....	7
Starkare jämlikhet och en positivare attityd till utbildning.....	9
Globaliseringen	9
Åldersstrukturen	10
Ett effektivt och fungerande utbildningssystem.....	11
1.3. Starkare jämlikhet och en positivare attityd till utbildning.....	12
1.4. Globaliseringen.....	16
1.5. Åldersstrukturen	22
1.6. Ett effektivt och fungerande utbildningssystem.....	24
II Tillståndet i utbildningen.....	27
2. Den förda utbildningspolitiken och centrala utvecklingsåtgärder	27
3. Den ekonomiska utvecklingen, studerande och läroanstalts- och högskolenätet ..	29
3.1. Ekonomisk utveckling.....	29
3.2. Elever och studerade	30
3.3. Läroanstaltsnät och högskolenät	31
4. Jämlikhet	35
4.1. Deltagande.....	36
4.2. Måluppfyllelse inom förskoleundervisningen och inlärningsresultat inom den grundläggande utbildningen.....	41
4.3. Särskilda insatser för att stärka jämlikheten.....	43
4.4. Vuxenutbildning	48
4.5. Invandrare.....	49
4.6. De studerandes utkomst.....	51
5. Utbildningens genomslagskraft och kvalitet	53
5.1. Utbildningsnivå	53
5.2. Sysselsättning och placering i fortsatta studier	54
5.3. Regional genomslagskraft	55
5.4. Samband mellan utbildningen och arbetslivet.....	56
5.5. Kvalitetssäkring	58
6. Utbildningssystemets effektivitet	62

6.1. Utbildningsbanor för ungdomar	62
6.2. Utbildningsbanor för vuxna.....	65
7. Internationalisering.....	67
8. Undervisningspersonal	69
8.1. Kvantitativ ökning av lärarutbildningen och lärarnas behörighetssituation....	69
8.2. Utvecklingsprogram för lärarutbildningen	70
8.3. Fortbildning för undervisningspersonal	70
KÄLLOR	72

Inledning

Riksdagens uttalanden

När riksdagen i juni 1998 godkände regeringens proposition med förslag till lagstiftning om utbildning (RP 86/1997) förutsatte den att regeringen sedan tre år förflutit från skollagarnas ikraftträdande lämnar en utbildningspolitisk redogörelse med en utvärdering av vilka verkningar reformen haft och hur de i lagarna uppställda målen har nåtts. Redogörelsen lämnades till riksdagen våren 2002.

I sin skrivelse med anledning av redogörelsen ansåg riksdagen det nödvändigt att fortsätta att ge akt på hur skollagarna fungerar och ansåg det särskilt viktigt att se till att den regionala, kommunvisa och sociala jämlikheten tillgodoses både vad gäller tillgången på utbildning och inlärningsresultaten. Riksdagen förutsatte att regeringen om tre år lämnar en utbildningspolitisk redogörelse till riksdagen.

I samband med att regeringens proposition med förslag till ändringar i bestämmelserna om elevvård, ordning och disciplin (RP 205/2002 rd) godkändes fann riksdagens kulturutskott det angeläget att en uppföljning görs av hur ändringarna i bestämmelserna om elevvård och disciplin fungerar och att en utredning om detta lämnas till riksdagen i samband med den utbildningspolitiska redogörelsen.

Riksdagen godkände den 9 februari 2005 en redogörelse om förskoleundervisningsreformens verkningar och om måluppfyllelsen och förutsatte att regeringen snabbt utreder det praktiska genomförandet av undervisningsministeriets rekommendation i fråga om gruppstorleken inom förskoleundervisningen och praxis när det gäller att bilda grupperna samt vilka problem detta ger upphov till när det gäller att uppnå målen för förskolan. Därefter måste regeringen vid behov vidta lagstiftningsåtgärder för att fastställa gruppstorleken.

Redogörelsens uppläggning

Redogörelsen är indelad i två delar. I den första delen behandlas utmaningarna inför framtiden och vilka utvecklingsbehov de ger upphov till inom utbildningen. Den andra delen innehåller en översikt av nuläget och utvecklingen inom utbildningen.

Utvecklingen av utbildningen har i början av 2000-talet kraftigt präglats av mål och åtgärder som stöder samhälls- och sysselsättningspolitiken. Utvecklingen har omfattat alla utbildningsnivåer och utbildningssystemet i dess helhet. Redogörelsen har av den anledningen inte begränsats till utbildning som lyder under den skollagstiftning som reviderades i början av 1999 utan också högskolestudier har tagits med.

Granskningen av nuläget och utvecklingen inom utbildningen gäller de första åren av millenniet. Aktuella teman är läroanstalts- och högskolenätet, jämlikheten i utbildningen, utbildningens genomslagskraft och kvalitet, effektiviteten i utbildningssystemet, internationalisering och undervisningspersonalen.

Beredningen av redogörelsen

Redogörelsen har beretts vid undervisningsministeriet som tjänsteuppdrag. Vid beredningen har man utnyttjat de resultat som framkommit i ett flertal arbetsgrupper och i nationella och internationella utvärderingar och utredningar.

Följande instanser har hörts om redogörelsen: kommunikationsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, arbetsministeriet, Utbildningsstyrelsen, Finlands Kommunförbund, Ko-

lukuksen järjestäjien yhdistys, Ammatillisten aikuiskoulutuskeskusten liitto, Samverkande Bildningsorganisationerna, Ammatillisten oppilaitosten rehtoriliitto, Rådet för yrkeshögskolornas rektorer ARENE, Finlands rektorer rf, Finlands universitetsrektors råd, Finlands Yrkesstuderandes Centralförbund - SAKKI, Förbundet för Studentföreningar vid Yrkes-högskolorna i Finland - SAMOK, Finlands Gymnasistförbund, Finlands studentkårers förbund, AKAVA, Finlands Näringsliv EK, Jord- och skogsbruksproducenternas centralförbund MTK, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC, Företagarna i Finland och Tjänstemannacentralorganisationen STTK.

I Utvecklingen av utbildningen

1. Utvecklingsbehov

1.1. Förändringar i omvärlden

Globaliseringen

De framtida utmaningarna för det finländska samhället kommer att utgöras av snabba förändringar i den internationella arbetsfördelningen och konkurrensmiljön i en öppen världsekonomi. För att Finland skall ha framgång måste kompetensnivån och produktiviteten höjas på alla områden av det ekonomiska livet och näringslivet. Detta kräver för sin del att innovations- och utbildningssystemet reformeras och att arbetslivet utvecklas kraftigt.

Effekterna av en allt djupare global arbetsfördelning syns redan på vår egen arbetsmarknad. Många arbetsintensiva branscher kommer i fortsättningen att få allt svårare att sysselsätta arbetskraft. Detta gäller särskilt industrin, som under de senaste åren har minskat sin arbetskraft. I vissa yrken som gäller produktionsuppgifter kommer å andra sidan den avgång som beror på åldersstrukturen att leda till ett stort behov av arbetskraft också under de närmaste åren. Nya arbetsplatser uppstår i synnerhet inom servicesektorn och i planerings- och expertuppgifter där kravet på kompetens är högt. Väsentligt är att förstärka attityderna och kompetensen när det gäller att starta ny företagsverksamhet och främja innovativ verksamhet. Vikten av utbildning och fostran i företagsamhet växer. Arbetets innehåll förändras och kraven på kompetens förändras och växer. Förändringarna på den globala marknaden, de förändrade yrkesstrukturerna och de växande kompetenskraven i arbetslivet försvårar en prognostisering av utbildningsbehoven.

En global omvärld innebär också att verksamhetsförutsättningarna i vardagen blir mer varierande och att det blir nödvändigt att ta till sig nya tillvägagångssätt. Möten mellan olika kulturer och handlingsätt blir en del av det dagliga arbetet och utmanar individerna att dels anpassa sin verksamhet till en global miljö, dels bygga upp sin egen kulturellerade identitet omgiven av en mängd olika influenser.

Arbetskraftsutvecklingen

Sedan 2003 har den åldersklass som kommer upp i arbetsför ålder (15–24-åringar) i Finland varit mindre än den åldersklass som avgår (55–64-åringar). Med tanke på en hållbar offentlig ekonomi och ett tillräckligt utbud av arbetskraft är det av största vikt att de äldre arbetstagarna hålls kvar i arbetslivet längre än för närvarande.

Arbetskraften åldras. De stora åldersklasserna har redan nått 55 års ålder och tre av tio arbetstagare av hela arbetskraften är över 50 år. De äldres andel av arbetskraften kommer att hållas på samma höga nivå under de följande två decennierna. Från början av nästa decennium ända till 2030 kommer avgången från arbetslivet att vara i genomsnitt ca 10 000 personer större än utbudet av ny ung arbetskraft per år. Problemen när det gäller tillgången på arbetskraft blir allt allvarigare. När de regionala skillnaderna växer finns det risk för att brist på arbetskraft och arbetslöshet förekommer parallellt. En särskild utmaning blir att trygga tillgången på kompetent arbetskraft i områden som hotas av avfolkning. Regeringens mål om en sysselsättningsgrad på 75 procent är ambitiöst. Före utgången av våren 2007 borde de sysselsatta vara 100 000 fler än våren 2003. Sysselsättningsgraden skulle då vara ca 70 procent. År 2005 var sysselsättningsgraden 68 procent. I en situation då befolkningen åldras är målet att höja sysselsättningsgraden mer krävande än tidigare.

Åldersstrukturen

Enligt prognoserna kommer Finlands befolkning att växa fram till 2028 (Statistikcentralen 2004b). Befolkningen åldras dock i snabb takt, vilket ställer arbetsmarknaden och den offentliga ekonomin inför utmaningar.

Barn- och ungdomsåldersklasserna krymper. I en del landskap har antalet grundskolelever uppvisat en sjunkande trend redan i många år och 2005 började antalet sjunka även på riksnivå. Antalet barn i grundskolåldern minskar med ca 43 000 från 2005 till 2010. Före 2020 kommer minskningen att vara ca 45 000 jämfört med 2005. Mellan 2005 och 2010 minskar antalet barn i grundskolåldern i alla landskap. Efter det blir minskningen mindre brant eller stannar upp i Norra Österbotten, Birkaland, Nyland och Mellersta Finland. I Kajanaland minskar antalet barn i grundskolåldern under femton års tid med 28 procent och i Lappland med 23 procent. Utmaningen kommer att bestå i att trygga högklassiga utbildningstjänster för de krympande åldersklasserna.

De unga ålder klasserna ökar i hela landet under de fem följande åren, men i vissa landskap började antalet personer i denna ålder klass sjunka redan efter millennieskiftet och den nedåtgående trenden fortsätter. Under nästa decennium börjar antalet personer som hör till ungdomsåldersklasserna, dvs. i åldern 16–21 år, sjunka på riksnivå. Antalet personer som hör till ungdomsåldersklasserna ökar med ca 13 800 från 2005 till 2010. Efter det krymper ålder klasserna snabbt. År 2020 finns det 34 700 färre i dessa ålder klasser än 2005. Mins kningen i ungdomsåldersklasserna ligger kring 10 procent i hela landet. Förändringen är stor i landskapen i Östra och Norra Finland, där antalet ungdomar, med undantag för Norra Österbotten, minskar med 22–31 procent. Också i Satakunta, Kymmenedalen, Södra Karelen, Södra Österbotten och Mellersta Österbotten är minskningen 12–18 procent. I Nyland kommer ungdomsåldersklasserna 2020 i stort sett att omfatta nuvarande antal.

De stora ålder klasserna går i pension under de närmaste åren. Andelen personer över 65 år utgör 16 procent av befolkningen 2005 och enligt befolkningsprognosen 23 procent 2020. Den åldrande befolkningen växer snabbt. Med nuvarande nativitet beräknas försörjningskvoten i Finland att vara den högsta i EU-länderna 2015.

1.2. Riktlinjer för utvecklingen

För att kunskapsbasen i framtiden skall vara tryggad krävs satsningar på att förbättra barnens och de ungas välbefinnande i skolan, stärka den positiva inställningen till utbildning i hela samhället, stärka förutsättningarna för livslångt lärande och motverka utslagning.

Jämlika utbildningsmöjligheter bildar grunden för den finländska välfärden och landets konkurrenskraft. I dagens Finland kan man dock göra uppskattningen att det till vissa delar förekommer skillnader i tillgången på och kvaliteten på utbildningstjänsterna. Målet måste vara att minska dem. Som helhet kan dock utbildningstjänsterna för närvarande i regel anses synnerligen jämlika i fråga om både utbildningsutbud och kvalitet. Skillnaderna i befolkningens utbildningsnivå mellan olika delar av landet är jämförelsevis små. De skillnader i inlärningsresultaten som beror på regionala förhållanden och elevernas sociala bakgrund är enligt OECD:s PISA-undersökning 2003 (OECD 2004) mindre i Finland än i OECD-länderna överlag. Även de skillnader i deltagande i utbildning som beror på föräldrarnas utbildningsbakgrund och sociala ställning är mindre än i många andra europeiska länder. Målet måste trots det vara att minska skillnaderna.

Nyckelfrågan i framtiden kommer att lyda hur man skall kunna trygga, och i vissa avseenden förbättra, tillgången till högklassiga utbildningstjänster samtidigt som barn- och ungdomsåldersklasserna krymper.

Den ekonomiska globaliseringen innebär en utveckling mot en specialiserad global arbetsfördelning och en allt hårdare konkurrens. Finlands konkurrensfaktorer i den globala konkurrensen är en hög kompetensnivå, toppkunnande och förmåga att snabbt utnyttja innovationer i produktionsprocessen. Betydande utmaningar under den kommande tioårsperioden blir att svara på de växande kraven på kompetens genom att höja utbildningens kvalitet. Utbildningssystemet måste för sin del också kunna jämna vägen för invandrabefolkningens integrering i det finska samhället och dra nytta av invandrarnas kunskapspotential. Pluralismen i grundskolan får allt större betydelse.

Internationaliseringen bidrar till att utveckla en hög kvalitet i utbildningen och forskningen. Utbildningen, särskilt högskoleutbildningen, kan utvecklas till ett nytt område för internationell affärsverksamhet i Finland.

För att sysselsättningsgraden skall stiga måste arbetstagarna stanna längre i arbetslivet. De unga bör komma ut på arbetsmarknaden i genomsnitt ett år tidigare än för närvarande och tiden i arbetslivet förlängas med tre år. För att detta mål skall uppnås måste övergången till utbildning och arbetsliv ske smidigt och heltäckande. Det är också allt viktigare att se till att de studerande slutför sina studier och avlägger examen. Dessutom måste man se till att förutsättningarna för att de vuxna stannar kvar i arbetslivet och för att deras kunskaper utvecklas.

Arbetskraftsutvecklingen och de krympande åldersklasserna förutsätter att en allt större del av de unga övergår till arbetslivet sedan de avlagt en yrkesinriktad examen eller en högskoleexamen. Detta kan inte förverkligas om man inte kan åstadkomma en markant minskning i studieavbrotten och en förbättrad genomströmning. I dagens läge är avlägger endast 70 procent examen av dem som inlett utbildning för en yrkesinriktad grundexamen, utbildning för en yrkeshögskoleexamen eller utbildning för grundexamen vid universitet. En minskning av avbrotten förutsätter omfattande och kraftiga åtgärder.

Det sätt på vilket utbildningstjänsterna utnyttjas kommer att förändras i och med utvecklingen i befolkningens åldersstruktur. Utbildningstjänster utnyttjas allt mer av vuxna som redan befinner sig i arbetslivet, medan behovet av utbildning för ungdomsåldersklasserna minskar. Utmaningen består i att utveckla utbildningsutbudet och småningom ge det en annan inriktning. Även bildningsbehoven hos den växande gruppen personer i pensionsåldern måste beaktas.

Då utgiftstrycket inom den offentliga sektorn stiger och åldersklasserna krymper är det viktigare än förr att se till att utbildningssystemet fungerar effektivt. Onödig överlappande utbildning blir dyrt både för samhället och för individen.

Befolkningsutvecklingen kan förutsätta en starkare statlig styrning inom olika sektorer av utbildningssystemet.

För att utbildningspolitiken skall utfalla väl måste förändringarna i omvärlden beaktas på förhand. Vidare måste målsättningen för framtiden bygga på uppgifter om nuläget inom utbildningen. Utbildningspolitiken kan dock inte enbart handla om passiva reaktioner. Med utbildningspolitiska medel påverkas utvecklingen i samhället och arbetslivet samt individens möjligheter. Regeringen lyfter fram följande behov av utveckling i utbildningen för de följande åren.

Starkare jämlikhet och en positivare attityd till utbildning

Ökat välbefinnande i skolan

År 2006 startas en omfattande och långsiktig åtgärdshelhet för att öka välbefinnandet i skolan och motverka utslagning. Syftet med åtgärdshelheten är att utveckla skolan till en gemenskap som främjar barns och ungas välbefinnande. Utvecklingsverksamheten fokuserar på åtgärder för att ingripa i ett tidigt skede, förnya skoldagens uppläggning, öka delaktigheten samt förhindra skolavbrott.

Främjande av jämlika utbildningsmöjligheter

Jämlikhet är ett viktigt utbildningspolitiskt mål. Jämlikheten när det gäller deltagandet i utbildning förbättras i hela utbildningssystemet. Utmaningar utgör särskilt det faktum att pojkar och män i mindre grad deltar i gymnasieutbildning och i högre grad avbryter sin yrkesutbildning eller sina högskolestudier. Könsfördelningen bland dem som inleder gymnasieutbildning, yrkesutbildning och högskoleutbildning jämnas ut. Genom ett regionalt balanserat utbildningsutbud främjas jämlika utbildningsmöjligheter och fortsatt livskraft i regionerna. Genom åtgärder inom det fria bildningsarbetet stärks enhetligheten i samhället, jämlikheten samt ett aktivt medborgarskap och verksamheten i medborgarsamhället.

Behoven av att utveckla specialundervisningen i den grundläggande utbildningen utreds och förslag till behövliga lagstiftningsändringar läggs fram. Samtidigt utreds utvecklingsbehoven i lärarutbildningen med avseende på specialundervisningen.

Jämlikhet och en positiv attityd till utbildning i vuxenutbildningen

Underrepresenterade gruppers möjligheter att delta i vuxenutbildning utökas. Informations- och rådgivningstjänster som gäller vuxenstudier, studiehandledning samt studiestödssystem avsedda för vuxna utvecklas. De inlärningsmodeller lämpade för vuxna som utvecklats inom ramen för programmet Kunskapslyftet utnyttjas också i den vuxenutbildning som får basfinansiering.

Globaliseringen

Utbildning, välfärd, ekonomisk tillväxt och konkurrenskraft

För att man skall kunna förbättra nivån och kvaliteten på den finländska välfärden, stödja en hållbar utveckling, stimulera nationalekonomins tillväxt och stärka den internationella konkurrenskraften krävs en kontinuerlig höjning av utbildnings- och kompetensnivån hos hela befolkningen och en positiv inställning till inläring med utgångspunkt i livslångt lärande. De resurser som avsätts för utbildning är en investering i framtiden. Centrala mål är att utveckla utbildningens kvalitet och genomslagskraft och trygga tillgången på utbildning. Resurserna för utbildning måste tryggas.

Högklassig undervisningspersonal

För att utbildnings- och kompetensnivån hos befolkningen skall kunna höjas, nivån på utbildningen förbättras och utbildningssystemet fungera behövs en högklassig undervisningspersonal. Tillgången på kompetent undervisningspersonal säkras genom en korrekt dimensionerad lärarutbildning. Antalet personer med invandrarbakgrund som deltar i lärarutbildningen utökas. Fortbildningen för undervisningspersonalen utvecklas så, att det kontinuum som finns mellan lärarnas grundutbildning och fort-

bildning stärks och lärarnas olika behov av utbildning under lärarbanan beaktas. Lärarnas fortbildning kopplas samman med läroanstalternas utvecklingsarbete. Ledarskapet i läroanstalterna stöds genom utbildning som utvecklas för läroanstalternas rektorer.

Internationaliseringen av utbildningssystemet

Internationaliseringen av hela utbildningssystemet och särskilt högskoleutbildningen är en central framgångsfaktor i den globala konkurrensen. Antalet utländska examensstuderande i högskolorna måste höjas till minst den nivå som utgör genomsnittet i Europa. Utbytet av studerande, lärare och forskare skall utökas. Det skall sörjas för en mångsidig språkundervisning. En starkare internationell attraktionskraft i högskolorna fordrar satsningar på högre kvalitet i utbildningen och forskningen och på en systematisk kvalitetssäkring. Högskolorna skall tryggas möjligheter att utvidga den internationella verksamheten. De ekonomiska förutsättningarna för denna skall stärkas.

Inom alla utbildningssektorer skall beredskapen att se till att den växande invandrabefolkningen får utbildning på lika grunder som urbefolkningen förbättras.

Reformering av högskoleväsendet

En central utgångspunkt för den strukturella utvecklingen av högskolorna är att hela högskolesystemets internationella konkurrenskraft förbättras som en del av det europeiska området för högre utbildning och forskning samtidigt som den regionala utvecklingen stöds.

Åldersstrukturen

Anpassning av läroanstaltsnätet och utbildningstjänsterna till den förändrade åldersstrukturen

Lösningarna i fråga om kommun- och servicestrukturen skall bidra till att utbildningstjänsterna förstärks och anpassas till de krympande åldersklasserna. Medborgarna skall säkerställas lika rätt att oavsett förmögenhet få utbildning enligt sin förmåga och sina särskilda behov och utveckla sig själva. Förskoleundervisning och grundläggande utbildning skall i första hand tryggas som närservice på lokal basis. Alla som avslutar den grundläggande utbildningen skall ha möjligheter att fortsätta i yrkesutbildning eller i gymnasium. I fråga om utbildningen på andra stadiet är målet i regel regional tillgänglighet och ett utvecklat samarbete mellan yrkesutbildningen och gymnasierna. Det skall sörjas för kvalitet och tillräcklig valfrihet i utbildningen samt för tillgången på elevvårds- och andra stödtjänster.

Utveckling av inlärningsmöjligheterna för vuxna

Det fordras en tillräckligt omfattande vuxenutbildning för att den vuxna yrkesverksamma befolkningen i arbetsför ålder skall kunna utveckla och förnya sin yrkeskompetens och orka och trivas i arbetet. Utmaningen i en situation med minskande arbetskraft är att vuxenutbildningen till största delen måste ordnas vid sidan av arbetet. Deltagande i utbildning för den vuxna befolkningen i arbetsför ålder utökas. Målet är att andelen vuxna i arbetsför ålder som deltar i utbildning årligen skall växa med 60 procent fram till 2008. Arbetsfördelningen inom vuxenutbildningen görs klarare och finansieringsbasen breddas. Riktningen av vuxenutbildningsutbudet sker med beaktande av befolkningens ålders- och utbildningsstruktur, arbetslivets behov och den regionala tillgängligheten. Utbudet av fritt bildningsarbete och allmänbildande vux-

enutbildning utvecklas så att det särskilt svarar mot de utmaningar som den äldre befolkningen och invandringen medför.

Ett effektivt och fungerande utbildningssystem

Utbildningsvägar och kortare studietider

Den unga arbetskraften är en livsviktig resurs inom alla sektorer och i alla yrkesgrupper. Målet är att alla ungdomar kommer ut i arbetslivet efter att ha avlagt en yrkesinriktad examen eller en högskoleexamen.

Det utvecklas ytterligare åtgärder för att underlätta övergången mellan utbildningen på grundstadiet och på andra stadiet. Målet för 2008 är att 97 procent av dem som avslutar den grundläggande utbildningen skall inleda studier inom utbildning på andra stadiet eller inom påbyggnadsundervisningen samma år. Motsvarande mål för 2009 är 97,5 procent. Det vidtas fler preventiva åtgärder som riktar sig till skolavbrott i grundskolan och problem vid övergången till andra stadiet. Elevhandledningen anpassas till individen. Den orienterande och förberedande utbildningen inför den grundläggande yrkesutbildningen utvidgas.

Det startas ett omfattande åtgärdsprogram för att minska studieavbrotten. Genomströmningen ges större vikt som grund för bestämmande av finansieringen för yrkesutbildningen, yrkeshögskoleutbildningen och universiteten.

Studiestödet skall göra det möjligt för den studerande att avlägga examen inom utsatt tid. Det studiesociala stödet för de studerande skall utvecklas så, att det bättre än tidigare möjliggör systematiska studier på heltid och leder till kortare studietider.

Effektiva åtgärder vidtas för att minska överlappande utbildning och för att tidigare förvärvat kunskaper skall erkännas i hela utbildningssystemet. Målet är kortare studietider. Effektiviteten i systemet med fristående examina förbättras.

Utbildning och arbetsliv närmare varandra

För att man skall kunna svara på arbetslivets föränderliga och växande kompetensbehov samt främja den innovativa verksamheten och utvecklingsarbetet fordras ett intensivt samarbete mellan utbildning och arbetsliv. I synnerhet den yrkesinriktade utbildningen, examina och de arbetsplatsförlagda studierna utvecklas i samverkan med arbetslivet. Arbetsplatshandledarnas möjligheter till utbildning tryggas. Lärarnas branschspecifika kompetens och arbetslivskunskaper utvecklas. Utbildningsanordnarnas förutsättningar att sköta uppgifter som hänförs till utveckling av arbetslivet och serviceverksamhet förstärks. Arbetsgivarnas skyldigheter och ansvar vid ordnandet och finansieringen av utbildningen måste utökas. Målet är att utbildningen bildar en fast del av företagets strategiska utvecklingsarbete, och att särskilt personalen vid småföretag får bättre möjligheter att delta i utbildning.

Studiehandledning

Handledningen av eleverna och de studerande utvecklas på alla utbildningsstadier. Handlednings- och rådgivningstjänsterna utvecklas och med deras hjälp riktas studierna så, att de motsvarar medborgarnas och arbetslivets kompetensbehov och så, att utbildningsresurserna blir effektivt utnyttjade.

Målet är att alla medborgare före 2008 har tillgång till mångsidiga och kundcentrerade informations- och rådgivningstjänster om vuxenutbildning och att alla läroan-

stalter och högskolor som ordnar vuxenutbildning också kan erbjuda handledning som lämpar sig för vuxenstudier.

1.3. Starkare jämlikhet och en positivare attityd till utbildning

Ökat välbefinnande i skolan

I syfte att motverka utslagning är det viktigt att eleverna får en positiv attityd till utbildning och mångsidiga färdigheter för livslångt lärande. Negativa erfarenheter och attityder som uppkommit under barndomen och ungdomen leder till problem vid senare studier och i utbildning som behövs under arbetskarriären. Sådana attityder är också svåra att rätta till i efterhand. När inlärningssvårigheterna identifieras och eleven får hjälp så tidigt som möjligt kan risken för negativa utbildningsattityder och utslagning minskas.

Förändringarna i samhället påverkar barnens och ungdomarnas välbefinnande och återspeglar sig i skolan som uppväxtmiljö. Allt hårdare värderingar i samhället, ökad konkurrens och osäkerhet i arbetslivet och förändrade familjestrukturer tär också på föräldrarnas resurser. Antalet familjer i en svagare ställning har vuxit. Antalet barn och unga som tas om hand av barnskyddet har ökat på ett oroväckande sätt.

Barnens vardag i skolan har blivit mer krävande: den kunskap de skall ta till sig har mångdubblats och utbildning har blivit en grundförutsättning för att klara sig i livet. Undersökningar visar att barns och ungdomars behov av särskilt stöd samt förekomsten av psykiska problem har ökat. Barnens och ungdomarnas värderingar formas förutom av hemmet och skolan också allt mer av ungdomskulturen, medierna och Internet.

Samhörighet och gemensamt ansvar är inte längre självklarheter. Till följd av dessa förändringar har också förväntningarna på skolan, som den enda verksamheten som når hela åldersklassen, vuxit och tagit sig varierande former. Pluralism hör till grundskolans väsen och något som gäller alla skolor. Skolan skall ge mångsidig, på kunskap baserad undervisning. Verksamheten skall ge barnen en verklig rätt och frihet att välja världsåskådning. Skolan skall inte bara förmedla kunskap utan också kunna väcka kritisk nyfikenhet hos eleverna och få dem att ifrågasätta rådande uppfattningar i samhället, inklusive skolan och dess verksamhetsformer.

Utvecklingen av nya undervisningsformer skall stödjas i syfte att främja kreativiteten. Det skall ges rum för lärarens och elevens personlighet. Studier i konst- och färdighetsämnen förbättrar skoltrivseln och stärker kreativiteten. Det är viktigt för vårt skolväsen med en pedagogisk förnyelseförmåga som bygger på barnets egen kreativitet och uppmuntrar till sådan. Skolan skall inte bara sträva efter goda inlärningsresultat utan också kunna sörja för att barnen och ungdomarna får en sund uppväxt och mår bra. Detta förutsätter att barnens och ungdomarnas liv granskas som en helhet, som en fråga som berör flera förvaltningsområden. Inte heller samarbetet med hemmen skall glömmas.

De reviderade skollagarna och grunderna för läroplanerna framhäver elevvårdens betydelse för att stödja barnens och de ungas välbefinnande. Parallellt med målen för lärandet har det skrivits in mål som handlar om att sörja för barnens och de ungas välbefinnande som en helhet, se till tryggheten i skolan och en skyldighet att samarbeta över förvaltningsgränserna. I grunderna för läroplanerna ses skolans uppgift ur en vid synvinkel. Skolans uppgift är förutom att främja lärande och studiefärdigheter också att sörja för barns och ungas välbefinnande och vägleda dem i deras livsval.

Utöver dessa reformer behövs det allt mer effektiva metoder för att öka välbefinnandet i skolan och motverka utslagning. Undervisningsministeriet har startat en åtgärdshelhet som fokuserar på den grundläggande utbildningen och på att utveckla övergången till andra stadiet. Målet för denna långsiktiga åtgärdshelhet är att utveckla skolan till en gemenskap som främjar barns och ungas välbefinnande samt att öka beredskapen att ingripa tidigt och i preventivt syfte. Ett frångångsrikt tidigt ingripande har konstaterats ha betydande positiva verkningar även i samhällsekonomiskt avseende.

I skolan är syftet med tidigt ingripande att upptäcka problem både i skolgemenskapen och hos enskilda elever och att erbjuda stöd i ett så tidigt skede som möjligt, då det ännu finns flera alternativ att välja mellan. Skolan kan utnyttja olika tillvägagångssätt i detta arbete. De effektivaste åtgärderna för att minska mobbning har visat sig vara sådana som riktar sig till hela skolan. Det startas en riksomfattande utvecklingsverksamhet mot mobbning och våld i skolan. Den syftar till att skapa en handlingsmodell som alla skolor kan använda för att motarbeta mobbning och göra denna modell till en del av skolans vardag. Även elevernas förmåga att motarbeta mobbning förstärks.

Inlärningsmiljön har en stor inverkan på barns och ungas utveckling och inläring. Inlärningsmiljön är en helhet bestående av fysiska, psykiska, sociala och pedagogiska faktorer. Genom att utveckla olika delområden av denna helhet kan man på ett väsentligt sätt påverka barns och ungas välbefinnande och lärande. Det är viktigt att utvecklingen av inlärningsmiljön granskas ur ett vidsträckt perspektiv, såsom trivseln i skolans utrymme, växelverkan samt en lugn och positiv atmosfär. Inlärningsmiljön kan utvecklas också med hjälp av olika undervisnings- och bedömningsmetoder eller inläringsspel för att främja inlärningsfärdigheterna.

Att trygga framtiden för varje elev efter den grundläggande utbildningen är en stor utmaning för utbildningen. Utslagning som beror på olika problem leder i sämsta fall till att eleven blir utan utbildning och senare slås ut i arbetslivet. Den förlorade arbetsinsatsen uppskattas till en halv miljon euro och de uteblivna skatteinkomsterna dessutom till 100 000 euro. Ett projekt för att motverka skolavbrott skall förhindra att de unga avbryter den grundläggande utbildningen och blir utan avgångsbetyg. Strävan är också att de unga får en studieplats i utbildningen på andra stadiet. God praxis och goda tillvägagångssätt som projektet ger upphov till tas in som en etablerad del av verksamheten på de högre klasserna i den grundläggande utbildningen.

Sett ur ett internationellt perspektiv upplever de finländska barnen och ungdomarna att de ha små påverkningsmöjligheter i skolan. Elevernas påverkningsmöjligheter och medinflytande måste förstärkas för att man skall kunna utveckla en samverkande skola. Genom att man utvecklar elevkårsverksamheten och gör den till en etablerad del av skolans strukturer får barn och unga en möjlighet att delta i och påverka skolan som gemenskap och utveckla den som en interaktiv inlärningsmiljö.

Även om de reviderade skollagarna och grunderna för läroplanerna har stärkt elevvårdens ställning i skolorna, finns det ett uppenbart behov av en strukturell utveckling av elevvården. Uppskattningar visar att det råder brist på elevvårdstjänster i hela landet. Elevernas rätt att få sådana elevvårdstjänster de behöver förverkligas inte jämlikt i alla delar av landet eller på olika utbildningsstadier. Till stöd för arbetet med att utveckla elevvården på lång sikt utvecklas ett riksomfattande system för statistikföring, uppföljning och utvärdering. Vidare startas en undersökning om kostnaderna för att barn och unga mår illa, om elevvårdens genomslagskraft och kostnadseffektivitet i förhållande till välbefinnandet. Den strukturella och innehållsliga utvecklingen av elevvården måste stödjas i skolorna och kommunerna och i de ekonomiska regionerna.

I en tid av skärpta krav i arbetslivet kan man genom en ny struktur på skoldagen stödja både barnet i dess utveckling och hemmen i deras fostrande uppgift. En trygg uppväxtmiljö eliminerar de riskfaktorer som hänger samman med att barn vistas ensamma utan tillsyn. I de finländska skolorna är dagen för närvarande uppdelad i en intensiv serie lektioner och efterföljande fritidsverksamhet. Genom att skapa en annan rytm i skoldagen och göra mindre strukturförändringar, såsom en smidig inledning på skoldagen, förlängd matpaus och lämpliga inslag av fritidsverksamhet under skoldagen, kan man åstadkomma väsentliga förändringar när det gäller välbefinnandet och atmosfären i skolan. Skoldagens struktur måste granskas som en större helhet som ett sätt att främja välbefinnandet.

I skolans vardag består lärarnas uppgifter inte enbart av undervisning. Viktiga element i lärarnas befattningsbeskrivning med tanke på elevernas välbefinnande är det ansvar som hänför sig till fostran i vardagen och elevvårdsarbete, utveckling av skolgemenskapen och en samverkande kultur i skolan samt samarbetet mellan hemmet och skolan. Lärarens arbete omfattar i allt högre grad också samarbete med olika aktörer och förvaltningsgrenar. Systemet med total arbetstid måste beakta också sådana arbetsuppgifter som förändringarna i samhället och i barnens och ungdomarnas uppväxtmiljö har fört med sig i lärarens arbete.

För att åtgärdshelheten för ökat välbefinnande i skolan skall kunna genomföras måste undervisningspersonalens kompetens på detta område utvecklas. Ett fokusområde i grundutbildningen och fortbildningen för undervisningspersonalen måste omfatta grundläggande kunskaper när det gäller tidig identifiering av problem, elevvård, växelverkan och gruppdynamik samt välbefinnande i skolan och arbetshälsa. Som ett fokusområde i fortbildningen föreslås färdigheter i att utveckla arbetsgemenskapen samt i ledarskap. För att trygga en samverkande kultur skall tillvägagångssätten i fortbildningen riktas till arbetsgemenskaperna.

Främjande av jämlika utbildningsmöjligheter

Jämlika utbildningsmöjligheter bildar grunder för landets välfärd och konkurrenskraft. Som helhet betraktat kan utbildningstjänsterna i regel anses vara förhållandevis jämlika i fråga om såväl utbildningsutbud som kvalitet.

Skillnaderna i befolkningens utbildningsnivå är små mellan olika delar av landet. De skillnader i inlärningsresultaten som beror på regionala faktorer och på elevernas sociala bakgrund är enligt OECD:s PISA-undersökning mindre i Finland än i OECD-länderna överlag. Även föräldrarnas utbildningsbakgrund och sociala ställning påverkar i mindre grad deltagandet i utbildning än i många andra europeiska länder.

I dagens Finland kan man dock göra uppskattningen att det till vissa delar förekommer skillnader i tillgången på och kvaliteten på utbildningstjänsterna (t.ex. elevvårds- och specialundervisningstjänster). Målet måste vara att minska dessa skillnader och att förbättra jämlikheten i fråga om utbildningsmöjligheterna, deltagandet i utbildning och utbildningstjänsternas kvalitet.

Det har under årtionden, utan nämnvärd framgång, gjorts försök att med utbildningspolitiska medel påverka de könsrelaterade skillnaderna i deltagande. Segregationen börjar genast efter den grundläggande utbildningen. I gymnasieutbildningen är kvinnorna i majoritet. I yrkesutbildningen, yrkeshögskolorna och universiteten är könsfördelningen som helhet jämnare än i gymnasiet, även om kvinnorna är något fler i högskolorna. Den ojämna könsfördelningen syns dock på flera utbildningsområden, där de sökande följer traditionella könsmönster. Män är mer benägna att avbryta studierna än kvinnor. Skillnaderna när det gäller att delta i utbildning och slutföra sin utbildning kan leda till ett ökat antal män som riskerar att slås ut permanent. Åtgärder för att påverka saken måste sättas in inte bara i ungdomsskedet utan också genom riktad vuxenutbildning. En jämnare könsfördelning måste också uppmärks-

sammas i elevhandledningen och yrkesvägledningen samt vid utveckling av antagningen av studerande bl.a. så, att man tar i bruk effektivare antagningsmetoder är tidigare.

Deltagande i utbildning och utbildningsutbudets struktur uppvisar olika profil i olika delar av landet. Andelen som studerar i gymnasiet varierar från 66 procent i Nyland till 49 procent i Kymmenedalen och Södra Karelen. De regionala skillnaderna när det gäller gymnasiestudier påverkar de ungas färdigheter för och möjligheter till fortsatta studier. Den regionala balansen i detta avseende måste förbättras för att de unga skall garanteras jämlika möjligheter att gå i gymnasium oberoende av bostadsort. Möjligheterna att genomföra gymnasieutbildning och yrkesutbildning samtidigt parallellt måste utökas. De färdigheter för fortsatta studier som den grundläggande yrkesutbildningen ger måste också förstärkas.

Det finns regionala skillnader i utbildningsutbudet i fråga om yrkesutbildning samt yrkes- högskolestudier och universitetsstudier. På grund av dem varierar tillgången till utbildning inom dessa sektorer till vissa delar synnerligen kraftigt i olika delar av landet. Undervisningsministeriet har därför med tanke på genomförandet av utvecklingsplanen för utbildning och forskning 2003–2008 utarbetat riktgivande regionala mål för utbildningsutbudet för 2008. Dessa mål ingår i ett brev daterat 12.5.2004 till anordnarna av yrkesutbildning, yrkes- högskolorna och universiteten om åtgärder för att förbättra den regionala balansen i utbildningsutbudet. De utgör en utgångspunkt när det förhandlas med anordnarna av yrkesutbildning om utbildningstillstånden samt med universiteten och yrkeshögskolorna om resultat- och målavtalen. Måluppfyllelsen följs upp.

Elever med annorlunda inlärningsätt, olika handikappgrupper samt studerande med olika språklig och kulturell bakgrund måste få fler möjligheter att delta i utbildning. Detta sker genom att tillgängligheten i läroanstalter på andra stadiet, yrkeshögskolor och universitet förbättras. Med tillgänglighet avses att läroanstalternas fysiska, psykiska och sociala miljö utvecklas så att olika studerande kan vara verksamma i högskolorna på lika grunder.

Jämlikhet i vuxenutbildningen

Flera åtgärder för att främja jämlikheten inom vuxenutbildningen har vidtagits under denna regeringsperiod. Den mest betydande av dem är åtgärdsprogrammet Kunskapslyftet, som infaller 2003–2007. Trots åtgärderna uppskattas den arbetskraft som helt saknar utbildning på andra stadiet uppgå till så många som 350 000 personer år 2007 och till ca 260 000 år 2012. Även i fortsättningen gäller det att se till att vuxna med liten skolunderbyggnad har tillräckliga möjligheter att höja sin kompetens.

Åtgärder för att höja utbildningsnivån bland vuxna fortsätter efter att programperioden för Kunskapslyftet gått ut. Målet är att minst 20 000 personer som saknar utbildning på andra stadiet skall inleda studier för en yrkesinriktad examen eller delar av examen varje år. I Kunskapslyftet har man utvecklat praxis som uppmuntrar till vuxenstudier och hjälper de studerande att slutföra studierna. Målet är att sprida denna praxis samt att utvidga den personliga tillämpningen i vuxenstudierna så att den blir en etablerad verksamhetsform i all vuxenutbildning. Dessutom utvecklas handlednings- och rådgivningstjänsterna samt de studiesociala förmånerna för vuxna.

Tillräckliga handlednings- och rådgivningstjänster främjar jämlika möjligheter att delta i vuxenutbildning. I en utvärdering från 2004 (Numminen 2004) konstateras bl.a. att studiehandledningen i vuxenläroanstalterna kännetecknas av ett snävt innehåll och en splittrad och illa samordnad organisation. Målet för 2008 är att alla medborgare skall ha tillgång till mångsidiga och kundcentrerade informations- och rådgivningstjänster om vuxenstudier och att alla läroanstalter och högskolor som ordnar vuxenutbildning skall erbjuda handledningsarrangemang som också lämpar sig för vuxenstudier. För att man skall kunna svara på arbetslivets och den vuxna befolkningens behov fordras ett målmedvetet samarbete vid ut-

vecklingen och samordningen av undervisnings- och arbetsförvaltningens tjänster. Undervisningsministeriet och arbetsministeriet bereder ett åtgärdsprogram för att utveckla informations- och rådgivningstjänsterna och handledningen i samband med vuxenstudierna.

1.4. Globaliseringen

Utbildning, välfärd, ekonomisk tillväxt och konkurrenskraft

Utbildningen spelar en betydande roll för Finlands förmåga att upprätthålla sin ekonomiska tillväxt, sin konkurrenskraft, sina innovationer och sin höga levnadsstandard. I framtiden blir utbildningens kvalitet en allt viktigare faktor. Det behövs en hög kompetens- och utbildningsnivå för att nationalekonomin skall kunna anpassa sig till en snabbt föränderlig värld. I den allt hårdare internationella konkurrensen är det nödvändigt att den högsta undervisningen och forskningen ligger nära den internationella toppen och att universiteten i Finland har en framskjuten position på några områden som är av central betydelse med tanke på vår nationalekonomi och samhällsutveckling.

Inom den ekonomiska tillväxten övergick man på 1990-talet till ett innovations- och kompetenscentrerat skede. I den globala ekonomin konkurrerar områden och länder om placeringen av kompetenskluster och anslutande produktionsverksamhet. Vilken placering den produktionsverksamhet som fordrar spetskompetens kommer att få i framtiden beror i stor utsträckning på tillgången på högutbildad arbetskraft samt på den materiella och sociala grundstrukturen i nationalekonomin. När arbetskraftens rörlighet ökar, växer kraven på att den utbildning som samhället ordnar skall ha relevans och bättre motsvara arbetsmarknaden. På grund av globaliseringen och arbetskraftens rörlighet blir en optimal ansvarsfördelning mellan företagen och den av samhället bekostade utbildningen viktigare än förut.

Utvecklingen och ibruktagandet av nya innovationer har allt oftare koppling till nätverk där forsknings- och utvecklingsverksamheten och den praktiska produktions- och serviceverksamhet står i nära växelverkan med varandra.

När det mänskliga kapitalet växer med hjälp av utbildning förbättras förmågan att tillämpa ny teknik och nya tillvägagångssätt samtidigt som produktionen ökar. En god allmän utbildningsnivå behövs också för att det skall uppstå hemmamarknader som effektivt utnyttjar den nya tekniken. Finlands nationella kompetens- och tillväxtstrategi har redan länge omfattat en kunnig och högt utbildad arbetskraft, som kan utnyttja och producera ny teknik.

Högklassig utbildning och en kunnig arbetskraft är en del av en gynnsam företagsmiljön. I en öppen ekonomi skall det allmänna trygga en tillräcklig kunskapsbas och på så sätt främja existerande företagsfunktioner, uppkomsten av helt ny företagsverksamhet och investeringar av vikt för tillväxten. Det är viktigt att hela åldersklassen får grundläggande kunskaper om företagsamhet. Dessutom måste utbildningssystemet erbjuda tillräckliga möjligheter till utbildning som gäller yrkeskompetens och affärskompetens för företagare.

Utbildningen påverkar produktiviteten och den ekonomiska utvecklingen och på så sätt medborgarnas och hela samhällets välfärd. Utbildningspolitiken är den viktiga del av välfärdspolitiken. Med utbildningens hjälp kan man positivt påverka bl.a. hälsa, kriminalitet, miljöns tillstånd, demokrati och livskvalitet. Utbildning är ett sätt att främja ett omfattande deltagande i arbetslivet och stärka den sociala samhörigheten. Via utbildningen förmedlas sådana ur samhällets synvinkel viktiga värden som solidaritet, tolerans, jämlikhet och deltagande. De snabba förändringarna i samhället och ett varierande elevmaterial understryker betydelsen av det livslånga lärandet som skapar av ett socialt kapital.

En av de största inlärningsutmaningarna nationellt och globalt kommer under de närmaste årtiondena att handla om att börja tillämpa en livsstil som bygger på hållbar utveckling. Det här gäller barn och ungdomar men i lika stor utsträckning den vuxna befolkningen. På alla nivåer av utbildningen måste man öka den kunskap som behövs för att träffa val och vidta åtgärder som gäller hållbar utveckling samt ge mångsidig och relevant undervisning för att sådana värden och attityder skall kunna bildas. I yrkesutbildningen och i grundutbildningen på högskolenivå likaväl som i den tilläggsutbildning och fortbildning som riktar sig till vuxna i arbetsför ålder är målet att se till att det finns sådan specialkompetens och sådana attityder i arbetslivet som behövs med tanke på en hållbar utveckling. Grundutbildningen och fortbildningen för undervisningspersonalen är av central betydelse för måluppfyllelsen. Med en mångsidig forskarutbildning samt forskning och innovativ verksamhet skapar man förutsättningar för val och alternativa tillvägagångssätt av positiv betydelse för en hållbar utveckling på både kort och längre sikt. Det fria bildningsarbetet och medborgarorganisationernas verksamhet spelar en central roll när det gäller medborgarnas kunskaper, värden och attityder.

Högklassig undervisningspersonal

För att utbildningssystemet skall fungera, befolkningens utbildnings- och kompetensnivå höjas och kvaliteten på utbildningen förbättras behövs en högklassig undervisningspersonal och en högkvalitativ lärarutbildning. I en internationell jämförelse har de finländska lärarna en hög utbildningsnivå, vilket bidragit till de goda inlärningsresultaten. En förutsättning för att utbildningen skall utvecklas är att lärarna har möjlighet att uppdatera och bredda sin yrkesfärdighet.

Gnom en riktigt dimensionerad lärarutbildning säkrar man tillgången på kompetent undervisningspersonal. Ålderklassernas utveckling, lärarnas åldersstruktur, utvecklingen i fråga om antalet behöriga lärare samt lärarnas benägenhet att gå över till andra än undervisningsuppgifter följs regelbundet för att behovet av lärarutbildning skall kunna uppskattas.

Ett ökat behov av studiehandledning, den växande specialundervisningen, det allt större antalet studerande med olika kulturell bakgrund och det tillagande samarbetet över yrkesgränserna ställer den pedagogiska utbildningen av lärarna inför stora utmaningar. Ett centralt innehåll i de pedagogiska studierna i all lärarutbildning är förmåga till samarbete och växelverkan, förståelse av inlärningsprocesserna samt motverkande av inlärningssvårigheter och utslagning. Antalet personer med invandrarbakgrund som deltar i lärarutbildningen måste utökas i syfte att stärka den kulturella mångfalden i de finländska läroanstalterna.

Fortbildningen för undervisningspersonalen förutsätter utvecklingsåtgärder som siktar på att förbättra utbildningens tillgänglighet, stärka det kontinuum som finns mellan lärarnas grundutbildning och fortbildning och erbjuda alla lärargrupper lika möjligheter att upprätthålla och bygga på sin yrkeskunskap med hjälp av fortbildning. I fortbildningen beaktas lärarnas olika behov av utbildning i olika faser av lärarbanan. Om de nya lärarna får stöd i början av lärarbanan och introduktionen i arbetet utvecklas kan man förhindra att lärarna byter läraryrket mot andra yrken.

Lärarnas fortbildning kopplas bättre än för närvarande till läroanstalternas utvecklingsarbete. En systematisk fortbildning stöder arbetshälsan i läroanstalterna och hjälper lärarna att orka i arbetet. Ledarskapet i läroanstalterna stärks också genom att man utvecklar utbildning som riktar sig till läroanstalternas rektorer. Läroanstaltsledningen förutsättningar att utveckla det pedagogiska ledarskapet, inläringen och undervisningen förbättras.

Internationaliseringen i högskoleutbildningen

En förutsättning för att kvaliteten på högskoleutbildningen och forskningen skall kunna förbättras och den nationella innovationsbasen förstärkas är att internationaliseringen i utbildningen och forskningen stärks. Centrala faktorer med tanke på Finlands konkurrenskraft är att kvaliteten på högskolornas verksamhet höjs och att innovationssystemet fås att fungera bättre. Målen för det närmaste åren och samtidigt en stor utmaning när det gäller utvecklingen av högskolorna är att utnyttja nya slags möjligheter till affärsverksamhet på den internationella utbildnings- och forskningsmarknaden. Samarbetet måste utökas i alla verksamhetsformer, i synnerhet med Ryssland, Indien och de asiatiska länderna.

Under de senaste åren har högskolorna utökat sitt internationella samarbete och det växande antalet utländska utbytes- och examensstuderande i de finländska universiteten och yrkeshögskolorna är ett tecken på den finländska högskoleutbildningens ökade internationella attraktionskraft. Trots denna utveckling är i synnerhet antalet utländska examensstuderande i Finland rätt lågt jämfört med de övriga EU-länderna och de viktigaste OECD-länderna.

I den internationella verksamheten måste högskolorna profilera sig på sina egna styrkeområden. Större uppmärksamhet skall ägnas kvaliteten på utbildningen på främmande språk. Undervisnings- och forskningssamarbetet med utländska högskolor måste fördjupas bl.a. så att gemensamma utbildningsprogram utvecklas. Rekryteringen av begåvade, utländska examensstuderande skall utvecklas i en aktiv, systematisk och professionell riktning. Det måste satsas mer än förut på att undervisa utländska studerande i finska och svenska och kulturen i Finland, för att de som avlagt examen här lättare skall kunna integreras i det finska samhället och komma ut på arbetsmarknaden. Målet är att en växande del av de utländska examensstuderandena skall stanna kvar på den finska arbetsmarknaden efter avlagd examen.

Förutsättningarna för de finländska högskolornas internationella verksamhet måste förbättras så, att de finländska högskolorna kan agera på den internationella utbildningsmarknaden jämbördigt med andra länders högskolor. Målet är att fullt ut utnyttja det finländska kunnandet, den växande efterfrågan på högskoleutbildning och EU:s utbildningsprogram. Universitetens ekonomiska befogenheter måste utökas i syfte att förbättra förutsättningarna för det nationella och internationella toppkunnandet och nätverksbygget.

Ett villkor för att högskolornas internationella verksamhet skall utvecklas är att det anvisas extra resurser för verksamheten. Det är inte möjligt att högskolorna betalar utvidgningen av verksamheten med sina omkostnadsanslag eller att utvidgningen helt täcks med offentliga extra satsningar. Arbetet med att utreda möjligheterna att ta ut terminsavgifter av studerande som kommer från länder utanför EU och EES fortsätts och frågan granskas också för den beställda utbildningens del i samband med den pågående utredningen om en utvidgning av universitetens ekonomiska autonomi. Om avgifter införs startas stipendieprogram för att stödja begåvade utländska examensstuderande. Möjligheterna för medborgare från utvecklingsländerna att studera vid finländska högskolor stöds via nätverksprogram mellan högskolorna som en del av utvecklingssamarbetet.

De finländska universiteten och yrkeshögskolorna måste förstärka sin verksamhet också utomlands inom ramen för sina styrkeområden.

Reformeringen av högskoleväsendet

Högskoleväsendet utvecklas som en helhet bestående av universiteten och yrkeshögskolorna och de sammanslutningar som baserar sig på samarbetsavtal mellan dem. Högskolesystemets strukturer kan variera regionalt i dualmodellen. Målet är att högskolorna bättre än för närvarande skall kunna svara på de olika behoven i regionerna.

Högskolornas profilering stärks och arbetsfördelningen mellan de olika sektorerna klargörs. Nätet av verksamhetsställen görs tätare och innehållet i examina och utbildningsprogram-

men inom båda sektorerna utvecklas. Nya struktur- och verksamhetsmodeller utvecklas i syfte att förbättra konkurrenskraften med beaktande av den regionala tillgången på utbildning och regionernas olika behov.

De krympande ungdomsåldersklasserna särskilt i östra och norra Finland förutsätter en justering av högskoleutbildningens dimensionering och en nyinriktning av utbildningsutbudet. Högskoleutbildningen som helhet fordrar en enhetlig styrning på riksnivå för att utbildningsutbudet och strukturerna i nätverket skall kunna utvecklas på ett balanserat sätt på regional nivå, enligt språkgrupp och enligt bransch.

Universitetens och yrkeshögskolornas stödtjänster, biblioteks- och informationstjänster, internationella verksamhet, vuxenutbildning, spridning av innovationer och samarbete med företagen kan skötas mer ekonomiskt än för närvarande genom att funktioner i högskolorna slås samman och samlingsmodeller utvecklas för dem. En rationellare verksamhet ger högskolorna en möjlighet att förbättra kvaliteten och genomslagskraften i fråga om sina grundläggande uppgifter.

Universitetens och yrkeshögskolornas examensstruktur har utvecklats under de senaste åren. Nu då systemen etablerat sig gäller det att försäkra sig om att högskoleexamen bibehåller en egen klar profil i enlighet med dualmodellen. Yrkeshögskoleexamen är en examen som är direkt inriktad på arbetslivet. Högre yrkeshögskoleexamen ger möjlighet för en del av dem som avlagt yrkeshögskoleexamen att fördjupa sin yrkeskompetens efter att de inhämtat arbetserfarenhet. De lägre och högre högskoleexamen i universiteten är till sin natur akademiska examina, med antingen vetenskaplig eller konstnärlig inriktning.

I syfte att stärka universitetens forskningsverksamhet och yrkeshögskolorna forsknings- och utvecklingsverksamhet utökas högskolornas samarbete samt utnyttjas de möjligheter som organisationer utanför högskolorna erbjuder. Dessa s.k. förmedlande organisationer kan utvecklas till tillräckligt stora helheter som kan betjäna högskolorna gemensamt. Samtidigt måste det skapas principer för att olika aktörer tillsammans effektivt skall kunna utnyttja forskningsmiljöerna och utrustningen.

De utbildningsmöjligheter som universiteten erbjuder vuxna utvecklas genom en mångsidigare examensutbildning som räknar tillgodo tidigare förvärvat kunnande, en starkare finansieringsbas och bättre verksamhetsbetingelser för fortbildningen och fungerande möjligheter till examensstudier via den öppna universitetsundervisningen. Verksamheten måste samordnas på regional nivå och riksnivå. Fortbildningens kvalitet och genomslagskraft måste förbättras så att det också uppkommer kommersiellt konkurrenskraftiga produkter och företag inom branschen. En del av fortbildningen kan bolagiseras. Av universitetscentren utvecklas i första hand regionala samordnings- och resurscenter för vuxenutbildningen. Den öppna universitetsundervisningen och utbudet av fortbildning i regionen samordnas via dem.

Strukturen på högskolenätet reformeras så att högskolornas enheter samlas till större helheter. Detta möjliggör uppkomsten av en med tanke på forskningen och FoU-verksamheten tillräckligt kritisk massa samt säkerställer mångsidiga biämneshögheter för de studerande. Med tanke på den regionala genomslagskraften är det viktigt att det bildas en tillräckligt stor högskoleorganisation. Större enheter erbjuder en möjlighet också till intern utveckling av högskolans struktur och verksamhet.

Befolkningsutvecklingen kräver att man granskar möjligheterna att slå samman yrkeshögskolor verksamma på samma ort eller i varandras omedelbara närhet. Målet är att koncentrera den examensinriktade utbildningen för unga till färre orter och till större enheter än för närvarande. Starkare enheter förbättrar yrkeshögskolornas möjligheter att bära sitt ansvar för den regionala utvecklingen. Yrkeshögskolorna och universiteten samarbetar för att utveckla sitt utbildningsutbud så att det motsvarar de regionala utbildningsbehoven. Målet för

högskolesamarbetet är att stödja de ekonomiska regionernas utvecklingsarbete, förbättra tillgången på utbildning samt öka samarbetet mellan utbildningsorganisationerna. Den öppna universitets- och yrkeshögskoleundervisningen spelar en viktig roll i högskoleverksamheten.

Den strategiska ledningen och förvaltningen vid universiteten reformeras med beaktande av de växande krav som uppgifterna och omvärlden ställer.

Utveckling av utbildningens kvalitet

En hög kvalitet på undervisning och examina är en förutsättning för genomslagskraft, effektivitet och produktivitet i utbildningen. Kvalitetssäkringens och kvalitetsledningens betydelse i utbildningssystemet växer både på nationell och på europeisk nivå. Kvalitetssäkringen är en central faktor också när det gäller att öka utbildningens attraktionskraft och genomskinlighet. Av denna anledning gäller det att fästa allt mer uppmärksamhet vid en kontinuerlig höjning av utbildningens kvalitet och vid kvalitetssäkringen. Det blir också en allt viktigare uppgift att utveckla tillvägagångssätt, processer och handlingssystem som hänför sig till en kontinuerlig höjning av utbildningens och forskningen kvalitet.

Det internationella samarbetets betydelse framhävs i kvalitetssäkringen i högskolorna och yrkesutbildningen. Genom samarbetet strävar man efter att förbättra arbetet för en kontinuerlig kvalitetsutveckling i fråga om utbildningen i Europa samt öka genomskinligheten i kvalitetssäkringen och den vägen erkännandet mellan utvärderingar eller ackrediteringar. Europeiska rådet och parlamentet har antagit en gemensam rekommendation om ett intensifierat europeiskt samarbete inom högskolornas kvalitetssäkring. Kvalitetssäkringen inom yrkesutbildningen utvecklas i ett europeiskt samarbetsnät i anslutning till Köpenhamnsprocessen. Dess mål är att skapa gemensamma ramar och angreppsvinklar för kvalitetssäkring i medlemsländerna och bland utbildningsanordnarna. En stor utmaning under de kommande åren blir att införa den gemensamma europeiska referensram för kvalitetssäkring som man redan kommit överens om (Common Quality Assurance Framework) och tillämpa den på nationell nivå. Med dess hjälp försöker man skapa gemensamma principer och tillvägagångssätt för att öka kvalitetssäkringens genomskinlighet och trovärdighet i medlemsländerna.

Kvalitetssäkring är också ett av de centrala elementen i den aktuella europeiska referensramen för examina, vilket också bidrar till ett ökat behov att skapa gemensamma standarder och tillvägagångssätt i synnerhet för kvalitetssäkringen inom yrkesutbildningen och högskoleutbildningen.

Utbildningens och forskningens kvalitet är också en viktig konkurrensfaktor med vilken de finländska universiteten och yrkeshögskolorna kan nå framgång på den internationella högskolemarknaden.

Internationaliseringen och det europeiska samarbetet ger anledning att omvärdera det nuvarande kvalitetssäkringssystemet i högskolorna också i Finland. Högskolorna har startat utvecklingen av sina interna system. I många högskolor har arbetet knappt börjat. Den nationella kvalitetssäkringen skall vara trovärdig också ur internationell synvinkel så att kvalitetssäkringsförfarandena kan tillförsäkra de finländska högskolorna en internationell kvalitetsstämpel. Detta uppnås nödvändigtvis inte med nuvarande externa kvalitetssäkring, som bygger på en allmän utveckling av verksamheten och i stor utsträckning sker på frivillig basis. Målet är att utveckla ett nationellt, för alla högskolor obligatoriskt externt kvalitetssäkringssystem. Också internationella utvärderingar av enskilda utbildningsområden och högskolor måste kunna utnyttjas bättre än förut. I den nationella lagstiftningen måste säkerställas att det av högskolorna inte fordras nationella och internationella utvärderingar som överlappar varandra.

En central utmaning för yrkesutbildningen är att utveckla ett nationellt kvalitetssäkringssystem och via det stödja utbildningsanordnarna i kvalitetsledningen. På så sätt kan man också öka genomskinligheten och trovärdigheten i kvalitetssäkringen på internationell nivå.

Utveckling av utbildningen för invandrare

Kunskaper i finska och svenska har en stor betydelse för att kunna agera i samhället, delta i utbildning, ha framgång i studierna och komma ut i arbetslivet. I stora kommuner med mycket invandrarelever ordnas undervisning i finska och svenska som andra språk i tillfredsställande utsträckning. De regionala skillnaderna är dock stora och i små kommuner förekommer brister vid ordnandet av undervisningen. Undervisningen i finska och svenska som andra språk måste få en starkare ställning för att alla invandrarelever skall kunna garanteras likvärdiga möjligheter. Modersmålsundervisningen i det egna språket tillsammans med undervisningen i finska/svenska som andra språk stärker elevens mångkulturella identitet och lägger också grunden till en fungerande tvåspråkighet.

Undersökningar visar att de viktigaste faktorerna för att en person skall anpassas till en främmande kultur, förutom kunskaper i landets språk, är att det egna språket och den egna kulturen bevaras och utvecklas. Undervisning i det egna modersmålet ordnas i större kommuner där invandrareleverna är många, medan det inte ordnas modersmålsundervisning i tillräcklig grad för invandrarelever i små kommuner. Via större satsningar på undervisningen i det egna modersmålet kan man stödja invandrarelevernas integrering i det finländska samhället och deras studieframgång. Även utbildningen av lärare i modersmålet måste ökas.

Enligt lagen om grundläggande utbildning kan kommunen och den som beviljats utbildningstillstånd med hjälp av statligt stöd under ett halvt års tid ordna undervisning som förbereder för den grundläggande utbildningen. Vanligtvis har en invandrarelev dock efter ett halvt års förberedande undervisning inte de kunskaper och färdigheter som behövs för att kunna delta i den normala grundläggande utbildningen. Genom att utveckla och utvidga den förberedande undervisningen inför den grundläggande utbildningen kan man garantera alla invandrarelever ett tillräckligt stöd och förutsättningar att klara av grundstudierna och de fortsatta studierna.

Få ungdomar med invandrarbakgrund fortsätter i gymnasiet jämfört med finsk- och svenskspråkiga elever. En viktig bidragande orsak är att de upplever sig ha bristande språkkunskaper. I gymnasiet är det möjligt att läsa finska eller svenska som s.k. andra språk och invandrare kan helt befrias från studier i det andra inhemska språket om de inte tidigare bedrivit sådana studier. För framgång i gymnasiet krävs dock goda kunskaper i finska/svenska. Förutom att undervisningen i finska/svenska för invandrare måste effektiviseras redan i den grundläggande utbildningen krävs det också stödåtgärder för att de skall kunna fortsätta i gymnasiet. Invandrarnas gymnasiestudier kan stödjas bl.a. via studier som förbättrar språkkunskaperna och studieförmågan. Dessa kan ges i form av tillämpade kurser inom ramen för gymnasiets lärokurs, i synnerhet i början av gymnasiestudierna.

I den grundläggande yrkesutbildningen beaktas för invandrarstuderande de specialkrav som språkkunskaperna ställer både vid antagningsförfarandet och i undervisningsarrangemangen och vid bedömningen av prestationer. Vid antagningen av studerande till den grundläggande yrkesutbildningen är det möjligt att i högre grad än för närvarande utnyttja antagning enligt prövning, där man kan beakta särskilda skäl som hänger samman med den sökandes person. Ett villkor för att antas är dock en tillräcklig kunskapsnivå i undervisningsspråket och allmänna studiefärdigheter. Dessa kan förbättras med hjälp av förberedande utbildning inför den grundläggande yrkesutbildningen. De riksomfattande grunderna för läroplanen för förberedande utbildning för invandrare inför den grundläggande yrkesutbildningen justeras och eventuella behov av ändringar i läroplanen utreds. I samband med justeringen av grunderna

för läroplanerna för de yrkesinriktade grundexamina beaktas också kraven på kulturell mångfald. Dessutom fästs vikt vid möjligheterna för invandrare att delta i yrkesutbildning i form av läroavtal samt åtgärder som siktar på att få invandrarkvinnor och -flickor att delta i utbildning samt förbättra utbildningsmöjligheterna och utveckla utbildningen både i den grundläggande yrkesutbildningen och i den utbildning som inte leder till examen inom den grundläggande yrkesutbildningen.

Det startas ett omfattande nationellt projekt kring attitydfostran som siktar på att ge lärare och elever instrument att utveckla välbefinnandet särskilt i skolor som har invandrarelever.

Målet är att öka antalet studerande med invandrarbakgrund i högskolorna. För att målet skall uppnås måste det utvecklas förberedande utbildning inför yrkeshögskolestudierna.

Hela utbudet av vuxenutbildning kan utnyttjas av invandrarna. I olika utbildningsformer har invandrarernas särskilda behov redan beaktats, men detta utvecklingsarbete måste föras vidare. En avgörande roll spelar språkutbildningen och den introducerande utbildningen om vårt samhälle och vår kultur. Utbildningen behöver utvidgas både så att den gäller olika utbildningsformer och så att den erbjuds i form av allmän språk- och kulturutbildning. Ett av fokusområdena i det fria bildningsarbetet under de närmaste åren blir att bredda utbudet av språk- och kulturutbildning för invandrare. Samarbetet mellan undervisnings- och arbetsförvaltningen är ytterst centralt i denna fråga.

Av lärarna och hela skolans personal fordras bättre beredskap än för närvarande att möta elever och studerande med olika kulturell bakgrund. Lärarnas fortbildning i frågor som gäller kulturell mångfald måste utökas. Skolans och lärarnas förutsättningar att utveckla samarbetet mellan hem och skola i fråga om invandrarfamiljer måste också utvecklas i framtiden.

1.5. Åldersstrukturen

Anpassning av läroanstaltsnätet och utbildningstjänsterna till den förändrade åldersstrukturen

Betydande utmaningar under de närmaste åren kommer att vara att stärka utbildningens kvalitet och anpassa läroanstaltsnätet till de krympande åldersklasserna. För att säkerställa en högklassig förskoleundervisning, grundläggande utbildning, gymnasieutbildning och yrkesutbildning för de allt mindre åldersklasserna måste kommun- och servicestrukturen utvecklas.

Strukturlösningarna bör förbättra

- möjligheterna till strategisk planering vid ordnandet av utbildningstjänsterna och möjligheterna att ordna tjänsterna på ett ändamålsenligt sätt
- utbildningsanordnarnas förutsättningar att ordna läroplans- och bedömningsarbetet, säkerställa en hög kvalitet på utbildningen och utveckla kvalitetsledningssystem, samt
- möjligheterna att trygga tillgången på yrkesutbildad personal och på ett mångsidigt sätt utnyttja de anställdas kompetens.

Reformen av kommun- och servicestrukturen skall främja uppnåendet av de viktigaste utbildningspolitiska målen. Det måste göras för att följande mål uppnås:

Den utbildningsmässiga grundtryggheten; lika rätt att få undervisning enligt sin förmåga och sina särskilda behov samt utveckla sig själv oavsett social och ekonomisk ställning och bostadsort.

Utbildningens tillgänglighet;

- Förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen: tryggas i första hand som närservice på lokal basis
- Utbildningsgaranti: alla som går ut grundskolan har möjlighet till fortsatta studier. Inom utbildningen på andra stadiet är målet i regel regional tillgänglighet.
- Studier efter den allmänbildande utbildningen: alla som avslutar grundskolan och gymnasiet har möjlighet att avlägga examen inom yrkesutbildning, vid yrkeshögskola och universitet.

Kvaliteten på utbildningen; kvaliteten på undervisningen samt tillräcklig valfrihet i undervisningen samt tillgången på elevvårdstjänster och andra stödtjänster tryggas.

Det är nödvändigt att kommunerna utvecklar samarbete över kommungränserna parallellt med kommun- och servicereformprojektet.

Inom yrkesutbildningen har det startats ett projekt för åren 2005-2008 som siktar på att förstärka serviceförmågan inom yrkesutbildningen samt främja utvecklingen av yrkesutbildningen som en helhet och samla anordnarnätet. Syftet är att få utbildningsanordnarna att gå samman för att bilda tillräckligt stora och mångsidiga eller annars starka utbildningsanordnare. Undervisningsministeriet utreder i samarbete med utbildningsanordnare inom olika områden vilka planer och möjligheter det finns att bilda regionala yrkesinstitut.

Utveckling av inlärningsmöjligheterna för vuxna

Regeringen har uppställt målet att deltagandegraden i fråga om olika slags vuxenutbildning bland den vuxna befolkningen i arbetsför ålder skall höjas från nuvarande 54 procent per år till 60 procent per år fram till 2008. Detta förutsätter att uppgifterna inom den frivilliga vuxenutbildningen, den arbetskraftspolitiska vuxenutbildningen och personalutbildningen klargörs i syfte att säkerställa heltäckande möjligheter för vuxna i arbetsför ålder att delta samt förbättrad genomslagskraft i verksamheten och effektivare resursanvändning. I denna arbetsfördelning ansvarar undervisningsministeriets särskilt för ett heltäckande nät av anordnare och stabila verksamhetsbetingelser för det, ett tillräckligt och för alla öppet utbud på olika utbildningsnivåer, en för vuxenstudier lämplig examensstruktur och kvalitetssäkring, förfaranden för erkännande och tillgodoräknande av tidigare förvärvat kunnande samt undervisningspersonalens behörighet och kompetens.

För att målet för deltagande skall nås måste finansieringsbasen för vuxenutbildningen breddas och utkomstarrangemangen under studietiden utvecklas så att de motsvarar behoven hos befolkningsgrupper i olika arbetsmarknads- och livssituationer och bildar en klar helhet.

Inte bara lågutbildade utan också sådana som arbetar i små och medelstora företag och i synnerhet mikroföretag har färre utbildningsmöjligheter än andra. I framtiden blir det en särskild utmaning att förbättra utbildningsmöjligheter för personalen vid småföretag. De utbildningsorganisationer som erbjuder vuxenutbildning måste kunna stärka småföretagens innovativa verksamhet och erbjuda utbildningshelheter som utgår från och lämpar sig för respektive företag. En serviceuppgift för arbetslivet håller på att utvecklas till en allt viktigare verksamhetsprincip för utbildningsorganisationerna. Resurserna för detta måste vara tillräckliga.

Utbildningsnivån bland den vuxna befolkningen stiger snabbt. Som exempel kan nämnas att antalet personer som avlagt examen på minst högre nivå i gruppen 25-64-åringar uppgick till ca 300 000 år 2002, medan antalet personer som avlagt examen på högre nivå i samma åldersgrupp förväntas uppgå till ca 600 000 år 2012. När utbildningsnivån stiger måste tyngdpunkten i vuxenutbildningsutbudet kraftigare än för närvarande ligga på yrkesinriktad tilläggsutbildning och utbildning på högre nivå.

Befolkningsutvecklingen och de kompetensutmaningar i vardagen som globaliseringen för med sig förutsätter en positiv inställning till att lära sig nytt hos medborgarna och tillräckliga inlärningsmöjligheter som tar hänsyn till många olika slags målgrupper. Centrala uppgifter för det fria bildningsarbetet kommer fortfarande att vara att främja medborgarnas deltagande och stödja ett aktivt medborgarskap. Ett medborgarskap som förstår vad miljön tål och känner olika kulturer fordrar att medborgarna omfattar grunderna för hållbar utveckling och de handlingssätt som följer av den. Att kraftigare lyfta fram miljö- och kulturfrågor kommer att bli en viktig uppgift för de läroanstalter inom fritt bildningsarbete som ligger medborgarna nära.

1.6. Ett effektivt och fungerande utbildningssystem

Utbildningsvägar och kortare studietider

Åtgärder för att förlänga arbetskarriären och förkorta studietiderna har kraftigt lyfts fram under innevarande regeringsperiod. De snabbaste resultaten har uppnåtts i fråga om utbildningsgarantin. De reformer och utvecklingsåtgärder som genomförts för att förkorta den tid det tar att avlägga examen eller sänka åldern för när examen avläggs har ännu inga synliga verkningar. Studieavbrott är fortfarande vanligt, även om de i yrkesutbildningen börjat minska.

Trots att andelen ungdomar som övergår till fortsatta studier efter grundskolan är ytterst hög och ca 80 procent av studenterna har inlett högskolestudier inom fem år efter avlagd studentexamen, medför avbrotten inom yrkesutbildningen och högskoleutbildningen och svag genomströmning att andelen personer som avlagt examen blir låg. När ungdomsåldersklasserna krymper får ungdomarnas kompetens- och utbildningsnivå större betydelse än tidigare. Åtgärderna för att minska avbrotten och förbättra genomströmningen måste fortsättas och effektiviseras. Det måste också utredas om man med ett trepartsförfarande kan skapa nya metoder för att främja övergången till arbetslivet först efter avlagd examen.

Övergången från den grundläggande utbildningen till utbildningen på andra stadiet måste ytterligare effektiviseras. Undervisningsministeriet har i sitt förslag till utgiftsramar för 2007-2011 uppställt ett nytt mål för utbildningsgarantin, enligt vilket 97 procent av dem som avslutar den grundläggande utbildningen skall inleda studier inom utbildning på andra stadiet eller inom påbyggnadsundervisningen samma år. Motsvarande mål för 2009 är 97,5 procent. I detta avseende vidtas fler preventiva åtgärder som riktar sig till skolavbrott i grundskolan och problem vid övergången till andra stadiet och elevhandledningen anpassas till individen. Den orienterande och förberedande utbildningen inför den grundläggande yrkesutbildningen utvidgas.

Användningen av utbildningsresurserna måste ytterligare effektiviseras så att överlappande utbildning i olika skeden av utbildningen minskas. Ca fyra procent av studenterna söker sig omedelbart efter gymnasiet till fortsatta studier inom yrkesutbildningen på andra stadiet, vilket medför att de två examina kräver en sammanlagd studietid på fem till sex år. Orsaken till på varandra följande studier på samma nivå är till största delen osäkerhet vid valet av

yrke. Genom att smidigt kombinera gymnasiestudier och yrkesinriktade studier kan man klart förkorta studietiden för denna grupp. Etableringen av en sådan modell stöds. Gymnasiet utvecklas som en allmänbildande läroanstalt.

I den yrkesinriktade utbildningen är den överlappande utbildningen fortfarande betydande. Målet är att studerande som avlägger en andra yrkesinriktad examen på samma nivå hänvisas till vuxenutbildningsprogram som är kortare och som lättare kan förenas med arbetslivet. En sådan utveckling har stötts bl.a. genom en ökning av antalet vuxenutbildningsprogram. I framtiden gäller det att fästa särskild uppmärksamhet vid att ett oändamålsenligt utbildningsutbud inte styr de studerandes beteende i en icke-önskvärd riktning i fråga om utbildningen.

Genom erkännande av tidigare förvärvat kunnande kan studietiderna förkortas och utbildningen göras smidigare. Kunskaper som förvärvats utanför utbildningssystemet eller i en annan utbildning skall kunna erkännas effektivare än för närvarande i alla utbildningsformer och examina efter den grundläggande utbildningen.

Examenssystemet inom yrkesutbildningen på andra stadiet skall vara begripligt och ändamålsenligt. Målet är smidigare utbildningsvägar än tidigare. Möjligheterna att avlägga delar av examina främjas så, att de studerande smidigare och mer systematiskt skall kunna alternera mellan utbildning och arbete.

Endast omkring hälften av de studerande som inlett utbildning som förbereder för fristående examen har avlagt hela examen efter tre år. Situationen kan inte anses tillfredsställande. För att påverka situationen kan man utnyttja informationsstyrning riktad till utbildningsorganisationerna och även utreda alternativen för att ta in sporrande element i finansieringssystemet. Ett alternativ kunde vara att koppla en del av finansieringen till antalet avlagda examina.

De satsningar som har de största effekterna med tanke på en förlängning av arbetskarriären och en effektiv användning av utbildningsresurserna är satsningarna på elev- och studiehandledningen. Elevhandledningen intar en nyckelroll i de högre årskurserna i den grundläggande utbildningen. När handledningen i den grundläggande utbildningen utfaller väl får eleverna hjälp att träffa realistiska och lyckade utbildningsval och avbrott i utbildningen på andra stadiet kan förhindras. Handledning och stöd i rätt tid minskar avbrotten också i yrkesutbildningen. Studiehandledningen och yrkesvägledningen i gymnasiet och yrkesutbildningen påskyndar för sin del ansökan och tillträde till fortsatta studier. I högskolorna kan studiehandledningen bidra till kortare studietider.

Utbildning och arbetsliv närmare varandra

Samarbetet mellan utbildning och arbetsliv är nödvändigt för att man skall kunna säkerställa att den yrkeskompetens som utbildningen ger motsvarar arbetslivets behov. En kontinuerlig utveckling av den yrkesverksamma befolkningens kompetens är dessutom ett viktigt medel i strävandena att förlänga arbetskarriären och behärska förändringarna i arbetslivet. Det fordras ett intensivt samarbete mellan utbildning och arbetsliv för att de krav och behov av förändringar som gäller kompetensen skall kunna tillgodoses.

Arbetsplatserna blir allt viktigare inlärningsmiljöer i all yrkesinriktad utbildning, eftersom behovet att förena arbete och studier till smidiga helheter växer och kompetensutvecklingen allt klarare sker i genuina arbetsmiljöer. Detta understryker arbetslivets aktiva roll vid genomförandet av utbildningen.

Utbildningsanordnarna måste kunna svara på arbetslivets kompetensbehov smidigt och snabbt. Detta förutsätter kontinuerlig utveckling av pedagogiska och organisatoriska modeller som stöder ett arbetslivscentrerat lärande samt tidsenlig utrustning, lokaler och andra re-

surser. Därtill måste yrkeslärares yrkeskompetens och arbetslivskontakter upprätthållas och kontinuerligt utvecklas. På så sätt kan man trygga produktionen av relevant kompetens i allt mer komplexa inlärningsmiljöer på arbetsplatser, i läroanstalter och i datanät.

Utvecklings- och serviceverksamheten för arbets- och näringslivet utgör en fast del av uppgifterna för den yrkesinriktade utbildningen. Utbildningens roll måste utvidgas från att svara mot kunskapsbehov till att bli en part i utvecklingsverksamheten för arbetslivet. Uppgiften att svara på behoven av kompetensutveckling och utvecklingsverksamheten integreras då med varandra till en helhet.

För att den inläring som sker på arbetsplatser skall kunna utvidgas måste arbetsplatserna ha tillräckligt med yrkeskunniga arbetsplatshandledare. Arbetsplatshandledarnas utbildningsmöjligheter måste därför tryggas.

I tilläggsutbildningen och fortbildningen inom yrkesutbildningen och högskolorna måste utvecklings- och serviceuppgiften för arbetslivet förstärkas. Dessutom måste finansieringsbasen för utbildnings- och utvecklingsverksamheten breddas samt kompetensbehoven särskilt i små och medelstora företag beaktas.

Arbetsgivarnas skyldigheter och ansvar när det gäller att ordna och finansiera utbildning måste ökas.

II Tillståndet i utbildningen

2. Den förda utbildningspolitiken och centrala utvecklingsåtgärder

Regeringen definierade i december 2003 målen för utvecklingen av utbildningen och forskningen i utvecklingsplanen "Utbildning och forskning 2003-2008". Enligt utvecklingsplanen fokuseras utvecklingen på att höja befolkningens och arbetskraftens utbildningsnivå och kompetens, göra utbildningssystemet effektivare, förhindra marginalisering av barn och unga samt öka utbildningsmöjligheterna för vuxna. Målsättningen var att

- *erbjuda yrkesinriktad utbildning för hela ungdomsåldersklassen och att höja de vuxnas kompetensnivå och upprätthålla den,*
- *påskynda övergången till utbildning och från utbildningen till arbetslivet bland unga genom att utveckla antagningen av studerande, förbättra genomströmningen och minska mångdubbel utbildning,*
- *förebygga utslagning bland unga genom åtgärder som stärker stödundervisningen, specialundervisningen och elevvården, genom utbildningsgaranti och utveckling av utbildningen för invandrare,*
- *erbjuda vuxna fler utbildningsmöjligheter som är lämpade för deras livssituation och som beaktar tidigare inhämtade kunskaper och färdigheter.*
- *Livslångt lärande har definierats som en synvinkel som skall styra utbildningspolitiken. Målet är att en hög utbildningsnivå och goda inlärningsfärdigheter skall ge människorna förutsättningar att ständigt lära sig nya saker, och att människorna i alla åldrar skall ha möjlighet att upprätthålla och utveckla sin kompetens.*

Den av boningsort, språk och ekonomisk ställning oberoende grundtryggheten i den allmänbildande utbildningen (förskoleundervisning, grundläggande utbildning, påbyggnadsundervisning inom den grundläggande utbildningen, gymnasieutbildning, grundläggande konstundervisning och morgon- och eftermiddagsverksamhet) har stärkts. Målet har varit att säkra barnen och de unga en trygg studiemiljö som främjar deras välmående och att garantera dem rätten att få professionell undervisning och handledning. Bland de viktiga reformerna märks förskoleundervisningen, som skall utveckla skolfärdigheterna, och morgon- och eftermiddagsverksamheten, som skall bidra till skolelevernas välmående. Lagstiftningen om elevvården har preciserats, vilket har gett fler möjligheter att redan i ett tidigt skede ingripa i problem med skolgången.

Genom nya riksomfattande mål, ny timfördelning och nya grunder för läroplanerna för den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen har den nationella enhetligheten i anordnandet av utbildningen ökat. De nya grunderna för läroplanerna för förskoleundervisningen, den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen ger eleverna och de studerande bättre förutsättningar för lärande och bättre rättsskydd. För den grundläggande konstundervisningen har för första gången utarbetats grunder för läroplanen för den fördjupade lärokursen inte bara i musik, utan även i dans, teater, visuell framställning och cirkuskonst. Studentexamen reformeras under 2005–2007. Målet är att studentexamen bättre än hittills skall mäta den allmänbildning och behörighet för fortsatta studier som gymnasiet ger.

Utveckling av yrkeskompetensen stärker välfärden och förbättrar konkurrenskraften. Genom yrkesutbildning höjer man nivån på befolkningens yrkeskompetens och stöder en arbetslivs-

orienterad innovationsverksamhet. Centrala mål är att förbättra utbildningens kvalitet, arbetslivsmotståndighet och genomslagskraft samt att öka yrkeskompetensen och värderingen av yrkeskunnighet. I arbetet mot målen har utvecklingen av systemet med yrkesprov varit ett viktigt steg. Yrkesproven kommer att ingå i all grundläggande yrkesutbildning från hösten 2006. Särskild uppmärksamhet har lagts vid att minska studieavbrotten.

Undervisningen vid yrkeshögskolorna har utvecklats. Den nya examensstrukturen och omstruktureringen av yrkeshögskolenätet har stött en högre kvalitet på undervisningen, liksom även stärkningen av forsknings- och utvecklingsarbetet. Ett annat mål har varit att minska studieavbrotten och förkorta studietiderna. De högre yrkeshögskoleexamina, som är avsedda att höja utbildningsnivån och fördjupa kompetensen hos personer som redan är ute på arbetsmarknaden, ger dem som avlagt yrkeshögskoleexamen bättre möjligheter till påbygg-nadsstudier. Målet är att skapa förutsättningar för alla yrkeshögskoleenheter att erbjuda högklassig undervisning och högklassigt forsknings- och utvecklingsarbete som betjänar den egna regionen.

I utvecklingen av universitetsutbildningen har tonvikten lagts på att förbättra kvaliteten på undervisningen och studiehandledningen samt på internationalisering. Målet är att effektivisera universitetens verksamhet så att studietiderna förkortas och de studerande som utexaminerade kan komma ut på arbetsmarknaden i en yngre ålder. Omläggningen av antagningen av studerande har haft samma mål. Den nya examensstrukturen och införandet av personliga studieplaner ökar flexibiliteten i universitetsutbildningen.

Vuxenutbildningen erbjuder folk i arbetsför ålder och arbetande och andra vuxna förutsättningar för fortsatt kompetensutveckling och ger möjligheter till frivilliga studier som stärker jämlikheten och ett aktivt medborgarskap. Utbudet av för vuxna lämpad examensutbildning samt tilläggsutbildning eller fortbildning har utökats på alla utbildningsnivåer. Utbudet av öppen högskoleundervisning, distansundervisning och nätundervisning har blivit mångsidigare och utvecklingen av informations- och rådgivningstjänster för vuxenstudier har påskyndats. Dessutom har man haft som mål att förbättra de ekonomiska förutsättningarna för vuxenstudier. Inte minst med program och styrning med riktlinjer i fråga om den yrkesinriktade vuxenutbildningen och det fria bildningsarbetet har man försökt aktivera grupper som varit underrepresenterade i vuxenstudierna. Deras möjligheter till utbildning har utökats i mån av möjlighet.

Metoderna för kvalitetsledning inom utbildningen har utvecklats på alla utbildningsnivåer, bl.a. genom utveckling av utvärderingen, resultatfinansieringen och kvalitetspriser. Fostran och utbildningen i företagsamhet har stärkts.

3. Den ekonomiska utvecklingen, studerande och läroanstalts- och högskolenätet

De offentliga utbildningsutgifterna uppgick 2003 till sammanlagt 8,7 miljarder euro. Andelen av BNP var 6,1 procent. Jämfört med 2000 visade utgifterna en reell ökning på 6,5 procent. Ökningen per studerande var tre procent. Antalet elever och studerande i förskoleundervisning, grundläggande utbildning, gymnasieutbildning och utbildning som leder till yrkesinriktad grundexamen, yrkeshögskoleexamen och lägre och högre högskoleexamen uppgick 2005 till 1,16 miljoner. Sedan 2004 visar antalet en nedåtgående trend.

Gallringen i grundskolenätet har fortgått. Ändringarna i gymnasienätet är obetydliga. Antalet huvudmän inom yrkesutbildningen har minskat ytterligare. Högskolenätet visar nästan inga ändringar.

3.1. Ekonomisk utveckling

De offentliga utbildningsutgifterna (statens och kommunernas) uppgick 2003 till sammanlagt 8,7 miljarder euro. Andelen av BNP var 6,1 procent (Statistikcentralen 2005a). Utgifterna låg reellt i stort sett på samma nivå som ett år tidigare. Jämfört med 2000 visade utgifterna en reell ökning på 6,5 procent. Ökningen per studerande var 3 procent.

I förhållande till bruttonationalprodukten har driftskostnaderna för skolväsendet i början av 2000-talet ökat, men det oaktat legat på medelnivån för OECD-länderna (OECD Indicators 2003).

I statsbudgeten för 2006 var statsfinansieringen för utbildning och studiestöd 5 435 miljoner euro, vilket utgör 13,7 procent av anslagen i statsbudgeten. Anslagen har ökat med 1 647 miljoner euro från 2000 till 2006.

Utgiftsökningen har påverkats av följande faktorer:

- Statens nedskärningar i statsandelarna för undervisningsverksamheten under recesion-såren 2001 och 2002 upphävdes.
- Indexförhöjningarna av statsandelarna motsvarade 75 procent 2004 och 2005.
- Kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna justerades 2005.
- Reformen med morgon- och eftermiddagsverksamhet för skolelever verkställdes hösten 2004.
- Transportförmånen i förskoleundervisningen trädde i kraft hösten 2004.
- Skolomas bredbandsanslutningar anvisades tilläggsfinansiering 2004 och 2005.
- De yrkesinriktade grundexamina blev treåriga, vilket ökade kostnaderna 2002 och 2003.
- Läroavtalsutbildningen utvidgades 2002–2004.
- Den yrkespedagogiska lärarutbildningen utökades 2004 och 2005.

- Programmet Kunskapslyftet, som är riktat till vuxna, verkställdes 2003–2005.
- Finansieringen för yrkesinriktad tilläggsutbildning ökades 2005.
- Finansieringen för fritt bildningsarbete ökades 2004 och 2005.
- Universitetens omkostnadsfinansiering ökades.
- Den ersättningsbara andelen i fråga om bostadstillägg förbättrades 2000 och måltidsstödet höjdes 2002 och 2004.

Den kalkylerade grunden för statsandelen täckte i den grundläggande utbildningen 91 procent, i gymnasieutbildningen 87 procent, i den grundläggande yrkesutbildningen 89 procent och i yrkeshögskolorna 92 procent av kommunernas faktiska kostnader 2004. När man i yrkesutbildningen låter granskningen omfatta inte bara kommuner utan också samkommuner och privata utbildningsanordnare täckte priset per enhet 94 procent av de verkliga kostnaderna. Den andel av kostnaderna som täcks av statsandelsgrunden ökade en aning under 2002 och 2003, men minskade igen år 2004 i alla utbildningsformer.

Undervisningsministeriet har utarbetat ett produktivhetsprogram för 2006–2010 för förvaltningsområdet, daterat den 14 oktober 2005. Målet är en verifierbar produktivhetsökning i den offentliga förvaltningen och servicen så som planerats samt användning av produktivhetsnyttan.

I syfte att öka produktiviteten

- Utvecklas effektiviteten i utbildningssystemet, bl.a. med längre arbetskarriärer som mål.
- Universitetsnätet och universitetens förvaltnings- och stödtjänster utvecklas. Målet är mer konkurrenskraftiga och större universitetsenheter än i dag. De resurser som frigörs avdelas för att stödja universitetens profilering, starkare fokusområden, utvecklingen av tillväxtområden samt spetsforskning.
- Myndigheternas och inrättningarnas resurser koncentreras till de kärnuppgifter som anges i lagstiftningen.

I fråga om de utbildningstjänster som kommunerna anordnar hänför sig produktivhetsförbättringen till kommun- och servicestrukturprojektet. Målet är att kommun- och servicestrukturen skall utvecklas så att jämlika och högklassiga tjänster inom den grundläggande utbildningen, gymnasieutbildningen och yrkesutbildningen kan säkras när åldersklasserna blir mindre.

3.2. Elever och studerade

Antalet elever och studerande i förskoleundervisning, grundläggande utbildning, gymnasieutbildning och utbildning som leder till yrkesinriktad grundexamen, yrkeshögskoleexamen och lägre och högre högskoleexamen uppgick år 2005 till 1,16 miljoner. Från 2001 till 2003 steg antalet elever och studerande med över sexton tusen. År 2004 började studerandeantalet sjunka och var 2005 ca fyra tusen mindre än 2003. Ökningen i antalet studerande beror till stor del på att yrkesutbildningen blev treårig. Antalet studerande har ökat också i högskolorna. Minskningen i antalet studerande beror på att de yngre årskullarna blir mindre.

År 2005 var antalet elever i den grundläggande utbildningen ca 576 008 elever. Antalet har minskat med fem tusen sedan 2001. I förskoleundervisningen deltog 157 600 barn, vilket är tre tusen mindre än 2001. Antalet barn med invandrabakgrund i den grundläggande utbildningen var ca 15 800.

Studerandeantalet i gymnasieutbildningen har sjunkit på 2000-talet. År 2005 uppgick antalet gymnasiestuderande till 117 000. Antalet har minskat med närmare elva tusen sedan 2001.

Antalet studerande i den grundläggande yrkesutbildningen uppgick år 2005 till 146 100. Siffran omfattar också utbildning i läroanstaltsform som leder till en yrkesinriktad grundeexamen, utbildning i läroavtalsform och utbildning som förbereder för fristående examen. Antalet studerande har sedan 2001 ökat med över fjorton tusen. I och med att utbildningen blev treårig steg antalet studerande 2002 och 2003.

Yrkeshögskolorna hade 116 700 och universiteten 151 600 studerande för grundexamen 2005. Antalet studerande i högskolorna har ökat med sjutton tusen på 2000-talet.

Antalet studerande i den yrkesinriktade tilläggsutbildningen uppgick år 2005 till 43 000. Antalet har ökat med åtta tusen sedan 2001.

Utvecklingen av antalen studerande och avlagda examina visas i tabell 5 i bilagan.

3.3. Läroanstaltsnät och högskolenät

Förskoleundervisning och grundskolor

År 2004 fanns det 3720 grundskolor. Grundläggande utbildning på svenska gavs i 324 grundskolor och elevantalet i dem var 36 600, dvs. ca 6 procent av alla elever i den grundläggande utbildningen. Största delen av skolorna drevs av en kommun. 68 grundskolor hade en registrerad sammanslutning eller stiftelse som huvudman. Största delen av dem var skolor som bygger på en bestämd världsåskådning eller ett särskilt pedagogiskt system. De statliga skolorna, som utgörs av övningsskolor i samband med universitet, skolor för elever med nedsatt hörsel-, syn- och rörelseförmåga samt Suomalais-venäläinen koulu och Helsingin ranskalais-suomalainen koulu, har en särskild riksomfattande uppgift i undervisning och fostran. Av de barn som går i förskoleundervisning deltar i snitt 20 procent, ca 12 000 barn, i förskoleundervisningen i samband med grundskolan.

Skolnätet i den grundläggande utbildningen har genomgått rätt kraftiga förändringar de senaste åren. Mellan 1999 och 2004 har antalet grundskolor minskat med drygt 300. Mest har antalet små skolor med färre än 50 elever minskat. Antalet stora skolor med över 500 elever har ökat något. Indragningen och/eller sammanslagningen av skolor, liksom även det ökade antalet stora skolor är verkningar av regionutvecklingen och det minskade antalet barn i grundskoleåldern.

Mest har skolnätet inom den grundläggande utbildningen förändrats i fråga om skolor för årskurserna 1–6. Verkningarna på skolor med årskurserna 7–9 har varit mindre. Orsaken till detta ligger i att största delen av skolorna för högre årskurser redan från början haft ett stort elevantal. I samband med reformen av utbildningslagstiftningen 1999 frångicks den administrativa indelningen av grundskolan i lågstadiet och högstadiet. När man grundar nya skolor för årskurserna 1–9 är målet att skolorna skall möjliggöra en mer helgjuten lärostig för eleverna och att det utvecklas ett skolnät som gör det möjligt för utbildningsanordnarna att genomföra en administrativt och pedagogiskt enhetligare grundläggande utbildning.

Även om det skett betydande förändringar i skolnätet för den grundläggande utbildningen de senaste åren, är tillgängligheten till denna utbildning enligt länsstyrelserna utvärderingar (Inrikesministeriet 2005) alltså god för elever i åldern 7–12 år och relativt god för elever i åldern 13–15 år.

Länsstyrelsernas utredningar visar att det i 40 procent av kommunernas ekonomi- och verksamhetsplaner finns omnämnanden av planer som hänför sig till kommunens skolnät. I Uleåborgs län och Lapplands län hade minst tre av fyra kommuner behandlat frågan. En fjärdedel av kommunerna har en plan för strukturell utveckling av skolnätet.

Det minskande antalet elever som bor i glesbygden och kommunernas skärpta handlingsätt vid beviljande av prövningsbaserade transportförmåner har minskat antalet skjutsade elever i länen. Den tid skolresorna tar har enligt länsstyrelsernas utredningar blivit något längre, men håller sig dock fortfarande inom föreskrivna gränser. Antalet inkvarterade elever är obetydligt i den grundläggande utbildningen, och visar inte heller några stora ändringar de senaste åren.

Gymnasier

År 2004 fanns det 435 gymnasier. Därtill kommer 37 skolor med både grundskola och gymnasium. Skolnätet visar inga större ändringar under åren 1999–2004. Merparten av de ändringar som skett har utgjorts av administrativa ändringar, som inneburit sammanslagningar av gymnasier till större läroanstalter eller med skolor som ger grundläggande utbildning.

Andelen gymnasier med färre än hundra studerande utgjorde en femtedel av alla gymnasier och andelen stora gymnasier med mer än 500 studerande var ca 15 procent. Antalet små gymnasier med färre än 50 elever var år 2004 sex.

Grundläggande konstundervisning

De 88 musikinläroanstalter som finansieras genom statsandel per undervisningstimme för grundläggande konstundervisning bildar ett etablerat och regionalt relativt heltäckande läroanstaltsnät. Inom andra konstområden finns 23 läroanstalter med statsandel per undervisningstimme (arkitektur, bildkonst, hantverk, dans, teater).

Av de anordnare av grundläggande musikundervisning som får statsandel per undervisningstimme är ca hälften kommuner eller samkommuner medan hälften drivs av en registrerad sammanslutning eller stiftelse. Av anordnarna av grundläggande konstundervisning inom andra områden än musik är nästan 40 procent kommuner eller samkommuner och 60 procent privata sammanslutningar eller stiftelser.

I februari 2006 färdigställdes en utredning över situationen i läroanstaltsnätet gällande grundläggande konstundervisning som omfattas av statsandel per undervisningstimme (Utbildningsstyrelsen 2006).

Grundläggande yrkesutbildning

Antalet anordnare av grundläggande yrkesutbildningen uppgick vid utgången av 2004 till sammanlagt 190. Dessutom har staten fem specialyrkesläroanstalter och Sameområdets utbildningscentral. Av anordnarna av grundläggande yrkesutbildning var 36 kommuner, 56 samkommuner och 92 privata utbildningsanordnare. Läroavtalsutbildning anordnades av 73 av dessa anordnare, vilket är 86 procent av alla anordnare av läroavtalsutbildning. Största delen av de studerande, 86 procent, studerade 2004 i läroanstalter som drevs av en kommun eller samkommun.

Nätet av yrkesutbildningsanordnare förändrades kraftigt under hela 1990-talet och de första åren in på 2000-talet först genom att de statliga läroanstalterna blev kommunala och yrkeshögskolorna bildades och senare till följd av fusioneringar mellan yrkesutbildningsanordnare. Åren 1999–2005 minskade antalet utbildningsanordnare som en följd av fusioner och återtagna utbildningstillstånd på anordnarfältet med 52, varav 12 anordnare av enbart institututbildning och/eller yrkesutbildning på högre nivå.

Minskningen har varit störst i antalet utbildningsanordnare som enligt tillståndet har färre än 50 studerande. Under granskningsperioden har tre nya tillstånd att ordna yrkesutbildning på andra stadiet beviljats. Därtill gavs tre anordnare, som hade haft tillstånd enbart för utbildning på institutnivå, tillstånd att också ordna grundläggande yrkesutbildning på andra stadiet.

Målet är att med olika medel arbeta för att det med beaktande av behoven i båda språkgrupperna byggs upp regionala utbildningsanordnare.

Yrkesinriktad tilläggsutbildning

Yrkesinriktad tilläggsutbildning ordnas såväl i läroanstaltsform som i form av läroavtalsutbildning. Anordnarstrukturen skiljer sig i någon mån från den grundläggande yrkesutbildningens. Nästan 500 utbildningsanordnare har, delvis på grund av övergångsbestämmelser som stöder sig på den tidigare lagstiftningen, tillstånd att anordna yrkesinriktad tilläggsutbildning. De flesta av dem är anordnare som driver ett medborgarinstitut eller en annan läroanstalt för fritt bildningsarbete. Statsandel för yrkesinriktad tilläggsutbildning har de senaste åren tillkommit 190 anordnare, 10 procent av dem läroanstalter för fritt bildningsarbete. Sammanlagt 85 av dessa ordnade 2004 tilläggsutbildning i form av läroavtal. En del anordnare av grundläggande yrkesutbildning ordnar överhuvudtaget ingen tilläggsutbildning, medan andra är stora anordnare av tilläggsutbildning.

För början av 2006 har utbildningstillstånden dragits in för dem som inte ordnat yrkesinriktad tilläggsutbildning under 2003–2005. För de övriga pågår processen med att förnya tillstånden.

Yrkesutbildningscenter för vuxna är enheter som koncentrerat sig på vuxenutbildning. De uppgår till sammanlagt 44 stycken, varav 20 drivs av stora samkommuner. Åtta riksomfattande specialyrkesläroanstalter är specialiserade på yrkesinriktad vuxenutbildning.

Högskolor

Högskoleväsendet på undervisningsministeriets förvaltningsområde består av 20 universitet och 29 yrkeshögskolor, vilka på över 80 orter ordnar utbildning som leder till en examen. Högskolenätet är brett och geografiskt heltäckande. Storleksskillnaderna mellan högskolorna är betydande och i nom vardera sektorn finns många små specialiserade enheter.

Universitetsnätet består av 20 universitet med huvudsäten på tio orter. Universiteten har därtill många regionala verksamhetsställen, som lärarutbildningsenheterna, fortbildningscentralerna, de öppna universiteten och olika forskningsstationer. Universitetsutbildning som leder till examen ges på över 20 orter. Den senaste åtgärden för att stärka universitetens regionala verkningar var grundandet av sex regionala universitetscentrum.

Våren 2005 fattade statsrådet ett principbeslut om utveckling av det offentliga forskningssystemet. På basis av det har bl.a. en gemensam arbetsgrupp mellan undervisningsministeriet och jord- och skogsbruksministeriet tillsatts för att utveckla nätet av forskningsstationer. Likaså håller universiteten på och utvecklar sina stödfunktioner utgående från servicecenterkonceptet. Konstuniversitetens samarbetsnätverk utvecklas. Utredningarna om det tekniska

och det juridiska området och om lärarbehovet är klara. Också möjligheterna att samarbeta kring infrastrukturer för forskningsverksamheten utreds. Yrkeshögskolornas huvudmän skall tillsammans med undervisningsministeriet se till att högskoleenheterna är tillräckligt stora och mångsidiga. Enligt principbeslutet utvidgas högskoleväsendet inte längre. Utvecklingsåtgärder har satts in för att samla enheterna. I yrkeshögskolornas forsknings- och utvecklingsverksamhet ligger tyngdpunkten på att utveckla det regionala innovationssystemet.

Yrkeshögskolenätet är betydligt tätare än det tidigare nätet av läroanstalter på institutnivå och för yrkesutbildning på högre nivå. I och med grundandet av yrkeshögskolorna fusionerades ca 250 läroanstalter till 29 yrkeshögskolor. Samtidigt indrogs många läroanstalter som inte blev en del av någon yrkeshögskola. Yrkeshögskolorna ordnar för närvarande ungdomsutbildning som leder till examen på 80 orter. Antalet enheter som ger utbildning som leder till examen har minskat med ca tio från år 2003 till 2005.

Ett flertal yrkeshögskolor förbereder en koncentrerad av sin examensinriktade utbildning till ett mindre antal orter och färre enheter.

Fritt bildningsarbete

Läroanstaltsgrupperna inom det fria bildningsarbetet utgörs av medborgarinstitut (249), folkhögskolor (90), sommaruniversitet (20), studiecentraler (11) och idrottsutbildningscenter (11). Dessutom omfattar lagen om fritt bildningsarbete läroanstalten Snellman korkeakoulu inom det fria bildningsarbetet. Nätet av läroanstalter för fritt bildningsarbete täcker landets alla delar och erbjuder även yrkesutbildning och öppen universitetsundervisning i stora mått samt grundläggande konstundervisning.

En utvärdering av hur läroanstaltsnätet fungerar och vilken serviceförmågan det har blir klar i början av 2007.

4. Jämlikhet

Nästan hela åldersklassen deltar i grundläggande utbildning. Deltagandet i förskoleundervisning hade stigit till 96 procent år 2004.

År 2004 fortsatte 95 procent inom utbildning på andra stadiet direkt efter den grundläggande utbildningen. Antalet ungdomar som fortsätter att studera direkt efter den grundläggande utbildningen har ökat i jämn takt under de första åren av årtusendet.

Det förekommer skillnader mellan könen i fråga om deltagandet i utbildning efter den grundläggande utbildningen. Kvinnorna är i majoritet inom gymnasieutbildningen. Inom yrkesutbildningen, vid yrkeshögskolorna och vid universiteten är könsfördelningen bland de studerande på det hela taget jämnare än i gymnasiet, även om kvinnorna är i lindrig majoritet i högskolorna. Den ojämna könsfördelningen syns dock inom flera utbildningsområden till vilka studerande söker sig på ett traditionellt könsbundet sätt. Männen avbryter utbildningen oftare än kvinnorna.

Föräldrarnas utbildningsbakgrund och sociala ställning inverkar på till vilken utbildning ungdomarna söker sig efter grundstadiet: barn till högt utbildade föräldrar studerar med större sannolikt vid en högskola än andra ungdomar. Högskolestuderande med arbetarklassbakgrund är trots allt mindre underrepresenterade i Finland än i många andra länder i Europa.

Deltagandet i utbildning och utbildningsutbudet i förhållande till ungdomsåldersklasserna varierar regionalt. Andelen som studerar vid gymnasiet varierar från 49 procent i landskapen Kymmenedalen och Södra Karelen till 66 procent i landskapet Nyland. Yrkesutbildningsutbudet och högskoleutbildningsutbudet varierar i olika delar av landet.

Finskspråkiga deltar i utbildning rätt så jämnt i motsvarighet till sin andel av befolkningen. Svenskspråkiga deltar i yrkesutbildning och yrkeshögskoleutbildning i mindre utsträckning än den andel de utgör av befolkningen, och i större utsträckning i universitetsutbildning.

Deltagandet i vuxenutbildning har ökat, men anhopas alltjämt hos välutbildade yrkesverksamma med en förhållandevis god socioekonomisk ställning. Kvinnor deltar mera än män i vuxenutbildning. Fram till utgången av 2005 hade ca 7 000 personer deltagit i programmet Kunskapslyftet, som syftar till att höja kunskapsnivån bland de lägst utbildade.

Av resultaten av OECD:s forskningsprogram PISA 2003 framgick att de finländska ungdomarna i slutskedet av den grundläggande utbildningen placerade sig i toppen i OECD-länderna när det gäller kunskaper och färdigheter i läsning, matematik och naturvetenskaper. Andelen svaga elever var liten. I Finland var de regionala skillnaderna och skillnaderna till följd av elevernas sociala bakgrund mindre än i OECD-länderna överlag.

Nationella utvärderingar ger dock vid handen att de genomsnittliga inlärningsresultaten i finländska skolor i regioner med låg socioekonomisk status understiger medelnivån och att eleverna där oftare än i snitt uppvisar symptom på illabefinnande och har sämre hälsovärdar. I skolor i regioner med högre socioekonomisk status upplever eleverna oftare att skolarbetet är alltför tungt och lider av stresssymptom.

Antalet och andelen invandrarelever och invandrarstuderande har ökat på alla utbildningsstadier. Invandrarungdomarna är fortfarande underrepresenterade inom gymnasieutbildningen.

Antalet deltagare i specialundervisning inom den grundläggande utbildningen och inom yrkesutbildningen har ökat. Det bedöms att det behövs specialundervisning inom gymnasieutbildningen. Tjänsterna inom elevvården bör utvecklas ytterligare.

De ekonomiska förutsättningarna för högskolestuderande att slutföra studierna har förbättrats. Förvärvsarbetandet¹ bland de studerande, i synnerhet bland dem som deltar i yrkesutbildning, har ökat något.

4.1. Deltagande

Förskoleundervisning

Lagstiftningen om förskoleundervisning trädde i kraft i två etapper. Vid ingången av augusti 2000 blev det möjligt för kommunerna att ordna förskoleundervisning som avses i lagen om grundläggande utbildning. För ändamålet beviljades kommunerna statsandel med stöd av lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (635/1998). Kommunernas skyldighet att ordna förskoleundervisning och barns subjektiva rätt till förskoleundervisning började gälla ett år senare. Ett undantag var elever som omfattas av förlängd läroplikt och för vilka kommunerna har varit skyldiga att ordna förskoleundervisning ända sedan 1999. Den 1 augusti 2004 började förskoleeleverna omfattas av transportförmåner.

År 2003 deltog sammanlagt 55 068 barn i förskoleundervisning. Procenten för deltagande i förskoleundervisning inom sexåringarnas åldersklass ökade i jämn takt från 78 till 96 procent under perioden 1999–2004. Deltagandeprocenten hör till de högsta i OECD-länderna. Varje år deltar 75 procent av barnen i förskoleundervisning inom dagvården, 21 procent i förskoleundervisning i en skola och 2 procent i förskoleundervisning i någon annan grupp.

Barnens deltagande i privat och statlig förskoleundervisning har minskat, vilket främst beror på att den kommunala förskoleundervisningen har utvidgats. År 1999 deltog i genomsnitt 15 procent av sexåringarna i privat eller statlig förskoleundervisning, medan andelen understred 1 procent år 2003.

Gruppstorleken inom förskoleundervisningen

Enligt 30 § 2 mom. i lagen om grundläggande utbildning skall undervisningsgrupperna sammanställas så att målen i läroplanen kan nås i undervisningen. Enligt 26 a § 3 mom. utfärdas vid behov bestämmelser om bildandet av undervisningsgrupper i förskoleundervisningen genom förordning. I förordningen om grundläggande utbildning föreskrivs bara om grupperna i förskoleundervisningen. Efter förhandlingar med social- och hälsovårdsministeriet meddelade undervisningsministeriet den 16 juni 2000 anordnarna av förskoleundervisning en rekommendation om bildande av undervisningsgrupper.

Enligt rekommendationen får en undervisningsgrupp i förskoleundervisningen i regel omfatta högst 13 elever. Om det i gruppens arbete under största delen av tiden utöver en lärare som meddelar förskoleundervisning deltar ett skolgångsbiträde, en barnskötare eller en annan person med för uppgiften lämplig yrkesutbildning, kan undervisningsgruppen maximalt omfatta högst 20 elever. Den maximala gruppstorleken kan temporärt överskridas, om detta på grund av undervisningens natur eller den arbetsmetod som används i undervisningen eller

¹ De kvantitativa uppgifterna i kapitlet baserar sig på Statistikcentralens material, som nämns i källförteckningen, om inte någon annan källa nämns.

av något annat tvingande skäl är motiverat och arrangemanget inte äventyrar uppnåendet av undervisningens mål.

I 6 § i förordningen om barndagvård bestäms om dimensioneringsförhållandet mellan personal och barn. När förskoleundervisning ordnas på en dagvårdsplats där barnet tillbringar hela dagen iaktas 6 § 1 mom. i förordningen, dvs. bestämmelsen om att det för varje grupp om högst sju barn som fyllt tre år skall finnas en person som har fostringsansvar. När förskoleundervisning inom dagvården ordnas enbart för barn som deltar i förskoleundervisningen tillämpas vid personaldimensioneringen 6 § 2 mom., dvs. per fostrare får det i gruppen finnas högst 13 barn. De bestämmelser om bildandet av undervisningsgrupper för elever som intagits eller överförts till specialundervisning och som tagits in i förordningen med stöd av 17 § 4 mom. i lagen om grundläggande utbildning gäller även förskoleundervisningen för dessa elever.

Enligt förordningen om grundläggande utbildning får det finnas högst tio elever i en undervisningsgrupp inom undervisning som ges elever som intagits eller överförts till specialundervisning. Den maximala gruppstorleken kan överskridas, om det är motiverat på grund av elevernas förutsättningar eller det arbetssätt som används i undervisningen och arrangemanget inte äventyrar uppnåendet av målen för undervisningen. Om eleven omfattas av förlängd läroplikt, är den maximala gruppstorleken mindre.

I undervisning som ges elever som omfattas av förlängd läroplikt får det finnas högst åtta elever i en undervisningsgrupp. En undervisningsgrupp som bildas av mycket gravt utvecklingsstörda elever får dock omfatta högst sex elever. Om undervisningen för en sådan elev ges tillsammans med andra elever än sådana som omfattas av förlängd läroplikt eller som intagits eller överförts till specialundervisning, får undervisningsgruppen omfatta högst 20 elever.

I skolorna kan förskoleundervisning ges antingen i fristående förskoleundervisningsgrupper eller i kombination med den grundläggande utbildningen (852/1998, 2 §). I daghemmen kan förskoleundervisning ges förutom i fristående förskoleundervisningsgrupper också i kombination med småbarnsfostran.

Om endast de barn som deltar i förskoleundervisning i förskoleundervisningsgrupper beaktas, är den genomsnittliga gruppstorleken 12,6 elever per undervisningsgrupp. OECD:s internationella jämförande undersökning (2005) stödjer resultatet. Av förskoleundervisningsgrupperna är 56 procent grupper med 1–13 elever, 32 procent grupper med 14–20 elever och 12 procent grupper med mer än 20 elever. I största delen (74 procent) av de stora grupperna med mer än 20 elever överskrider antalet elever enligt undervisningsministeriets rekommendation med en, två eller tre elever.

Undervisningsministeriets rekommendation om gruppstorleken överskrids i 26 procent av den förskoleundervisning som ordnas i skolorna och i 15 procent av förskoleundervisningsgrupperna i anslutning till dagvård. Det huvudsakliga problemet i skolorna är att grupperna saknar skolbiträden. I förskoleundervisningsgrupper i samband med dagvård förekommer mest överskridningar i grupper sammansatta med småbarnsfostran.

Grundläggande utbildning

År 2004 fanns det sammanlagt 581 080 elever i grundskolorna, vilket motsvarar 99,94 procent av antalet läropliktiga. År 2003 gick 248 barn i läropliktsåldern i skola någon annanstans än i en läropliktsskola.

Läsåret 2002–2003 försummade 79 elever helt och hållet sin läroplikt, dvs. 16 elever fler än under det föregående året. 158 elever som hade passerat läropliktsåldern fick skiljebedyg,

dvs. 15 elever fler än under det föregående året. Utöver dem som fick skiljebetyg lämnade 98 ungdomar som passerat läropliktsåldern grundskolan utan något skiljebetyg. I varje grupp var ungefär hälften flickor.

Morgon- och eftermiddagsverksamhet

Lagstiftningen om morgon- och eftermiddagsverksamhet för barn trädde i kraft den 1 augusti 2004. Kvaliteten på morgon- och eftermiddagsverksamheten har utvecklats och verksamheten har utvidgats så att den omfattar alla intresserade elever i årskurserna 1 och 2 inom den grundläggande utbildningen samt de elever som får specialundervisning.

På hösten 2004 deltog i genomsnitt 40 000 barn i verksamheten, av vilka 58 procent var elever i årskurs 1 och 34 procent elever i årskurs 2. Av de elever som deltog i morgon- och eftermiddagsverksamhet var i genomsnitt 8 procent elever som deltog i specialundervisning i årskurserna 3–9 inom den grundläggande utbildningen. Sammanlagt 358 kommuner beviljades statsandel för morgon- och eftermiddagsverksamhet. Folkmängden i kommunerna företräder mer än 90 procent av hela landets folkmängd.

Enligt Utbildningsstyrelsens uppgifter ordnades morgon- och eftermiddagsverksamhet i 379 kommuner den 1 augusti 2005, och ca 46 500 barn deltog i verksamheten. Verksamheten har utökats med i genomsnitt 6 000 barn, och antalet kommuner som ordnar morgon- och eftermiddagsverksamhet har ökat med 23. Av de barn som deltar i verksamheten är 49 procent elever i årskurs 1, 27 procent elever i årskurs 2, 26 procent specialelever i årskurserna 1 och 2 och 8 procent specialelever i årskurserna 3–9.

Undervisningsministeriet följer utvecklingen av morgon- och eftermiddagsverksamhetens omfattning och kvalitet samt utvecklingen av serviceutbudet, finansieringen och priserna. Undervisningsministeriet sammanställer en uppföljningsrapport på våren 2006.

Gymnasieutbildning

Cirka 54 procent av dem som avslutade grundskolan 2004 började i gymnasiet samma år. Under de första åren av årtusendet har antalet sökande till gymnasieutbildning direkt efter grundskolan sjunkit. År 2004 var antalet sökande 35 700, vilket var 2 350 färre än år 2000. Andelen sökande som fått en gymnasieplats har ökat varje år.

Av gymnasisterna var 57 procent kvinnor och 43 procent män år 2004. Situationen här nästan inte alls förändrats i början av årtusendet.

När andelen som studerar i gymnasiet mäts med antalet nybörjare i förhållande till 16–18-åringarnas genomsnittliga åldersklass var den genomsnittliga andelen som studerar i gymnasiet i fasta Finland 57 procent år 2004. När det gäller ytterligheterna är de regionala skillnaderna rätt markanta. Den andel som studerade i gymnasiet var högst i Nyland, 66 procent, och lägst i Kymmenedalen och Södra Karelen, 49 procent.

Yrkesutbildning

Av dem som gick ut grundskolan 2004 fortsatte 38 procent i en yrkesutbildning samma år. Utifrån det totala antalet ungdomar som går vidare från grundskolan och gymnasiet till en läroplansbaserad utbildning, i huvudsak i läroanstaltsform, som leder till en yrkesinriktad grundexamen kan det dock bedömas att ungefär hälften av åldersklassen inleder en sådan utbildning.

Av de studerande inom yrkesutbildningen var hälften kvinnor och hälften män. Skillnaderna mellan könen är trots allt betydande inom olika utbildningsområden. Av de studerande inom

teknik och kommunikation vara bara 15 procent kvinnor, medan andelen kvinnor var 88 procent inom social-, hälso- och idrottsområdet. Utbildningsområdet teknik och kommunikation blev allt mera mansdominerat under perioden 2000–2003. År 2003 steg kvinnornas andel något. Andelen kvinnor och män har nästan inte alls förändrats inom social- och hälsoområdet.

I fasta Finland utgjorde alla nya studerande inom grundläggande yrkesutbildning i genomsnitt 72 procent av 16–18-åringarnas åldersklass år 2002. En mätning av utbudet på detta sätt uppvisade betydande regionala skillnader. Andelen deltagare i utbildning i förhållande till 16–18-åringarnas åldersklass var störst i Egentliga Tavastland och Lappland, 87 procent i båda landskapen, och lägst i Östra Nyland (58 procent), Nyland (62 procent) och Kajana (63 procent). Det bör noteras att även vuxenstuderande börjar studera, vilket innebär att en jämförelse av antalet nya studerande med ungdomsåldersklassens storlek ger en i viss mån vilseledande bild av det utbildningsutbud som står till förfogande för ungdomarna. År 2003 var andelen 20-åriga eller äldre nya studerande 30 procent.

Högskolor

Barn till högt utbildade föräldrar studerar med större sannolikt vid en högskola än andra ungdomar. Underrepresentationen för högskolestuderande med arbetarklassbakgrund är dock inte lika stor som i många andra länder i Europa. Av papporna till högskolestuderandena i Finland hörde 29 procent till arbetarklassen år 2003, medan andelen var 38 procent för motsvarande åldersgrupp inom hela befolkningen (Eurostudent Report 2005).

Föräldrarnas utbildningsbakgrund har också ett samband med huruvida en ung människa går vidare till universitetsutbildning eller yrkeshögskoleutbildning. Studerande vilkas föräldrar har en utbildning på grundskolenivå inleder oftare yrkeshögskolestudier än universitetsstudier.

Andelen kvinnor är rätt hög bland högskolestuderandena. Av de länder som deltog i Eurostudent-undersökningen hade bara Portugal och Lettland en högre andel kvinnor bland högskolestuderandena.

Av dem som studerade inom utbildning för unga vid yrkeshögskolorna var 52 procent kvinnor år 2004 (undervisningsministeriet 2005). Inom teknik och kommunikation var andelen 16 procent och inom social-, hälso- och idrottsområdet 88 procent.

Av dem som studerade för en lägre eller en högre högskoleexamen inom universitetsutbildningen var 54 procent kvinnor år 2004. Andelen kvinnor ökade långsamt under perioden 2000–2004. Inom utbildningsområdet teknik och kommunikation var andelen kvinnor 22 procent och inom social-, hälso- och idrottsområdet 72 procent. För såväl teknik och kommunikation som social-, hälso- och idrottsområdet gäller att andelen kvinnor har ökat något sedan 2000.

År 2004 motsvarade antalet nybörjarplatser inom utbildning för unga vid yrkeshögskolorna ca 39 procent av den genomsnittliga ungdomsåldersklassen. Nybörjarplatsernas förhållande till ungdomsåldersklassen varierar regionalt så att utbudet är störst i Österbotten, 52 procent, samt i Egentliga Tavastland och Lappland, 45 procent vardera.² Utbudet är minst i Norra Österbotten (32 procent) samt i Birkaland och Mellersta Finland, 33 procent vardera. I Östra Nyland, där det bara finns en enda verksam yrkeshögskolefilial, är relationstalet 11.

² Vid bedömning av högskolornas utbildningsutbud jämförs vanligen antalet nya studerande eller nybörjarplatser med 19–21-åringarnas genomsnittliga åldersklass, trots att det varje år förhåller sig så att en betydande del av dem som inleder högskolestudier är äldre.

När antalet nya studerande vid universiteten jämförs med storleken på den genomsnittliga ungdomsåldersklassen bör det beaktas att en del av de nya studerande i själva verket är vuxenstuderande. Exempelvis av de nya högstskolestuderandena för lägre och högre högstskoleexamen år 2003 var ungefär en fjärdedel 25 år eller äldre. Samma år utgjorde alla nya studerande 32 procent av 19–21-åringarnas genomsnittliga åldersklass. År 2003 utgjorde antalet nya universitetsstuderande i Södra Karelen 60 procent, i Norra Karelen 53 procent och i Birkaland och Österbotten 46 procent i förhållande till ungdomsåldersklassen i respektive landskap. I Östra Nyland, Egentliga Tavastland, Päijänne-Tavastland, Kymmenedalen, Södra Österbotten, Mellersta Österbotten och Kajanaland var utbudet under 10 procent och i Satakunta jämnt 10 procent. Om t.ex. östra Finland (Södra Karelen, Södra Savolax, Norra Savolax, Norra Karelen) granskas som ett sammanhängande "högstskoleområde" var relations-talet 37 i förhållande till ungdomsåldersklassen i hela området. Det bör dock beaktas att det inte till alla delar är motiverat med en regional jämförelse av utbudet av universitetsutbildning med storleken på ungdomsåldersklassen i landskapen, eftersom det inte finns ett eget universitet i varje landskap och eftersom universitetens rekryteringsområde i regel är större än området för ett landskap.

Utbildningsbanor för ungdomar i olika landskap

När den regionala tillgången till yrkesutbildning, yrkeshögskolor och universitet bedöms är det motiverat att vid sidan av "utbudsgranskningen" granska hur ungdomar från olika landskap inleder yrkesutbildning, yrkeshögskolestudier och universitetsstudier i hela landet. En sådan granskning framgår av tabell 13, som ingår som bilaga.

När det dras slutsatser om studiemöjligheterna för ungdomar i olika landskap bör det beaktas att en betydande del av de nya yrkesstuderandena är vuxenstuderande. På grund av det är relationstalen alltför höga ur ungdomarnas perspektiv. Dessutom bör det beaktas att antalet nya studerande inom utbildningen för unga vid yrkeshögskolorna inkluderar både när- och frånvaroanmälda nya studerande. Relationstalen är därför på en nivå som är ca 10 procent för hög. Också inom universitetsutbildningen finns det vuxenstuderande, och relationstalen är alltför höga ur ungdomarnas perspektiv. Av de orsaker som nämns ovan är det inte motiverat att addera relationstalen för olika sektorer. När tillgången till i synnerhet högstskolestudier, och uttryckligen universitetsstudier, bedöms bör det beaktas att en del av de nya studerande 2003 hade flyttat från sitt ursprungliga hemortslandskap redan före utgången av 2002, som i den här statistiken är granskningstidpunkt för bosättningslandskapet, och enligt bosättningslandskapet var registrerade i ett annat landskap än detta hemortslandskap. Det kan därför bedömas att de relationstal som beskriver tillträdet till universiteten är för låga i fråga om de landskap som inte har något eget universitet och på motsvarande sätt för höga för de landskap där det finns ett universitet.

Utifrån granskningen kan det dock bedömas att tillgången till yrkesutbildning är förhållandevis god och jämn för ungdomarna i de olika landskapen. Situationen är sämst för dem som kommer från Nyland (64 procent) och bäst för dem som kommer från Lappland (84 procent). I de flesta landskap hålls utbudet inom fyra procent från medelvärdet för fasta Finland, dvs. 74 procent.

För ungdomar bosatta i olika delar av landet är också inledandet av yrkeshögskolestudier rätt jämnt. I fasta Finland är medelvärdet 43 procent. De som kommer från Birkaland inleder minst yrkeshögskolestudier (37 procent). Yrkeshögskolestudier inleds oftast av dem som kommer från Mellersta Österbotten (54 procent). I två tredjedelar av landskapen avviker andelen med högst fyra procent från medelvärdet för fasta Finland.

I fasta Finland motsvarade antalet studerande som gick vidare till universitetsutbildning 2003 i genomsnitt 31 procent av 19–21-åringarnas genomsnittliga åldersklass. Andelen ungdomar som inledde en universitetsutbildning var högst (36 procent) bland dem som kom

från Nyland och lägst (21 procent) bland dem som kom från Egentliga Tavastland. För dem som kom från landskap där det inte finns något eget universitet var övergången till ett universitet 5–10 procentenheter lägre än medelvärdet för hela fasta Finland. När det gäller ungdomar i de landskap där det finns ett universitet var andelen ungdomar som inledde en universitetsutbildning lägst bland dem som kom från Lappland, 27 procent.

Regeringen har som mål att främja den regionala balansen i utbildningsutbudet. Den 12 maj 2004 sände undervisningsministeriet ett brev om detta till yrkesutbildningsanordnarna, yrkeshögskolorna och universiteten.

Deltagande enligt språkgrupper

Finsk- och svenskspråkiga deltar rätt jämnt i utbildning inom olika sektorer i motsvarighet till sin andel av befolkningen. Finskspråkiga deltar i utbildning inom alla sektorer, med undantag för påbyggnadsutbildning vid universiteten, i det närmaste i motsvarighet till andelen av befolkningen. I motsvarighet till andelen av befolkningen deltar svenskspråkiga däremot i mindre utsträckning i yrkesutbildning och yrkeshögskoleutbildning men i större utsträckning i universitetsutbildning. Deltagandet enligt språkgrupper beskrivs i tabell 14, som ingår som bilaga.

4.2. Måluppfyllelse inom förskoleundervisningen och inlärningsresultat inom den grundläggande utbildningen

Förskoleundervisning

Enligt den bedömning som gjordes i samband med statsrådets redogörelse om förskoleundervisningen (undervisningsministeriet 2004) har barnen goda förutsättningar att börja i skolan när förskoleundervisningen avslutas. Enligt resultaten främjar förskoleundervisningen gynnsamma förutsättningar för barnen att växa, utvecklas och lära på lika grunder i hela landet.

För största delen av barnen hade förskoleundervisningen fört med sig fler färdigheter. Barnens sociala och etiska färdigheter, muntliga framställning, språkuppfattning, färdigheter i litteratur och matematiska färdigheter hade utvecklats. När det gäller de förändringar som skett i barnets färdigheter under förskoleåret fanns det inga skillnader mellan flickorna och pojkarna. För barn med invandrarbakgrund hade färdigheterna i synnerhet i språk och muntlig framställning samt de matematiska färdigheterna utvecklats sämre.

Grundläggande utbildning

Forskningsprogrammet PISA (OECD 2004) kartlägger med tre års mellanrum 15-åringarnas kunskaper och färdigheter inom ämnesområdena läsning, matematik och naturvetenskaper så att det huvudsakliga området för innehåll i undersökningen varierar. I forskningsprogrammet PISA mäts i vilken mån ungdomarna behärskar sådana kunskaper och färdigheter som är betydelsefulla med tanke på det framtida samhället, utvecklingen i arbetslivet och ett gott liv. För PISA 2003-undersökningen utvaldes i Finland 147 finska och 50 svenska skolor. Samplet omfattade 6 235 elever, av vilka 93 procent besvarade provuppgifterna.

Resultaten var av internationell toppklass och skillnaderna mellan skolorna och regionerna var mycket små. I Finland var de regionala skillnaderna och skillnaderna till följd av elevernas sociala bakgrund mindre än i OECD-länderna överlag.

Det matematiska kunnandet hos finländska 15-åringar i slutskedet av den grundläggande utbildningen hörde till det bästa i OECD-länderna och låg på en mycket hög nivå inom alla delområden av matematiken. Nivån på det matematiska kunnandet hade utvecklats till det bättre jämfört med tidigare PISA-undersökningar. I jämförelse med de övriga OECD-länderna hade Finland det lägsta antalet ungdomar med försvarliga eller dåliga kunskaper i matematik (6 procent). En fjärdedel av ungdomarna nådde utmärkta resultat, och hos ca 50 procent av eleverna var kunnandet på en god nivå. Det goda resultatet för Finland baserar sig på att de svaga elevernas andel var liten jämfört med de övriga OECD-länderna. De finländska ungdomarnas inlärningsresultat visar att utmärkta matematikkunskaper kan nås utan några stora skillnader i kunnandet när det gäller elever med goda och svaga kunskaper. Bland OECD-länderna var skillnaderna mellan skolorna minst i Finland och Island. Det matematiska kunnandet fördelade sig också jämnt mellan olika delar av landet.

De finländska ungdomarnas läsfärdighet var bättre än i andra OECD-länder. De finländska ungdomarnas läsfärdigheter låg på en statistiskt signifikant bättre nivå än i andra länder med goda läsfärdigheter, exempelvis Korea, Kanada, Australien och Nya Zeeland. De finländska ungdomarnas läsfärdighet var också jämnare än tidigare. Jämförelseresultaten visar att den finländska läsfärdigheten är stark och att en hög färdighetsnivå i fråga om läsning kan nås med relativt små prestationsskillnader mellan eleverna.

De finländska elevernas naturvetenskapliga kunnande var högklassigare än tidigare och av rätt jämn kvalitet jämfört med de flesta länder som deltog i undersökningen. De finländska eleverna överskred det mål som fastställts i LUMA-programmet³. Målet var att placera sig bland den främsta fjärdedelen i OECD-länderna. Ett beaktansvärt drag hos kunnandet för våra elever var att elever på alla nivåer lyste med sitt naturvetenskapliga kunnande i jämförelse med elever från de övriga länder som deltog i undersökningen. När det gäller naturvetenskaper hade våra svagaste och medelmåttiga elever högre poäng än eleverna i något annat land som undersökningen gällde. Medeltalet för flickornas prestationspoäng för naturvetenskapligt kunnande var något högre än pojkarnas motsvarande.

Också förmågan att lösa problem hörde till de bästa i OECD-länderna och gav rätt jämna resultat. Jämfört med de andra deltagande länderna hade Finland den minsta andelen (5 procent) svaga elever, dvs. elever utan grundläggande förmåga att lösa problem. I OECD-länderna var andelen sådana elever i genomsnitt mer än tre gånger så stor som i Finland. Förmågan att lösa problem har ett starkt samband med färdigheterna inom andra delområden i PISA-undersökningen.

Elevernas kunnande i de svenska skolorna i Finland var på global toppnivå, men lite under den genomsnittliga nivån i Finland på alla fyra undersökta områden. De svenskspråkiga eleverna klarade sig bäst i fråga om färdigheter i läsning och rätt bra även i matematik och problemlösning. Deras kunnande låg också klart över nivån i de övriga nordiska länderna. I de svenskspråkiga elevernas resultat återspeglas eventuellt att det inte finns ett lika stort utbud på behörig undervisningspersonal för det svenskspråkiga skolväsendet som för de finska skolorna.

Den nationella bedömningen av inlärningsresultaten inom den grundläggande utbildningen baserar sig på mätning av uppnåendet av de mål som i läroplansgrunderna uppställts för undervisningen. I nationella utvärderingsundersökningar kan i synnerhet i stora bosättnings-

3 Utvecklingsprojekt för undervisningen i matematik och naturvetenskaper 1996–2002.

center skönjas ett samband mellan elevernas sociala bakgrund och skolans inlärningsresultat när olika skolor jämförs.

I skolor i regioner med låg socioekonomisk status understiger de genomsnittliga inlärningsresultaten den genomsnittliga nivån och hos eleverna förekommer oftare än i snitt symptom på illabefinnande och eleverna har sämre hälsovanor än i snitt. I skolor i regioner med hög socioekonomisk status upplever eleverna oftare än i snitt att skolarbetet är för tungt och lider oftare än i snitt av olika typer av stresssymptom i anslutning till ungdomsåren. (Kuusela 2004.)

4.3. Särskilda insatser för att stärka jämlikheten

Specialundervisning inom den grundläggande utbildningen

I enlighet med regeringsprogrammet har möjligheterna för barn och unga i behov av särskilt stöd att integreras i vanlig skolundervisning främjats inom alla nivåer av småbarnsfostran och utbildning och principen om närskola har stärkts.

I lagen om grundläggande utbildning sägs att elever med lindriga inlärnings- och anpassningssvårigheter har rätt att få specialundervisning utöver den övriga undervisningen. Elever skall intas eller överföras till specialundervisning om de till följd av t.ex. handikapp, sjukdom, försenad utveckling eller störningar i känslolivet annars inte kan undervisas. Specialundervisningselever som intagits eller överförts till specialundervisning i grundskolan är elever som intagits eller överförts till specialundervisning inom den nioåriga läroplikten, mycket gravt utvecklingsstörda inom den elvaåriga läroplikten och övriga handikappade elever. Specialundervisning ordnas i mån av möjlighet i samband med den övriga undervisningen, i specialklass eller på något annat lämpligt ställe. Eleven skall få en individuell plan för hur undervisningen skall ordnas.

På hösten 2004 fick ca 40 000 elever specialundervisning, vilket är ca 7 procent av eleverna inom den grundläggande utbildningen. Trots att antalet elever inom den grundläggande utbildningen minskade något, ökade antalet elever som överfördes till specialundervisning med i snitt ca 8 procent från året innan. Mest ökade antalet elever med inlärnings- och anpassningssvårigheter på grund av störningar i språkutvecklingen (dysfasi). Två tredjedelar av specialeleverna är pojkar.

Försenad utveckling var den vanligaste grunden för intagning eller överföring till specialundervisning. Den grunden gällde nästan 40 procent av specialeleverna. Andelen pojkar var störst i grupperna för elever med anpassningssvårigheter och grupperna med autistiska elever. Könsfördelningen var jämnare när grunden för specialundervisning var synskada, hörselskada eller grav utvecklingsstörning. I den elvaåriga undervisningen inom den grundläggande utbildningen deltog 9 440 handikappade elever och 1 286 mycket gravt utvecklingsstörda elever.

Stället för och sättet att genomföra specialundervisning varierar. Specialundervisningen kan helt och hållet ha integrerats i den allmänna undervisningen, dvs. eleven studerar i samband med den allmänna undervisningen. Den kan också vara partiellt integrerad i den allmänna undervisningen, dvs. eleven studerar delvis i specialklass eller specialgrupp och delvis i samband med den allmänna undervisningen. Eleven kan också hela tiden studera i specialklass eller specialgrupp. I genomsnitt 42 procent av eleverna inom specialundervisningen har integrerats helt i undervisningen inom den allmänna undervisningen. På motsvarande

sätt får 33 procent undervisning inom specialundervisningen i grundskolorna och 25 procent i specialklasser i en specialskola.

I maj 2005 färdigställdes en utredning (Puro 2005) vid Jyväskylä universitet som gällde hur stödtjänsterna inom den grundläggande utbildningen fungerar enligt elevvårdsgruppernas och vårdnadshavarnas bedömning. Med stödtjänster avsågs sådant allmänt och särskilt stöd i studierna som beskrivs i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen.

Enligt utredningen ansåg elevvårdsarbetsgrupperna att delområdena inom skolans verksamhetskultur (skolans interna verksamhet, gemensamma regler, externt samarbete och undervisningsarrangemang) i regel fungerade bra. Samarbetet mellan skolan och hemmet samt bedömningen av elevernas lärande betraktades som den bäst fungerande praxisen bland de enskilda delområdena. Som den praxis som fungerade sämst betraktades integreringen av specialelever i undervisningsgrupperna inom den allmänna undervisningen, överföringen av elever till specialundervisning, främjandet av personalens välbefinnande, det tvärsektoriella samarbetet, samarbetet mellan skolan och den kommunala undervisningssektorn samt utvärderingen av undervisningen och stödtjänsterna. Enligt undersökningen var skolornas stöd otillräckligt bl.a. när det gäller psykisk hälsa, skolmotivation och språkliga färdigheter. Det efterlystes mera psykolog-, kurators- och terapitjänster för skolorna.

Av utredningen framgick att mindre än 70 procent av vårdnadshavarna ansåg att skolans stöd var tillräckligt. Vårdnadshavarna upplevde att bristerna var störst inom stödundervisning, talterapi, talundervisning och specialundervisning. Ibland fick inte heller de barn som skulle ha behövt assistent- och hälsovårdstjänster nödvändiga stödtjänster. Detsamma gäller barn som skulle ha behövt morgon-/eftermiddagsverksamhet och klubbverksamhet.

För specialundervisningen i grundskolan och för särskilt stöd till eleverna behövs det ofta arrangemang som kan produceras på ett ekonomiskt effektivare och pedagogiskt verkningsfullare sätt i form av samarbete över kommungränserna. Arrangemangen kan gälla t.ex. läroplanen, undervisningsmetoderna, elevbedömningen och hjälpmedlen. Undervisningsministeriet har sammanställt ett åtgärdsprogram för utveckling av specialundervisningen. Med hjälp av utvecklingsprojekt stärks sådana allmänna undervisningsformer och specialundervisningsformer som ökar elevernas inlärningsförutsättningar och delaktighet. År 2006 börjar undervisningsministeriet göra upp en långsiktig strategi för specialundervisningen. Avsikten är att strategin skall omfatta bl.a. utveckling av lagstiftningen om specialundervisning och lärarutbildningen samt skapa klarhet i de administrativa förfarandena i anslutning till specialundervisningen.

År 2006 utreds tillståndet för och verksamheten vid statens allmänbildande specialskolor (statens skolor för handikappade).

Språkliga minoriteter i den grundläggande utbildningen

I de nya grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2004) har olika minoriteter och i synnerhet elever i behov av stöd beaktats bättre än tidigare. Som nya läroämnena i modersmål och litteratur infördes "teckenspråk som modersmål", "finska för teckenspråkiga", "samiska som modersmål", "finska för samisktalande", "romani som modersmål" och "modersmål för elever med annat modersmål". "Övriga religioner" togs in som ett nytt läroämne i religion vid sidan av den evangelisk-lutherska religionen och den ortodoxa religionen. För specialundervisningen fastställdes grunderna för undervisning per verksamhetsområde för undervisning av elever med ett mycket svårt handikapp eller en svår sjukdom.

Av de romska barnen deltar 2 procent i förskoleundervisning och varje år stannar i genomsnitt 20 procent kvar. Enligt en utredning av Utbildningsstyrelsen (2004) har romernas utbildning dock avancerat på lång sikt och deras positiva inställning till utbildningen ökat.

Med hjälp av ett utvecklingsprojekt som gäller undervisningen av romska barn söks lösningar på de missförhållanden som uppdragats inom de romska barnens skolgång.

För utbildning som ordnas inom sameområdet har det från och med 1999 beviljats statsunderstöd för undervisning på samiska och undervisning i samiska. Rätten till undervisning på det egna språket tillgodoses i alla de skolor inom sameområdet som tillhandahåller grundläggande utbildning i årskurserna 1–6.

Behovet av särskilt stöd inom gymnasieutbildningen

Rådet för utbildningsutvärdering publicerade på hösten 2005 en utvärdering av behovet av särskilt stöd i gymnasier (Mehtäläinen 2005). Utvärderingsresultaten ger vid handen att ca 5 procent av gymnasisterna har behov av specialundervisning enligt den snävare definitionen (ett handikapp eller en mera bestående eller tillfälligare störning som grund). I två fall av tre hänför sig behovet till läs- och skrivsvårigheter. Enligt den bredare definitionen (inbegriper även kognitiva färdigheter och studiefärdigheter) behöver 10–11 procent av de studerande stöd.

Behov av specialundervisning eller behov av särskilt pedagogiskt stöd föranleds enligt utredningen av brister i de studiefärdigheter som förutsätts för gymnasiestudier (3,5 procent), läs- och skrivsvårigheter (2,8 procent) och utvecklade kognitiva färdigheter i förhållande till kravnivån i gymnasiet (2,0 procent). Behovssiffrorna är uppskattningar, och det faktiska behovet kan vara större. Behovet av stöd gäller särskilt för varje gymnasium och beror inte av undervisningsspråket, könet eller de studerandes "allmänna nivå".

Behovet av stöd föreföll vara störst i Lapplands län och Östra Finlands län, men skillnaderna var små. Relativt sett var tillgången på specialundervisningstjänster sämst i gymnasier i Uleåborgs och Lapplands län.

Av gymnasier hade 27 procent tillgång till speciallärare åtminstone för tidvis konsultation. I vart tredje gymnasium gavs stödet av någon annan än en speciallärare, vanligen av en studiehandledare. I en tredjedel av gymnasier fanns det behov av stöd, men något sådant tillhandahölls inte.

Specialundervisning inom yrkesutbildningen

Yrkesinriktad specialundervisning är avsedd för studerande som till följd av handikapp, sjukdom, försenad utveckling eller störningar i känslolivet eller av någon annan orsak är i behov av särskilda undervisnings- eller elevvårdstjänster. Yrkesinriktad specialundervisning ordnas vid yrkesinstitut och specialyrkesläroanstalter med en särskild utbildningsuppgift.

De individuella skillnaderna mellan de studerande inom yrkesutbildningen har ökat. Bland de studerande finns det allt fler studerande som är i behov av särskilt stöd, även mycket svårt handikappade, invandrare och sådana som löper risk att bli utslagna.

Antalet studerande inom yrkesinriktad specialundervisning har ökat under 2000-talet. År 2003 deltog 13 300 studerande i yrkesinriktad specialundervisning. Största delen av de studerande som deltar i specialundervisning studerar vid yrkesinstitut, där också mängden specialundervisning har ökat mest.

I yrkesutbildning deltog år 2004 utöver studerande inom examensinriktad specialundervisning ca 2 000 studerande i undervisning och handledning i tränings- och rehabiliteringssyfte för handikappade.

Utifrån strategin för yrkesinriktad specialundervisning bereddes ett åtgärdsprogram 2004. Samordningen av utvecklingen av specialundervisningen har stärkts genom att det har tillsatts en delegation för specialundervisning.

Elevvård

År 2003 kompletterades lagen om grundläggande utbildning med bestämmelser om elevvård, upprätthållande av ordning och disciplin. Enligt bestämmelserna har en elev rätt att avgiftsfritt få den elevvård som behövs för att han eller hon skall kunna delta i undervisningen. Undervisningen skall ordnas så att elevernas ålder och förutsättningar beaktas och så att elevernas sunda uppväxt och utveckling främjas. I de reviderade bestämmelserna accentueras på alla utbildningsstadier aspekter som gäller barns och ungas övergripande välfärd, främjande av trygghet och omsorg genom samarbete.

Elevvården avser att främja och upprätthålla elevens studieframgång, goda psykiska och fysiska hälsa och sociala välfärd och understödjande verksamheter. Elevvården omfattar elevvård och elevvårdstjänster enligt läroplanen. Med elevvårdstjänster avses de tjänster för barn och unga i skolåldern som tillhandahålls med stöd av folkhälsolagen och barns kyddslagen.

Gymnasielagen och lagen om yrkesutbildning ändrades 2003 så det blev bestämt att utbildningsanordnaren skall se till att handikappade studerande och studerande som av någon annan anledning är i behov av särskilt stöd informeras om de hälso- och socialvårdstjänster som står till buds för dem och handleds i att söka dessa tjänster.

I länsstyrelsernas utvärdering av basservicen (inrikesministeriet 2005) utreddes hur de ändrade bestämmelserna om elevvård i lagen om grundläggande utbildning fungerar. Den allmänna bedömningen av de ändrade bestämmelserna var positiv. Det ansågs att bestämmelserna skapade klarhet i verksamheten och anvisningarna och förbättrade lärarnas och elevernas rättsskydd. En plan för att skydda eleverna mot våld, mobbning och trakasserier hade gjorts upp eller höll på att göras upp i nästan alla kommuner. Läroplanssamarbetet mellan de myndigheter som ansvarar för undervisningssektorn och social- och hälsovården i kommunen hade kommit bra i gång.

Kommunerna saknade dock fortfarande ofta anvisningar om förfarandena för att följa, dokumentera och underrätta vårdnadshavarna om disciplinära frågor och frånvaro. I skolorna hade man överlag funnit goda lösningar med tanke på verksamheten, men en del av förfarandena har stridit mot bestämmelserna. Mer än hälften av skolorna hade reviderat sin ordningsstadga under läsåret 2003–2004.

I hela landet uppdagades brister i fråga om tillräckligheten hos och tillgången på elevvårdstjänster. Regionala skillnader noterades framför allt i fråga om ordnandet av och resurserna för skolpsykolog- och skolkuratorstjänster. Det förekom också brister i ordnandet av skolhälsovårdstjänster och de disponibla personalresurserna. I en del av kommunerna tillhandahölls inga skolläkartjänster.

År 2002 utförde social- och hälsovårdsministeriet en utredning om studenthälsovårdens tillstånd (social- och hälsovårdsministeriet 2002). Enligt resultaten varierar servicen betydligt mellan olika hälsovårdscentraler och också mellan olika läroanstalter inom samma område. Mest brister förekom inom studenthälsovården vid yrkeshögskolorna och näst mest inom studenthälsovården vid yrkesläroanstalterna. Studenthälsovården vid gymnasier fungerade bäst. Arbetsgruppen för utveckling av målen för och innehållet i studenthälsovården färdigställde sina förslag till utveckling av studenthälsovården 2005 (social- och hälsovårdsministeriet 2005).

Social- och hälsovårdsministeriet har tillsatt en arbetsgrupp för revidering av lagstiftningen om elevvården. Arbetsgruppens mandattid går ut den 31 mars 2006.

Den grundläggande utbildningen för barn och unga som omhändertagits genomförs i allmänhet i skolorna på det sätt som avses i lagen. Rättigheterna i fråga om grundläggande utbildning för barn som omhändertagits, placerats i familjehem och barnskyddsanstalter tillgodoses däremot bristfälligt. Undervisningen har inte till alla delar ordnats så att rätten till grundläggande utbildning för de barn som placerats tillgodoses lagenligt. En del av problemen inom undervisningen för barn som omhändertagits gäller informationsgången, dvs. sådant som kommunerna kan påverka genom att se över och effektivisera sina verksamhets-sätt. Informationsgången mellan undervisningssektorn och socialsektorn i kommunerna bör därför förbättras i fortsättningen. Även samarbetet mellan myndigheterna i den kommun som placerar ett barn och myndigheterna i den kommun som tar emot ett barn bör förbättras för att informationsgången skall säkerställas.

Åtgärder för att motverka skolavbrott inom den grundläggande utbildningen och vid övergången till andra stadiet

Varje år blir ca 330 ungdomar utan avgångsbetyg från grundskolan. Cirka 3 400 som avslutat grundskolan går inte vidare till studier på andra stadiet. En del av dessa ungdomar löper risk att bli helt utan utbildning och den vägen senare också slås ut i arbetslivet. Övergången mellan grundskolan och utbildning på andra stadiet är av kritisk betydelse för hur utbildningsbanorna löper. Risken för avbrott är störst hos de ungdomar som har en svag social bakgrund, bristande skolmotivation och som kanske inte uppmuntras av familjen att gå i skola.

Vid undervisningsministeriet initieras år 2006 verksamhetsformer som baserar sig på ingripande i ett tidigt skede och som syftar till förebygga att ungdomar blir utan utbildning. I syfte att stödja eleverna utvecklas metoder för att kunna ingripa i ett tidigt skede, riktade stöd- och rådgivningstjänster samt praktiskt inriktade och/eller arbetsinriktade undervisnings- och arbetsformer. Vidare effektiviseras det yrkesövergripande samarbetet mellan olika organisationer (grundskola, yrkesutbildning och gymnasier, verkstäder, social-, ungdoms- och hälsovårdssektorn i kommunerna). Målet är att understödja uppföljningen av ungdomarna, att skapa klarhet i planerna för fortsättningen och att se till att var och en får ett skraddarsytt individuellt studieprogram som säkerställer att ungdomarna övergår till fortsatta studier. Inom verksamheten för ingripande i ett tidigt skede försöker man påverka skolans verksamhetssätt och i vidare bemärkelse hela skolkulturen. Avsikten är att utveckla sådana verksamhetsformer inom den grundläggande utbildningen med hjälp av vilka skolorna klarar av att möta s.k. krävande ungdomar.

Vid övergången från grundläggande utbildning till utbildning på andra stadiet fattar ungdomarna livsviktiga beslut som gäller utbildningsvägar och yrkeskarriär. Övergången är också förenad med avbrott i utbildningen eller byte av utbildningsväg eller utbildningsområde, vilket innebär att ungdomarna omprövar sina tidigare beslut. Övergången påverkas också av andra faktorer än sådana som direkt hänför sig till skolan/läroanstalten, såsom olika slags inlärningssvårigheter eller svårigheter i anslutning till livssituationen, ungdomarnas sociala situation och familjens stöd. I syfte att effektivisera övergången mellan den grundläggande utbildningen och yrkesutbildningen har det utformats orienterande och förberedande utbildning i anslutning till yrkesutbildningen. Utbildningen är avsedd speciellt för sådana ungdomar som avslutar den grundläggande utbildningen som ännu inte har tillräckliga färdigheter att välja utbildningsområde och som därför löper risk att helt falla utanför utbildningssystemet och slås ut.

Ett av målen med regeringens politikprogram för medborgarinflytande är att förebygga marginalisering och att se till att lägreutbildade, låginkomsttagare, marginaliserade ungdom-

mar och ungdomar som löper risk att marginaliseras får fotfäste i medborgarsamhället. Delaktighetsprojektet för unga 2003–2007 genomförs som ett led i politikprogrammet för medborgarinflytande. I delaktighetsprojektet deltar 39 lokala eller regionala projekt. Antalet kommuner som deltar har ökat från ursprungliga 62 till 75. Syftet med projektet är att utveckla tväradministrativt samarbete för att främja ungdomarnas deltagande i utbildning vid övergången från grundstadiet till andra stadiet.

Det primära målet med det projekt för utveckling av elevhandledningen 2004–2005 som genomfördes som ett led i politikprogrammet för sysselsättning var att stödja genomförandet av utbildningsgarantin. Målet var att producera information till stöd för avgöranden på riksnivå när det gäller möjligheterna att utveckla och utvidga elevhandledningen i de högre årskurserna inom den grundläggande utbildningen. Målet var dessutom att utveckla verksamhetsmodeller för uppföljning och vägledning av ungdomar som blir utan en plats för fortsatta studier.

4.4. Vuxenutbildning

Varje år deltar ca 1,75 miljoner 18–64-åringar i vuxenutbildning (frivillig och arbetskrafts-politisk vuxenutbildning samt personalutbildning). Sedan 1990 har antalet deltagare i vuxenutbildning ökat med drygt 200 000. Deltagandet i vuxenutbildning är rikligt internationellt sett, men fördelas ojämnare än i t.ex. de övriga nordiska länderna. I utbildningen deltar relativt sett mest vuxna som har en förhållandevis god socioekonomisk ställning och välutbildade yrkesverksamma vuxna. Kvinnor deltar oftare än män. Anställda vid små och medelstora företag deltar i utbildning i mindre utsträckning än anställda vid stora företag.

Den parlamentariska arbetsgruppen för vuxenutbildning lade fram förslag till utveckling av jämlikheten i fråga om studier för vuxna åren 2001 och 2002. De centrala utgångspunkterna för förslagen var att 1) ständigt utveckla kunskandet hos den vuxna befolkningen i arbetsför ålder, 2) höja utbildningsnivån för dem som har en bristfällig grundutbildning och hos de grupper som är underrepresenterade inom vuxenstudierna och 3) stärka ett enhetligt samhälle, jämlikhet samt aktivt medborgarskap och verksamhet i medborgarsamhället.

Det har satts som mål att alla vuxna skall erbjudas möjligheter att avlägga examen på åtminstone andra stadiet. När det gäller dem som fått minst utbildning inledde regeringen ett program för höjande av utbildningsnivån hos vuxna åren 2003–2007. Inom programmet Kunskapslyftet erbjuds 30–59-åringar som är verksamma i arbetslivet enbart på basis av utbildning på grundstadiet möjlighet att avlägga en yrkesinriktad examen eller tillägna sig IT-färdigheter som behövs i arbetslivet. År 2004 hade programmet dimensionerats för 7 400 och år 2005 för 8 000 nybörjare. Målet är att bredda programmet så att minst 10 000 personer per år kan börja studera inom programmet senast år 2007. Studiemöjligheterna för samma målgrupp utökas också inom normalfinansierad vuxenutbildning och inom arbetskrafts-politisk vuxenutbildning.

I syfte att rikta utbildningen inom det fria bildningsarbetet till viktiga innehållsområden och underrepresenterade målgrupper införs stegvis under 2005–2008 en ny form av informationsstyrning som beretts i samråd med rikstäckande organisationer för fritt bildningsarbete. Centrala prioriteringar är bl.a. språk- och kulturutbildning och andra samhällsintegrerande studier för invandrare, studier som utökar medborgarfärdigheterna och färdigheterna för deltagande i medborgarsamhället, utbildningshelheter som förbättrar basfärdigheterna för informationssamhället, hälsofrämjande studier och utbildning som förbereder för öppna universitetsstudier.

Som ett led i verkställigheten av förslagen av den parlamentariska arbetsgruppen för vuxenutbildning har det också gjorts utredningar och lagts fram förslag som gäller skäliga avgifter för vuxenstudier, omfattningen av utkomstarrangemangen under studietiden och tydligare beskattningsförfarande i fråga om utbildningen. Den fortsatta beredningen av förslagen pågår. I juni 2005 tillsatte undervisningsministeriet en arbetsgrupp för att utreda och lägga fram förslag om införande av studiesedlar för vuxna. Målet är att förbättra studieförutsättningarna för de grupper som är underrepresenterade inom vuxenutbildningen och att säkerställa tilläggsutbildnings- och fortbildningsmöjligheterna för den vuxna befolkningen i arbetsför ålder.

4.5. Invandrare

Grundläggande utbildning

Enligt det material som samlades in i samband med bedömningen av förskoleundervisningens kvalitet 2004 hörde 1,7 procent av åldersklassen barn i förskoleåldern till andra språk- och kulturgrupper. Ungefär hälften av dem hade invandrabakgrund. Ungefär hälften av dem hade fått undervisning i finska och svenska. Vart tionde barn fick undervisning i eller på sitt eget modersmål.

År 2004 hade ca 15 800 elever i Finland i grundskolåldern invandrabakgrund. Under de fem senaste åren har antalet ökat med ca 3 200 elever. Det beräknas att något under 3 procent av eleverna inom varje åldersklass inom den grundläggande utbildningen har något annat språk än finska eller svenska som modersmål.

Omfattningen av den förberedande undervisning som enligt lagen om grundläggande utbildning ordnas för invandrare före den grundläggande utbildningen motsvarar lärokursen för ett halvt år. Syftet med den förberedande utbildningen är att främja en balanserad utveckling för de elever som deltar i undervisningen och att främja deras integrering i det finländska samhället samt ge dem tillräckliga kunskaper för att de skall kunna övergå till den grundläggande utbildningen. Grunderna för den förberedande undervisningen före den grundläggande utbildningen reviderades 2004. På hösten 2004 deltog sammanlagt 1 465 elever i förberedande undervisning.

I utbildningen för invandrarelever och invandrarstuderande prioriteras särskilt tillräckliga kunskaper i finska eller svenska, vilket skapar en grund för fortsatta studier och gör det möjligt att integreras i det finländska samhället. Dessutom stöds möjligheterna att bevara och utveckla det egna modersmålet med sikte på fungerande tvåspråkighet. Modersmålsundervisning för elever med invandrabakgrund ordnas med hjälp av särskilt statsunderstöd i form av undervisning som kompletterar den grundläggande utbildningen. År 2004 meddelade Utbildningsstyrelsen en rekommendation om grunderna för undervisningen i modersmål för invandrare. År 2003 gavs undervisning i det egna modersmålet på 52 språk. Mest modersmålsundervisning hade getts i ryska, somali och albanska.

Stödundervisning för invandrare kan ges i olika läroännen på skolans undervisningsspråk eller på elevernas modersmål. De elever som kommit till landet för högst fyra år sedan har rätt att få stödundervisning för invandrare.

Gymnasieutbildning

Antalet sökande till gymnasieutbildning vilka har ett annat modersmål än finska eller svenska har ökat. Till gymnasieutbildning sökte sig år 2005 drygt 900 med ett annat modersmål än finska eller svenska. Av de sökande antogs 78 procent.

I gymnasiet kan invandrare studera finska eller svenska enligt lärokursen finska/svenska som andra språk och sitt eget modersmål som en del av skolans normala undervisning eller med hjälp av separata resurser. Om examinandan har ett annat språk än finska, svenska eller samiska som modersmål kan provet i modersmål för studentexamen vara ett prov som baserar sig på lärokursen finska eller svenska som andra språk. På sju år har antalet examinanden som avlagt provet i modersmål som finska/svenska som andra språk ökat från 119 till 429. Vid bedömningen kan studentexamensnämnden beakta att examinandan har ett annat modersmål än det språk på vilket han eller hon avlägger examen.

I slutet av 2005 färdigställdes Utbildningsstyrelsens utredning om undervisningsarrangemangen för invandrare som kommit till Finland i slutskedet av den grundläggande utbildningen. Utifrån utredningen utvecklas metoder för att stödja invandrareleverna när de skall söka sig till fortsatta studier efter den grundläggande utbildningen. Målet är att andelen studerande med invandrabakgrund bland gymnasisterna skall ha ökat tydligt fram till 2008 från nivån 2003.

Yrkesutbildning

Varje år har ca 4500 utländska medborgare studerat inom grundläggande yrkesutbildning (läroplansbaserad utbildning, utbildning som förbereder för fristående examen och läroavtalsutbildning). År 2003 var andelen 2,9 procent av alla studerande inom den grundläggande yrkesutbildningen.

I utbildning för vuxna som leder till yrkes- eller specialyrkesexamen har varje år deltagit ca 800 andra än finländska medborgare. År 2003 var andelen 1,6 procent av alla studerande inom utbildning för yrkes- eller specialyrkesexamen.

Antalet sökande till grundläggande utbildning vilka har ett annat modersmål än finska eller svenska har ökat varje år. Andelen antagna av de sökande ökade fram till 2003, men sjönk 2004 och 2005. En förklarande faktor är att under båda åren lockade den grundläggande yrkesutbildningen fler sökande än under tidigare år. Till grundläggande yrkesutbildning sökte sig år 2005 ca 2 000 med ett annat modersmål än finska eller svenska. Ungefär hälften blev antagna.

För invandrare ordnas utbildning som förbereder för grundläggande yrkesutbildning. Målet är att ge de studerande tillräckliga språkliga, kulturella och andra behövliga färdigheter för att de skall kunna gå vidare till yrkesinriktade studier. Utbildningen omfattar 20–40 studieveckor. Andelen deltagare i förberedande utbildning för invandrare har ökat i jämn takt. År 2005 deltog 855 studerande i utbildningen.

Grunderna för antagning av studerande till grundläggande yrkesutbildning och finansieringssystemet uppställer inte några hinder för att utländska studerande och invandrarstuderande skall bli antagna till yrkesutbildning. För tillträde till utbildningen förutsätts tillräckliga kunskaper i undervisningsspråket och allmänna studiefärdigheter.

Behoven hos invandrare som studerar för en yrkesinriktad grundexamen beaktas i läroplansgrunderna för de olika områdena i den grundläggande yrkesutbildningen, i undervisningsarrangemangen och vid bedömningen av studieprestationerna. I läroplanen skall ingå en plan för hur undervisningen för invandrarstuderande skall ordnas. Studerande med ett

annat modersmål än läroanstaltens undervisningsspråk stöds framför allt i samband med språkstudier och i förekommande fall genom särskilda undervisningsarrangemang. Studiena i ett främmande språk kan också gälla den studerandes modersmål. Inlärningsresultaten för invandrarstuderande och andra studerande inom olika språk- och kulturgrupper bedöms på samma sätt som de övriga studerandes inlärningsresultat, men bedömningen bör göras så att eventuella bristfälliga språkkunskaper inte sänker vitsordet.

Högskolor

År 2002 studerade 3 130 utländska studerande vid yrkeshögskolorna. Närmare hälften kom från Europa, och därav något under 500 från EU-området. År 2004 fanns det sammanlagt 4 670 utländska studerande vid universiteten, och av dem studerade en fjärdedel vid Helsingfors universitet. Ungefär 60 procent av de studerande kom från Europa. Mest avlades högre högskoleexamina (63 procent) och påbyggnadsexamina (34 procent). I en undersökning om de ekonomiska konsekvenserna av invandring ingår en rätt omfattande utredning om invandrarnas utbildning. I undersökningen bedöms att för vissa invandrare har utbildning och framför allt utbildning på högre nivå varit en rätt betydande styrande faktor vid flyttningsbeslutet.

Förberedande utbildning med sikte på yrkeskompetens för dem som avlagt en akademisk slutexamen i sitt eget land har ordnats närmast i form av arbetskraftsutbildning i olika delar av landet. Utbildning har ordnats för bl.a. läkare, sjukskötare och lärare. Inom det ESF-finansierade projektet Specima i anslutning till Åbo arbetskraftsbyrå har det utvecklats nya modeller för att tillsammans med högskolorna ordna utbildning som siktar till att ge behörighet för invandrare som avlagt en akademisk examen. Utbildningen har också förenats med andra arbetskraftspolitiska åtgärder (arbetspraktik, arbetsprövning och stödsysselsättning). Det har ordnats utbildning för läkare, lärare, cad-planerare, forsknings- och laboratorieassistenter, yrkesutbildade personer inom konst- och kultursektorn och tandläkare. Dessutom har det genomförts förberedande utbildning för hälsovårdsbranschen och suggestopedisk utbildning i engelska. Sammanlagt ca 150 invandrare har deltagit i utbildningen.

Studier för universitets- eller yrkeshögskoleexamen kan skaffas för studerandegrupper också i form av arbetskraftspolitisk vuxenutbildning (lagen (1295/2002) och förordningen (1344/2002) om offentlig arbetskraftsservice). För invandrargrupper kan det skaffas kompletterande studier i form av arbetskraftsutbildning för att vissa studier i utlandet skall kunna jämföras med en finländsk examen.

4.6. De studerandes utkomst

Syftet med studiestöd enligt lagen om studiestöd (65/1994) är att trygga de studerandes ekonomiska situation på olika utbildningsstadier. Nyttjandegraden för studiestödet har varit rätt stabil. År 2004 fick ca 335 000 studerande studiestöd. Av dem som fick studiestöd studerade 40 procent på andra stadiet och 60 procent på högre nivå. År 2004 fick 64 000 studerande stöd för skolresor, vilket motsvarar ungefär en fjärdedel av dem som studerar i gymnasier och yrkesläroanstalterna.

Den 1 augusti 2005 steg det maximala beloppet av studielån till 300 euro i månaden för alla högskolestuderande. Studiestödet för dem som inleder sin studier vid universitet enligt den nya examensstrukturen och studiestödet för nya yrkeshögskolestuderande ändrades från den 1 augusti 2005 så att studielåntagare kan beviljas ett studielånsavdrag i beskattningen efter det att högskoleexamen avlagts. Ett villkor är bl.a. att examen avläggs inom utsatt tid. På alla utbildningsstadier steg gränsen för de boendeutgifter som beaktas i bostadstillägget från

214,44 till 252 euro den 1 november 2005. I budgeten för 2006 har reserverats anslag för att höja de inkomstgränser för föräldrarna som tillämpas när studiestöd beviljas med 15 procent och för att på basis av förändringarna i kostnadsnivån höja bostadstillägget för dem som studerar på avgiftsbelagda linjer vid folkhögskolor och idrottsutbildningscenter och som bor i läroanstaltens internat. Avsikten är att lagförslaget enligt regeringens proposition med förslag till lag om ändring av lagen om studiestöd skall träda i kraft den 1 november 2006.

På andra stadiet varierar nyttjandegraden för studiestödet enligt de studerandes självständiga boende så att bara ungefär en tredjedel av dem som bor hos föräldrarna får studiestöd. Andelen varierar mera för dem som bor någon annanstans än hos sina föräldrar. Ungefär hälften av dem som bor hos sina föräldrar får högst 50 euro i månaden i studiestöd. För ca 65 procent av dem som bor någon annanstans än hos sina föräldrar är stödet minst 50 euro i månaden (Sakki rf 2002, 2004).

Utvecklingen av högskolestuderandenas sociala och ekonomiska situation följdes genom undersökningar 2000 och 2003 med tanke på internationella jämförelser. Enligt utredningen Eurostudent 2005 (Eurostudent report 2005), som beskriver läget 2003 för finländska högskolestuderande självständigt, och därför är boendeutgifterna rätt betydande. Nyttjandegraden för studiestödet och förvärvsarbetsgraden är rätt höga, men föräldrarnas finansieringsandel är liten. Finländska högskolestuderande upplever inte att de klarar sig sämre än studerande i jämförelseländerna. År 2003 hade högskolestuderandena i genomsnitt disponibla inkomster till ett belopp av 680 euro i månaden. Universitetsstuderandes medianinkomst var 704 euro och yrkeshögskolestuderandes 614 euro i månaden. Studiestödet uppgick till knappt 60 procent av inkomsterna för högskolestuderande som bodde ensamma och till ca 20 procent för studerande med familj. För ca 10 procent av de studerande som deltog i utredningen och vilkas inkomst bestod uteslutande av löneinkomster var medianen för löneinkomster 400 euro i månaden för heltidsstuderande och 1 400 euro i månaden för dem som studerade på deltid.

Förvärvsarbetandet bland studerande har ökat något (Statistikcentralen 2005b). År 2004 uppgick andelen sysselsatta studerande till 42 procent av alla studerande. Andelen hade stigit med ungefär en procentenhet från 2000. Mer än hälften av högskolestuderandena förvärvsarbetade.

Förvärvsarbetandet varierar från ett utbildningsområde till ett annat. År 2003 fanns det mest yrkesverksamma studerande inom det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området, 58 procent av de studerande. Av de studerande inom det humanistiska och pedagogiska området samt inom social-, hälso- och idrottsområdet var 52 procent yrkesverksamma. Yrkesverksamhet vid sidan av studierna var betydligt vanligare i landskapen Nyland och Östra Nyland än i andra delar av landet.

5. Utbildningens genomslagskraft och kvalitet

Finländarnas utbildningsnivå har fortsatt att stiga. Befolkningens stigande utbildningsnivå beror på att unga, bättre utbildade åldersklasser småningom ersätter de åldersklasser bland befolkningen som fått mindre utbildning. Bland de unga åldersgrupperna har andelen personer som avlagt en yrkesinriktad examen eller en högskoleexamen inte ökat de senaste åren. En bidragande orsak är den höga graden av avbrott och den låga genomströmningen i utbildningen.

Andelen personer med högskoleexamen av hela befolkningen ligger på medelnivå bland OECD-länderna och är den lägsta i de nordiska länderna. I de unga åldersklasserna har den proportionella andelen personer som avlagt en högskoleexamen ökat.

Skillnaderna i befolkningens utbildningsnivå mellan landskapen är förhållandevis små, med undantag av Nyland som har den klart högsta utbildningsnivån. Skillnaderna i utbildningsnivå mellan män och kvinnor förefaller däremot att öka, vilket ses framför allt i avläggandet av högskoleexamina. År 2003 hade ca 78 procent av kvinnorna och 69 procent av männen i åldersgruppen 25–34 år avlagt en yrkesinriktad examen eller en högskoleexamen. Inom samma åldersgrupp hade 28 procent av kvinnorna och 20 procent av männen avlagt en högskoleexamen.

Sysselsättningen bland dem som avlagt en examen är desto bättre, ju högre utbildningsnivå är. Möjligheterna att sysselsättas är sämst för dem som träder in på arbetsmarknaden enbart med grundstadiet bakom sig. I början av årtusendet har sysselsättningen förbättrats för dem som avlagt en yrkesinriktad examen medan sysselsättningen för dem som avlagt en högskoleexamen har försämrats något.⁴

5.1. Utbildningsnivå

Finländarnas utbildningsnivå har fortsatt att stiga. Vid utgången av 2004 hade 63 procent av dem som fyllt 15 år avlagt en examen efter grundskolan, 38 procent en examen på mellanstadiet (yrkesinriktad examen eller studentexamen) och 25 procent en högre examen (institutnivå, yrkesutbildning på högre nivå, yrkeshögskole- och universitetsexamen). Åren 2000–2003 ökade andelen personer som avlagt en examen systematiskt inte bara i hela fasta Finland utan också i alla landskap. Det kan nämnas att 1975 hade ungefär en femtedel av befolkningen en examen på mellanstadiet och ungefär en tiondel en examen på högre nivå.

Enligt undervisningsministeriets prognos kommer antalet 25–64-åringar som inte har någon examen på andra stadiet att sjunka snabbt så att antalet beräknas uppgå till ca 470 000 år 2012. År 2002 var motsvarande siffra 650 000. På motsvarande sätt ökar antalet vuxna som genomgått yrkesinriktad tilläggsutbildning på andra stadiet och utbildning på högre nivå kraftigt.

År 2004 var befolkningens utbildningsnivå högst i Nyland, där andelen personer som avlagt en examen efter grundskolan uppgick till 67 procent, och lägst i Mellersta Österbotten, där andelen var 58 procent. Andelen personer som avlagt en examen på högst mellanstadiet var högst i Norra Karelen (41 procent) och Lappland (40 procent) och lägst i Östra Nyland och

⁴ De kvantitativa uppgifterna i kapitlet baserar sig på Statistikcentralens material, som nämns i källförteckningen, om inte någon annan källa nämns.

Nyland (34 procent). Andelen personer med en examen på högre nivå var klart högst i Nyland (33 procent) och näst högst i Östra Nyland och Birkaland, i vardera landskapet något över medelvärdet för hela landet, dvs. 25 procent. I alla andra landskap understeg andelen medelvärdet för hela landet.

Drygt hälften av 20–24-åringarnas åldersklass hade avlagt studentexamen. Skillnaderna mellan kvinnor och män är betydande. Mer än 60 procent av kvinnorna hade avlagt studentexamen, av männen drygt 40 procent. Andelen personer som avlagt studentexamen steg något under perioden 2000–2002, men började sjunka igen 2003.

Ungefär tre fjärdedelar av 25–34-åringarnas åldersklass hade avlagt en yrkesinriktad examen eller en högskoleexamen. Andelen har inte förändrats i början av årtusendet. Den höga graden avbrott inom yrkesutbildningen och högskolestudierna är den främsta orsaken till att ungefär en fjärdedel inte har någon examen efter grundskolan eller gymnasiet. Inom åldersgruppen hade andelen kvinnor som avlagt en yrkesinriktad examen eller en högskoleexamen redan stigit till 78 procent år 2003. För männen var andelen 69 procent, vilket är det lägsta relationstalet under perioden 2000–2003.

År 2003 hade 17 procent av befolkningen i åldern 25–64 år avlagt en högskoleexamen. Medelvärdet för OECD-länderna är 16 procent. Andelen är den lägsta i de nordiska länderna. I de ledande länderna, USA och Norge, har 29 procent av befolkningen avlagt en högskoleexamen. (OECD Indicators 2005.)

I ungdomsåldersklasserna har andelen personer som avlagt en högskoleexamen ökat de senaste åren framför allt på grund av yrkeshögskolereformen. År 2003 hade 23 procent av 25–34-åringarnas åldersklass avlagt en högskoleexamen. Medelvärdet för OECD-länderna var 20 procent. I de ledande länderna, Norge, USA och Sydkorea, nådde andelen upp till eller överskred 30 procent. Andelen i Finland var tillsammans med andelen i Island den lägsta i de nordiska länderna.

År 2000 hade 0,3 procent av dem som fyllt 15 år avlagt en doktorsexamen (14 490). År 2003 var andelen 0,4 procent (17 716). Under perioden 2000–2003 steg andelen med mer än en femtedel. I Finland utexamineras doktorer klart mera än i snitt internationellt sett. Vid en jämförelse av OECD-länderna placerar sig dock Sverige, Slovakien, Schweiz, Portugal och Tyskland högre än Finland.

5.2. Sysselsättning och placering i fortsatta studier

I början av årtusendet har sysselsättningen förbättrats för dem som avlagt en yrkesinriktad grundexamen medan sysselsättningen för dem som avlagt en högskoleexamen har försämrats något. Sysselsättningen bland dem som avlagt en examen är dock fortfarande desto bättre, ju högre utbildningsnivån är. Det förekommer betydande branschvisa och regionala skillnader i sysselsättningen. Sysselsättningen för dem som avlagt en examen beskriver utbildningens genomslagskraft, även om det bör observeras att sysselsättningen efter examen påverkas inte bara av utbildningens kvalitet och arbetslivsmotsvarighet utan också av bl.a. den ekonomiska situationen och efterfrågan på arbetskraft. Sysselsättningen och placeringen i fortsatta studier för dem som avlagt en examen beskrivs i de bifogade tabellerna 32 och 33.

5.3. Regional genomslagskraft

År 2002 utarbetade undervisningsministeriet en regionstrategi för sitt förvaltningsområde fram till 2013. Uppkomsten och utvecklingen av konkurrenskraftiga regionala innovationsmiljöer stöds genom satsningar som gäller att

- arbeta för förbättrad kvalitet på utbildning och forskning och sörja för tillräckliga basresurser i landets olika delar,
- samordna utvecklingsmålen för den nationella utbildnings- och forskningspolitiken samt regionpolitiken och beakta regionernas olika styrkeområden och utvecklingsbehov,
- stärka det regionala samarbetet mellan utbildning och forskning å ena sidan och närings- och arbetslivet samt andra aktörer å andra sidan,
- förbättra samarbetet i utbildnings- och forskningssystemen i syfte att uppnå de strategiska målen,
- främja den regionala utbildnings- och forskningspolitikens utveckling, integrera utbildnings- och forskningsverksamheten i regionernas närings- och välfärdsstrategier och effektivisera den regionala prognostiseringen av arbetskrafts- och utbildningsbehoven,
- bidra till uppkomsten av en internationell infrastruktur i regionerna, öka utbytet och växelverkan på internationell nivå i läroanstalterna och högskolorna samt
- stärka kontakten mellan invandrar- och utbildningspolitiken inom ansvarsområdet.

Yrkesutbildning

Målet är att stärka yrkesutbildningens serviceförmåga och dess roll inom regionutvecklingen. För att målet skall nås har man bl.a. stärkt samarbetet mellan utbildningen och arbetslivet och i synnerhet studier på arbetsplatserna samt serviceförmågan för nätverket av anordnare av yrkesutbildning.

Målet är att det skall bildas omfattande yrkesinstitut som kan jämföras med yrkeshögskolorna och universiteten och som svarar på utvecklingsbehoven i fråga om yrkeskompetensen och arbetslivet i regionerna samt intar rollen som aktörer inom de regionala innovationssystemen.

Yrkeshögskolor

Den nya yrkeshögskolelagen (351/2003) trädde i kraft den 1 augusti 2003. Genom lagen blev yrkeshögskolornas ställning och uppgifter tydligare. Yrkeshögskolorna och universiteten bildar tillsammans högskoleväsendet. Till yrkeshögskolornas uppgifter hör undervisning, forskning och utveckling samt regional samverkan. Genom den nya yrkeshögskolelagen skapades klarhet i rollerna för den interna förvaltningen och huvudmannaförvaltningen. Förvaltningsreformen har underlättat yrkeshögskolornas samarbete med företagen och arbetslivet i regionen och gjort samarbetet smidigare, eftersom yrkeshögskolorna nu snabbt själva kan besluta om avtal som gäller samarbetsprojekt.

Yrkeshögskolornas och universitetens gemensamma högskolenätverk på landskapsnivå har utformats för att svara på de regionala utbildningsbehoven. Högskolorna på landskapsnivå utvecklar öppna högskolestudier och annan vuxenutbildning med utgångspunkt i näringslivets och det övriga arbetslivets behov.

Yrkeshögskolorna har inlett flera projekt som siktar till att främja företagsamhet. Genom utvecklingsprojekten har man i synnerhet stärkt yrkeshögskolornas verksamhet med företagskuvöser samt främjat nätverksbildning för yrkeshögskolorna och företagarna och generationsväxlingar för företagarna.

Universitet

Den ändring (715/2004) av universitetslagen som trädde i kraft den 1 augusti 2005 understryker vikten av att öka genomslagskraften för universitetens verksamhet. När universiteten fullgör sina grundläggande uppgifter, forskning och på forskning grundad undervisning, skall de enligt den reviderade universitetslagen stå i samverkan med det övriga samhället. Universitetens samarbete med det övriga samhället utökas likaså av den ändring av universitetslagen, enligt vilken universiteten åläggs att utse åtminstone en styrelsemedlem bland personer utanför universitetet.

En ändring (1111/2004) av lagen om statsbudgeten trädde i kraft den 1 augusti 2005. Genom ändringen förbättrades universitetens möjligheter att bilda bolag och köpa aktier. Målet är att universiteten på så vis skall kunna utnyttja sin utbildnings- och forskningskompetens bättre – även på den internationella marknaden.

Vuxenutbildning

Undervisningsministeriet har genomfört regionala åtgärdsprogram för vuxenutbildning (AITO) i samråd med länsstyrelserna. Åtgärdsprogrammen innehåller en kartläggning av vuxenutbildningens tillstånd och förutsättningar att svara på arbetslivets och den vuxna befolkningens kompetens- och bildningsbehov i regionerna samt främja samarbetet mellan olika aktörer.

Uppgörandet av regionala åtgärdsprogram för vuxenutbildningen har gett upphov till nya samarbetsnätverk i regionerna och utvecklat former för verksamhet mellan olika utbildningsanordnare och olika utbildningssektorer.

5.4. Samband mellan utbildningen och arbetslivet

Yrkesutbildning

Den viktigaste utmaningen för utvecklingen av yrkesutbildningen har sedan 1990-talet varit att föra utbildningen och arbetslivet närmare varandra. De yrkesinriktade examina har reviderats så att målen och innehållet i högre grad utgår från arbetslivets krav på kompetens. Från och med 2006 skall det yrkeskunnande som förutsätts för examina visas genom yrkesprov för alla examina. Studier som bedrivs på en arbetsplats har utvidgats bl.a. genom att perioder med inläring i arbetet har tagits in i yrkesinriktade grundexamina och genom att utbildet på läroavtalsutbildning har breddats. Yrkesutbildningens möjligheter att svara på arbetslivets regionala kompetensbehov har stärkts genom att utbildningsanordnarna har fått rätt att besluta om inriktningen av utbildningsutbudet och organiseringen av utbildningen. Med hjälp av prognostisering av utbildningsbehoven försöker man rikta och dimensionera utbildningsutbudet i enlighet med arbetslivets behov.

Arbets- och näringslivet deltar intensivt i utvecklingen av yrkesutbildningen på olika nivåer. De utbildningskommissioner på trepartsbasis som tillsatts av undervisningsministeriet deltar aktivt i prognostiseringen av utbildnings- och kompetensbehov samt utvecklingen av yrkesutbildningen och läroplansgrunderna. För yrkesproven skall anordnarna av yrkesutbildning tillsätta organ, där medlemmarna företräder arbetslivet, de studerande och lärarna.

Högskolor

I yrkeshögskolornas verksamhet accentueras sambandet med arbetslivet och regionutvecklingen. De examina som avläggs vid yrkeshögskolorna är yrkesinriktade högskoleexamina.

Den utbildning som tillhandahålls vid yrkeshögskolorna planeras och ordnas i nära samråd med arbetslivet. Yrkeshögskoleexamina omfattar studier i arbetslivet, såsom praktik och olika projektarbeten.

Ambitionen har varit att utöka samverkan mellan yrkeshögskolorna och arbetslivet i syfte att utveckla undervisningen och öka dess arbetslivsmotsvarighet. Praxisen för samarbetet mellan undervisningen och arbetslivet har förutsatt att yrkeshögskolorna har utformat undervisningsmetoder och läromedel som skräddarsytt för nya pedagogiska miljöer. De studerandes lärdomsprov ansluts allt oftare till faktiska utvecklingsutmaningar i arbetslivet. Det har gjorts insatser för att öka kontakterna mellan lärarna och arbetslivet genom att lärarna har erbjudits möjlighet att genomgå perioder i arbetslivet samt delta i forsknings- och utvecklingsprojekt som genomförs i samråd med arbetsgemenskaperna. Yrkeshögskolornas regionutvecklingsarbete och forsknings- och utvecklingsarbete syftar till att utveckla arbetslivet. När dessa uppgifter integreras i undervisningen får utbildningen större arbetslivsmotsvarighet.

Högre yrkeshögskoleexamina är arbetslivsorienterade examina, som gör det möjligt att svara på de växande kraven på kompetens i arbetslivet. För tillträde till studierna förutsätts arbetserfarenhet utöver en lämplig yrkeshögskoleexamen eller någon annan högskoleexamen. Examina är avsedda för erfarna sakkunniga som redan är verksamma i arbetslivet och som vill fördjupa sitt yrkeskunnande. Examen kan avläggas på ett flexibelt sätt vid sidan om arbetet. Det lärdomsprov som ingår i examen är ofta en uppgift som hänför sig till utveckling av arbetslivet. Avsikten är att utbildningen för högre yrkeshögskoleexamen skall utvidgas stegvis. Målet för år 2008 är att 2 000 studerande skall inleda studier som leder till en högre yrkeshögskoleexamen.

Examensreformen för universiteten trädde i kraft den 1 augusti 2005. Ett av de viktigaste målen med reformen var att förbättra de färdigheter för arbetslivet som följer av universitetsutbildningen. Målet har beaktats i statsrådets förordning om universitetsexamina, där det bestäms om målen för alla lägre och högre högskoleexamina vid universiteten. Kompetens för uppgifter som sakkunniga och utvecklare i arbetslivet har nu beaktats på författningsnivå. Den nya examensstrukturen har också gjort det möjligt att starta tvååriga magisterprogram som på ett smidigt sätt skall svara på de föränderliga behoven i arbetslivet.

Universiteten har utformat egna karriär- och rekryteringstjänster så att servicen tydligare än förut hör samman med handledningen av studierna under hela studietiden.

Den ändring (715/2004) av universitetslagen som trädde i kraft den 1 augusti 2005 förutsätter att universiteten skall fullgöra sina grundläggande uppgifter, undervisning och forskning, i samverkan med samhället. Det förutsätts att kraven på kompetens i arbetslivet beaktas i högre grad än tidigare när innehållet i examina utvecklas.

Vuxenutbildning

På alla nivåer av yrkesinriktad utbildning gäller att vuxenutbildningen både planeras och ordnas i nära samråd med arbetslivet. Examensgrunderna, som utarbetas på trepartsbasis, är viktiga för att trygga arbetslivsrelevansen för yrkesinriktad vuxenutbildning på andra stadiet (grundläggande yrkesutbildning som förbereder för fristående examen, utbildning som förbereder för yrkesexamen och utbildning som förbereder för specialyrkesexamen). Examenskommissionerna ansvarar också för mottagandet av examina.

Samarbetet mellan den yrkesinriktade vuxenutbildningen och arbetslivet fördjupas ytterligare. Den ändring (1013/2005) av lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning som trädde i kraft vid ingången av 2006 innebär att anordnare av yrkesinriktad tilläggsutbildning på ansökan kan beviljas understöd för skötsel av utvecklings- och serviceuppgifter för arbetslivet. Avsikten är att understöden skall föra utbildningsorganisationerna och den strategiska utvecklingen av företagen närmare varandra. Målet är att läroanstalterna skall kunna betjäna företagen individuellt i fråga om företagets utbildningsbehov.

Vuxenstudierna vid yrkeshögskolorna ordnas på ett så arbetslivsinriktat sätt som möjligt. Likaså är avsikten att vuxenutbildningen vid universiteten skall tillhandahålla individerna förutsättningar att ha hand om arbetsuppgifter som förutsätter spetskompetens.

5.5. Kvalitetssäkring

Grundläggande utbildning

Timindelningen i den grundläggande utbildningen och läroplansgrunderna är de viktigaste verktygen för kvalitetsledning inom den grundläggande utbildningen. År 2001 utfärdades statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen (1435/2001). Efter det reviderades läroplansgrunderna för alla undervisningsformer som avses i lagen om grundläggande utbildning.

Elevbedömningen preciserades i samband med läroplansreformen. I läroplansgrunderna infördes profiler för elevens goda kunskaper. Profilerna ligger till grund för en rättvis elevbedömning. Som avslutning på årskurs 9 fastställdes dessutom kriterier för vitsordet åtta vid slutbedömningen av alla gemensamma läroämnen. Avsikten är att kriterierna skall förenhetliga grunderna för vitsorden i olika skolor och på så vis stärka elevernas rättsskydd i synnerhet vid övergången till fortsatta studier. Kunskaperna i språk bedöms med hjälp av en nivåskala som är en tillämpning av de skalor för språkkunskaper som utvecklats av Europarådet. I den beskrivs nivåerna på kunnandet i tal, skrivning, hörförståelse och läsförståelse.

Undervisningsministeriet har inlett ett utvecklingsprojekt för att utforma kvalitativa och kvantitativa kriterier för den grundläggande utbildningens produktivitet. Avsikten är att kriterierna skall användas för att stödja utbildningsanordnarna när det gäller att utveckla och följa utbildningens kvalitet.

Grundläggande konstundervisning

Elevbedömningen har ägnats särskild uppmärksamhet i grunderna för läroplanen för den grundläggande konstundervisningen, fördjupad kurs, som för första gången utarbetats även för andra konstområden än musik.

Gymnasieutbildning

Läroplansgrunderna och studentexamen är de viktigaste verktygen för kvalitetsledning för gymnasieutbildningen.

Timfördelningen i gymnasieundervisningen ändrades genom statsrådets förordning 955/2002. De reviderade läroplanerna skulle tas i bruk senast den 1 augusti 2005.

Studentexamen fick en ny struktur genom en ändring (766/2004) av 18 § i gymnasielagen. Reformen gäller de examinander som deltar i studentexamen från och med våren 2005. Provet i modersmål och litteratur kvarstod som det enda obligatoriska provet i studentexamen. De som deltar i examen skall dessutom enligt eget val avlägga tre prov av en grupp som består av provet i det andra inhemska språket, provet i ett främmande språk, provet i matematik och provet i realämnen. Utöver dessa kan examinanderna delta i extra prov.

Realprovet förnyas i år på så sätt att det nuvarande realprovet indelas i prov i enskilda realämnen. Examinanden kan avlägga ett enda prov i ett realämne eller, om han eller hon så önskar, flera prov. Under en examensomgång ordnas två provdagar för proven i realämnen. Provdagarna inplaceras i examensschemat med ungefär en veckas intervall. Examinanden kan delta i provet i endast ett realämne per dag. Genom spridd studentexamen kan de examinander som önskar det delta i prov i flera realämnen. Provet i hälsökunskap ordnas första gången i samband med studentexamen våren 2007.

Provet i modersmål förnyas våren 2007. Det nya provet kommer att indelas i ett prov i textkompetens och ett essäprov. Examinanden skall delta i båda proven vid ett och samma examens-tillfälle. Vitsordet bestäms på basis av det sammanlagda antalet viktade poäng för proven.

Lokal utvärdering i den grundläggande utbildningen, gymnasieutbildningen och den grundläggande konstundervisningen

Lokal utvärdering är det viktigaste verktyget för kvalitetsledning för förskoleundervisningen, den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen. Enligt Utbildningsstyrelsens utredningar (2000 och 2005b) förekommer det brister i den lokala utvärderingen.

Utredningarna visade att när det gäller den allmänbildande utbildningen utvärderar utbildningsanordnarna mest frågor i anslutning till finansieringen samt undervisningen och lärandet, t.ex. undervisningens mål, innehåll och inlärningsresultat. De modeller för kvalitetsledning som används som stöd för utvärderingen varierar. Inom den allmänbildande utbildningen används i mycket liten utsträckning allmänt kända verktyg för kvalitetsledning. Balanced Score Card och Kouluetuksen tuloksellisuuden arviointimalli har använts i viss mån, men merparten använder egna tillämpningar.

Enligt en utredning om situationen för nätverket av läroanstalter för grundläggande konstundervisning med rätt till statsandel (Utbildningsstyrelsen 2006) genomför läroanstalter för grundläggande konstundervisning med rätt till statsandel per undervisningstimme regelbundna självvärderingar åtminstone i någon form. Vissa läroanstalter uppgav sig genomföra utvärdering enligt ett kvalitetssystem. Dessa läroanstalter är konservatorier eller musikinstitut som omfattas av utvärdering enligt kommunens kvalitetssystem.

Yrkesutbildning

Tillstånden att ordna utbildning, läroplansgrunderna, grunderna för fristående examina, fristående examina och yrkesprov, den resultatbaserade finansieringen, utvärderingen av utbildningen och de frivilliga metoderna för kvalitetsledning, såsom kvalitetspris och rekom-

mendationer om kvalitetsledning, är de viktigaste mekanismerna för kvalitetsledning för yrkesutbildningen.

Från och med den utbildning som inleddes 2001 är alla yrkesinriktade grundexamina treåriga. De reviderade treåriga grundexamina inrymmer samlad kompetens för arbetslivet och ger allmän behörighet för fortsatta studier vid yrkeshögskolor och universitet.

Yrkesprov införs i all grundläggande yrkesutbildning den 1 augusti 2006. Det primära målet med yrkesproven är att förbättra yrkesutbildningens kvalitet i samråd med arbetslivet. Med hjälp av yrkesprov säkerställs tillräcklig yrkesskicklighet som förutsätts i arbetslivet, förenhetligas bedömningen av de studerande och engageras parterna i arbetslivet i bedömningen av yrkesskickligheten. Yrkesproven vidareutvecklar också läroplansgrunderna för yrkesinriktade examina, utbildningsanordnarnas läroplaner, undervisningsarrangemangen samt stöd- och handledningsverksamheten.

Systemet för finansiering av yrkesutbildningen har utvecklats i en mera sporrande riktning genom att det har kompletterats med resultatbaserad finansiering, som baserar sig på kvantitativa indikatorer härledda ur statistik (resultatfinansieringsdel) och på kvalitativ utvärdering (kvalitetspris). Resultatfinansiering inlemmades i det kalkylmässiga systemet för finansiering av driftskostnaderna i yrkesutbildningen vid ingången av 2006.

Med hjälp av kvalitetspris för yrkesinriktad utbildning stöds och uppmuntras yrkesutbildningsanordnarna till att kontinuerligt utvärdera och utveckla kvaliteten på sina grundläggande uppgifter. Utvärderingskriterierna för kvalitetspriset baserar sig på kriterierna enligt modellen för det europeiska kvalitetspriset (EFQM) och den gemensamma referensramen för kvalitetssäkring inom yrkesutbildningen i EU (CQAF). Kvalitetsledning för yrkesutbildningen och utveckling av utbildningen stöds också med hjälp av utvärdering av utbildningen och rekommendationer om kvalitetsledning och projekt för kvalitetsutveckling. Rekommendationen om kvalitetsledning för yrkesutbildningen kommer att ses över så att den motsvarar EU:s riktlinjer och referensramen för kvalitetssäkring (CQAF). Avsikten är att den nya rekommendationen skall bli klar i början av 2006.

Vuxenutbildning

Systemet med fristående examina inom yrkesinriktad vuxenutbildning på andra stadiet är ett system på riksnivå för kvalitetssäkring av kunnande som förvärvats på olika sätt. Yrkesinriktad grundexamen, yrkesexamen och specialyrkesexamen kan avläggas som fristående examen. Examina utgår från kompetensbehoven i arbetslivet och utvecklas via en organisation med examenskommissioner på trepartsbasis. Examenskommissionerna består av sammanlagt 1 200 sakkunniga från arbetslivet och utbildningsexperter. Kvaliteten på examina säkerställs i examensgrunderna, som utarbetas i arbetsgrupper på trepartsbasis.

För att systemet med fristående examina skall fungera är det viktigt att det kunnande som förvärvats på annat håll beaktas i den personliga studieplan som görs upp för de studerande i början av utbildningen som förbereder för en fristående examen och att varje enskild studerande har faktiska möjligheter att bedriva studier som anpassats till hans eller hennes livssituation och kraven i arbetslivet. Det är en utmaning för utvecklingen av systemet med fristående examina att kunna skraddarsy studierna så att en enskild studerande inte behöver studera sådant som han eller hon redan behärskar och så att studierna inte drar ut på tiden på grund av uppehåll som är onödiga ur den studerandes perspektiv. I synnerhet inom Utbildningsstyrelsens projekt för personlig tillämpning inom vuxenutbildningen (AIHE) har det både utformats teoretiska modeller för att lösa de ovan nämnda problemen och presenterats praktiska åtgärder för att utveckla utbildningsorganisationernas verksamhet.

Högskolor

Systemet för kvalitetssäkring i utbildningen på högskolenivå har utvecklats så att det skall uppfylla de europeiska kraven. Flera universitet har utformat ett system för kvalitetssäkring av undervisningen och studiehandledningen i samband med examensreformen. Rådet för utvärdering av högskolorna har inlett ett projekt för utveckling av ett nationellt kvalitetssäkringssystem. Högskolorna deltar i externa utvärderingar och utvärderingsresultaten är offentliga. Lagstiftningen om utvärdering av högskolorna revideras så att universiteten och yrkeshögskolorna åläggs att delta i det nationella kvalitetssäkringssystemet eller i ett internationellt kvalitetssäkringssystem. Avsikten är att den nya lagstiftningen skall träda i kraft den 1 januari 2008.

Rådet för utvärdering av högskolorna har utsett kvalitetsenheter inom utbildning och vuxenutbildning, och på basis av dem har universiteten anvisats resultatbaserad finansiering. På motsvarande sätt har Rådet för utvärdering av högskolorna vartannat år utsett kvalitetsenheter inom utbildning vid yrkeshögskolorna och spetsenheter för regional verkan vid yrkeshögskolorna. Dessutom har undervisningsministeriet fördelat resultatbaserad finansiering på basis av kriterier som gäller utveckling av undervisningen och undervisningsmetoderna vid yrkeshögskolorna, utbildningens attraktionskraft och studiegången, samarbete med arbetslivet och forsknings- och utvecklingsarbete samt regionala effekter.

Det har genomförts flera utvärderingar som gäller yrkeshögskolesystemet och politiken för yrkeshögskolorna. OECD:s senaste utvärdering av yrkeshögskolepolitiken genomfördes 2002 (OECD Reviews of National Policies for Education 2003). En internationell utvärderingsgrupp utvärderade dessutom försöket med påbyggnadsexamina vid yrkeshögskolorna. Utvärderingarna har tillhandahållit ett internationellt perspektiv på utvecklingen av yrkeshögskolorna och den högskolepolitiska utvecklingen i Finland. Resultaten av utvärderingarna har använts för att revidera lagstiftningen och utveckla yrkeshögskoleutbildningen.

Under målavtalsperioden 2004–2006 har särskilt avseende fästs vid utvecklingen av undervisningen och studieprocesserna vid yrkeshögskolorna. Undervisningsministeriet har understött yrkeshögskolornas gemensamma nätverksprojekt, som syftar till att utveckla praktik, lärdomsprov, studiehandledning och karriär- och rekryteringstjänster i anslutning till yrkeshögskolestudierna samt den virtuella yrkeshögskolan.

6. Utbildningssystemets effektivitet

Förbättrad effektivitet för utbildningssystemet i synnerhet med tanke på möjligheterna att förlänga tiden i arbetslivet har haft en stark framtoning under hela regeringsperioden. Antalet ungdomar som fortsätter studera efter den grundläggande utbildningen har ökat i jämn takt. Medianåldern för avläggande av en yrkeshögskoleexamen är 25 år och för avläggande av en högre högskoleexamen 27,3 år. De verkningar som de strukturella reformerna under regeringsperioden har på studietiderna kommer att synas på längre sikt.

Nästan inga förändringar har skett i fråga om avbrott i studierna. Avbrott förekommer mest inom yrkesutbildningen, men antalet har börjat gå neråt. Av de studerande avbröt 9,7 procent inom yrkesutbildningen, 6,3 procent vid yrkeshögskolorna och 4,8 procent vid universiteten sin utbildning helt och hållet 2004.

Antalet alternativ inom vuxenutbildningen har ökat och handledningen har blivit bättre. Det finns trots allt fortfarande en betydande mängd utbildningar som överlappar varandra.⁵

6.1. Utbildningsbanor för ungdomar

För att sysselsättningsgraden skall höjas till 75 procent förutsätts enligt effektbedömningen i sysselsättningsprogrammet att ungdomarna inträder på arbetsmarknaden i genomsnitt ett år tidigare än för närvarande och att tiden i arbetslivet förlängs med tre år. Ungdomarnas tid i arbetslivet kan förlängas genom att deras möjligheter att utbilda sig och inträda i arbetslivet förbättras.

Målet är att

- minst 96 procent av dem som avslutar grundskolan 2008 skall inleda sina studier i gymnasiet, i yrkesutbildning eller i grundskolans påbyggnadsundervisning samma år (utbildningsgaranti)
- avbrotten i utbildningen skall minska och genomströmningen bli bättre
- åldern för inledande av högskoleutbildning skall sänkas med ett år fram till 2008 och åldern för avläggande av examen med minst ett år fram till 2012.

Utbildningsstyrelsen har genomfört ett projekt för utveckling av studiehandledning som ett led i politikprogrammet för sysselsättning. Undervisningsministeriet reviderar systemet för gemensam ansökan till andra stadiet så att sökandet och tillträdet till utbildning effektiviseras. Med hjälp av det elektroniska system för ansökan som införs 2007 kan ansöknings- och antagningsprocesserna följas i realtid och lediga platser fyllas effektivare än för närvarande. Ambitionen är dessutom att bredda och effektivisera användningen av påbyggnadsundervisningen efter grundskolan och utveckla den förberedande och orienterade utbildningen i anslutning till yrkesutbildning när det gäller ungdomar som går ut grundskolan. Utvecklingen av verkstadsverksamheten stödjer genomförandet av utbildningsgarantin.

⁵ De kvantitativa uppgifterna i kapitlet baserar sig på Statistikcentralens material, som nämns i källförteckningen, om inte någon annan källa nämns.

Antagningen av studerande till universiteten revideras med målet att effektivisera placeringen i studier, underlätta antagningen av studerande och utöka samarbetet i anslutning till antagningen. Som konkreta åtgärder kommer universiteten bl.a. att ge årets studenter fler tilläggspoäng, förenkla urvalsproven och luckra upp urvalslitteraturen, utöka de delar som gäller lämplighet och antagning på basis av betyg samt minska antalet antagningsenheter. Dessutom har ett rikstäckande system för gemensam ansökan till universiteten börjat utformas. Avsikten är att systemet för gemensam ansökan, som möjliggör elektronisk ansökan, skall tas i bruk åtminstone till vissa delar vid universiteten från och med antagningen inför läsåret 2007–2008.

Elektronisk ansökan infördes vid gemensam ansökan till yrkeshögskolorna 2004. Systemet för finansiering av yrkeshögskolorna har ändrats så att det från och med 2006 syftar till att stödja snabba studier och förebygga avbrott i studierna. Som resultatmätare används bl.a. avbrott i studierna, genomströmning inom utsatt tid och sysselsättning.

Den 1 augusti 2005 trädde en ändring (556/2005) av universitetslagen i kraft, där det bestäms om de målsatta tiderna för lägre och högre högskoleexamina samt den studierätt som baserar sig på dem. Enligt samma lagändring skall universiteten ordna inte bara undervisning utan också studiehandledning så att de studerande har möjlighet att slutföra studierna inom den målsatta tiden. I samband med resultatavtalen har undervisningsministeriet kommit överens med universiteten om att individuella studieplaner skall tas i bruk inom alla utbildningsområden senast under innevarande år. Syftet med reformerna och ändringarna av studiestödet är att de studerande skall studera planmässigare än för närvarande och att universiteten skall ingripa när det konstaterats förekomma problem med studiernas framskridande.

De ändringar (408/2005) av lagen om studiestöd och av skattelagstiftningen (409/2005) som förutsattes för studielånsavdraget trädde i kraft så att de gäller utbildning som inlett med början i augusti 2005. Ändringarnas inverkan på användningen av studielån följs upp.

De som genomgår en andra yrkesinriktad utbildning på samma nivå har hänvisats att utbilda sig inom kortare vuxenutbildningstillämpningar. Vuxenutbildningsmöjligheterna har utökats och vuxenutbildningen på olika stadier har planerats så att studierna kan bedrivas vid sidan om arbetet.

Utbildningsgaranti

Andelen ungdomar som går vidare till utbildning efter grundskolan har ökat. Efter den grundläggande utbildningen gick 95 procent direkt vidare till utbildning på andra stadiet 2004. Av dem som avslutade grundskolan fortsatte 54 procent i gymnasiet, 38 procent i yrkesutbildning och 2,5 procent i påbyggnadsundervisning efter den grundläggande utbildningen. Det antal ungdomar som går vidare till utbildning direkt efter den grundläggande utbildningen har ökat i jämn takt under de första åren av årtusendet. Ökningen har gällt yrkesutbildningen och gymnasiet. Andelen elever som fortsatt i påbyggnadsundervisning efter den grundläggande utbildningen, i tionde klass, har fortsatt att minska.

Tionde klassens resultat är goda ur perspektivet för utbildningsgarantin: av de elever som gick ut påbyggnadsklassen gick 83 procent vidare till fortsatta studier samma år (32 procent till gymnasiet och 49 procent till yrkesutbildning), och mer än 80 procent studerade fortfarande i slutet av året därpå.

Placering i fortsatta studier för dem som avlagt studentexamen och för dem som avlagt en yrkesinriktad grundexamen

Studenterna går alltjämt vidare till fortsatta studier i långsam takt. Av studenterna från 1999 inledde knappt en tredjedel högskolestudier samma år. Efter två år hade 70 procent inlett högskolestudier. År 2004, efter fem år, var andelen 80 procent.

År 2004 sökte sammanlagt 122 400 studenter en studieplats, vilket är tre gånger så många som antalet nya studenter 2004. Av de 65 000 studerande som började studera hade 22 procent blivit studenter 2004.

Av de 34 900 nya studenterna 2004 sökte sig 76 procent direkt till fortsatta studier. Andelen har nästan inte alls förändrats från tidigare år. Knappt hälften sökte in till ett universitet, en fjärdedel till en yrkeshögskola och knappt två procent till yrkesutbildning. Av studenterna fick 40 procent genast en studieplats; 19 procent vid ett universitet, 17 procent vid en yrkeshögskola och 4 procent inom yrkesutbildning. Hela 60 procent fortsatte alltså inte att studera omedelbart.

Placeringen i högskolor för dem som avlagt studentexamen bromsas upp av att en betydande del av i synnerhet nybörjarplatserna vid universiteten fylls av nya studerande som redan har en universitets- eller yrkeshögskoleexamen. Varje år har ca 3 500 av de nya studerande vid högskolorna redan avlagt en annan universitets- eller yrkeshögskoleexamen. Dessutom övergår varje år ca 5 000 studerande till en annan högskola mitt i studierna.

Det har inte skett några stora förändringar i fråga om placeringen i fortsatta studier för dem som avlagt en yrkesinriktad grundexamen. Av dem som avlade en yrkesinriktad grundexamen 2000–2003 har ca 22 procent fortsatt att studera. Cirka 13,5 av dem som avlade en yrkesinriktad grundexamen 2003 fortsatte att studera direkt efter examen. Cirka 9 procent gick vidare till utbildning på högre nivå, största delen till en yrkeshögskola. Cirka 3 procent fortsatte i yrkesutbildning.

Avbrott i studierna

Det har inte skett några stora förändringar i fråga om avbrott i studierna. År 2003 avbröt sammanlagt ca 34 500 personer i gymnasiet, yrkesutbildning, yrkeshögskolorna och universiteten helt och hållet sin examensinriktade utbildning inom den utbildningssektor där de hade börjat studera. Gymnasisterna stod för minst avbrott. Avbrott förekommer mest inom yrkesutbildningen, men antalet har börjat gå neråt.

Av dem som hade inlett de treåriga utbildningen för yrkesinriktad grundexamen 2000 hade 56 procent avlagt examen efter tre och ett halvt år. För 10 procent var studierna fortfarande på hälft. På basis av detta kan man göra bedömningen att genomströmningen i yrkesutbildningen kommer att stiga till ca 65 procent.

Också inom systemet med fristående examina har en avbrottsföreteelse konstaterats. När yrkesinriktade grundamina, yrkesamina och specialyrkesamina avläggs som fristående examina är målet att hela examen eller en del av examen skall avläggas. Från och med millennieskiftet har finansieringen av yrkesinriktad tilläggsutbildning kraftigt styrts till utbildning som förbereder för examen på så vis att ca 90 procent av hela finansieringen av yrkesinriktad tilläggsutbildning under undervisningsförvaltningen de senaste åren har riktats till utbildning som förbereder för examen.

Statistiska uppgifter om genomströmningen inom utbildning som förbereder för fristående examina ger vid handen att endast ungefär hälften av dem som deltagit i utbildning som förbereder för fristående examina har avlagt hela examen på tre år (här ingår också annan

utbildning än den som lyder under undervisningsförvaltningen). Trots allt uppger cirka nio av tio att målet med utbildningen är att avlägga hela examen.

Ålder och tid för avläggande av examen

Förändringarna har varit obetydliga när det gäller åldern för avläggande av högskoleexamina. Medelåldern har stigit något för både dem som avlagt en yrkeshögskoleexamen och dem som avlagt en universitetsexamen. Den viktigaste förklaringen är den ekonomiska lågkonjunktur som började 2002 och som försämrade sysselsättningsmöjligheterna också för dem som har en examen. I en sådan situation senarelägger de studerande sin examen.

Tiderna för avläggande av yrkeshögskoleexamina avviker i rätt liten utsträckning från examinas omfattning. Inom utbildning för unga avläggs yrkeshögskoleexamina i genomsnitt på 4,2 år och inom vuxenutbildning på 3,2 år. Inga stora förändringar har skett i fråga om tiderna för avläggande av examen. Av de ungdomar som hade inlett utbildning för yrkeshögskoleexamen 1999 hade 47 procent slutfört utbildningen före utgången av 2003. För 30 procent var yrkeshögskolestudierna på hälft. Enligt tidigare material är genomströmningsgraden i yrkeshögskolorna ca 70 procent på sju och ett halvt år.

Det totala antalet examina vid universiteten och antalet examina per lärare har ökat betydligt de senaste åren. Genomströmningen har däremot inte förbättrats på önskat sätt och tiderna för avläggande av examina har inte förkortats i enlighet med målet. Av dem som inledde universitetsstudier 1998 hade 28 procent avlagt lägre eller högre högskoleexamen vid utgången av 2003, dvs. på fem och ett halvt år. För 61 procent var studierna på hälft. Genomströmningsgraden i universitetsutbildningen är ca 64 procent på åtta och ett halvt år.

6.2. Utbildningsbanor för vuxna

Det är viktigt för användningen av utbildningsresurserna och för individen att utbildningssystemet är smidigt och beaktar tidigare förvärvat kunnande.

Erkännande av tidigare förvärvat kunnande förekommer mest i samband med yrkesinriktade fristående examina för vuxna. Erkännandet har etablerat sin ställning också inom grundläggande yrkesutbildning för unga och vuxna, där kunnandet har erkänts i form av tillgodoräkning. När det gäller yrkesutbildning har erkännande av kunnandet fastställts genom att de bestämmelser i lagstiftningen om yrkesutbildning som gäller erkännande har preciserats. Inom högskoleutbildning har tillgodoräkning av tidigare studier betonats mera än erkännande av kunnande som förvärvats på något annat sätt.

Utbildningsmöjligheter som lämpar sig för vuxna har utökats och utvecklats på alla utbildningsstadier.

År 2005 reviderades tillstånden att ordna grundläggande yrkesutbildning så att det i tillståndet för varje utbildningsanordnare fastställdes hur stor del av det totala antalet studerande som omfattas av för vuxna lämplig utbildning som förbereder för yrkesprov. Deltagandet i grundläggande yrkesutbildning som ordnas i form av läroavtal har ökat. Mer än 80 procent av finansieringen av yrkesinriktad tilläggsutbildning riktas till utbildning som förbereder för yrkes- och specialyrkesexamina eller ordnas som en del av dessa examina.

Grundexamensutbildning i form av vuxenutbildning vid yrkeshögskolorna riktas i regel till dem som har utbildning på institutnivå eller yrkesutbildning på högre nivå. Bland de studerande ökar dock andelen personer som har en examen på andra stadiet. Högre yrkeshögsko-

leexamina för yrkesverksamma har permanentats. Det har gjorts upp en åtgärdsplan för utveckling av den öppna yrkeshögskolan.

Trots att alternativen inom vuxenutbildningen har ökat förekommer det fortfarande ganska mycket överlappande utbildning. Exempelvis av dem som börjat studera för en yrkesinriktad grundexamen vid minst 20 års ålder har ungefär en tredjedel redan en yrkesinriktad grundexamen och ca 8 procent en institutexamen eller en högre examen. På motsvarande sätt har ungefär en tredjedel av dem som avlagt en yrkes- eller specialyrkesexamen redan tidigare avlagt en institutexamen eller en högre examen. De studerande bör i första hand hänvisas till att studera för en examen på en högre nivå, vilket ökar den uppåtgående rörelsen på arbetsmarknaden och bidrar till att det öppnas sådana uppgifter i början av karriärstrukturen som lämpar sig som första arbetsplats. Likaså bör efterfrågan i anslutning till kontinuerlig utveckling och förnyande av kunnandet hos befolkningen i arbetsför ålder styras till sådan tilläggsutbildning och fortbildning som bäst lämpar sig för behovet.

7. Internationalisering

Yrkesutbildning

Betydelsen av internationellt samarbete inom yrkesutbildning på andra stadiet har ökat i och med Köpenhamnsprocessen (fördjupat europeiskt samarbete inom yrkesutbildning). Målet är att förbättra yrkesutbildningens kvalitet, göra yrkesutbildningen attraktivare och främja rörligheten för dem som deltar i yrkesutbildning och för dem som avlagt en yrkesexamen.

I syfte att främja rörligheten för dem som deltar i yrkesutbildning utvecklas ett system för överföring av studieprestationer (ECVET), där principerna för överföring av studieprestationerna fastställs. Som aktörer i olika länder fungerar utbildningsanordnarna och läroanstalterna, vilka sinsemellan skall komma överens om hur studieprestationerna skall överföras i praktiken. När ECVET-systemet har utformats har utvecklingen av en europeisk referensram för examina (EQF) beaktats.

Som ett resultat av Köpenhamnsprocessen har en ny lagstiftning om Europass antagits. Syftet med Europassarrangemanget är att underlätta internationell jämförelse av examensbetyg och främja rörligheten för studerande och arbetstagare. Rörligheten för yrkesstuderande har ökat i Finland. I dagens läge genomgår ca 3 procent av de studerande varje år en period med inlärn timer i arbetet utomlands, deltar i studieresor till utlandet eller studerar utomlands. År 2004 praktiserade eller studerade ca 4 000 yrkesstuderande i utlandet.

Rörlighet och internationalisering av rörligheten för yrkesstuderande och personer som avlagt en examen inom yrkesutbildningen främjas med hjälp av Europeiska unionens utbildningsprogram Leonardo da Vinci och i fortsättningen med hjälp av ett nytt program för livslångt lärande. Samarbetsprojekten kan bestå av rörlighets- eller utvecklingsprojekt.

Högskolor

Internationalisering av högskolorna är ett de viktigaste utbildningspolitiska målen. Genom internationellt samarbete försöker man höja utbildningens och forskningens kvalitet och stärka det nationella innovationsunderlaget.

Högskolornas internationella samarbete har ökat kraftigt de senaste åren, vilket har kunnat ses framför allt som ökat internationellt studentutbyte. Vid universiteten har studentutbytet ändrat riktning på så vis att antalet utländska utbytesstuderande som anländer till universiteten i Finland överstiger antalet finländska studerande som åker till utländska universitet. Också vid yrkeshögskolorna har antalet utländska utbytesstuderande ökat betydligt på 2000-talet.

Antalet utländska examensstuderande vid de finländska universiteten och yrkeshögskolorna har ökat i jämn takt de senaste åren. Antalet har ökat med mer än 3 000 studerande sedan 1999. År 2004 fanns det drygt 8 400 utländska examensstuderande. Ungefär en tredjedel av de utländska examensstuderandena vid universiteten avlade en licentiat- eller doktorsexamen. Det fanns mest utländska studerande från Europa, Asien och Afrika. (undervisningsministeriet 2005b) Trots den positiva utvecklingen är antalet utländska examensstuderande vid de finländska högskolorna fortfarande långt från målet 12 000 utländska studerande år 2008.

De senaste åren har högskolornas internationella verksamhet gällt inte bara de studerandes rörlighet utan också fördjupat internationellt samarbete med utländska samarbetshögskolor bl.a. genom undervisningssamarbete, gemensamma forsknings- och utvecklingsprojekt samt internationella gemensamma examina och dubbelexamina.

Förutsättningarna för högskolornas internationella samarbete har förbättrats genom reformer av högskolornas examenssystem, ändring av dimensioneringen av studierna så att den baserar sig på det europeiska ECTS-systemet samt genom uppbyggande av ett internationellt jämförbart kvalitetssäkringssystem. Det har fastställts officiella engelska benämningar för universitets- och yrkeshögskoleexamina.

Utbildningsutbudet på främmande språk har utökats, och utbudet vid de finländska högskolorna är stort i internationell jämförelse. Utländska examensstuderande vid yrkeshögskolorna studerar till största delen inom engelskspråkiga utbildningsprogram. Vid yrkeshögskolorna finns det mer än 80 examensinriktade utbildningsprogram på främmande språk. Vid universiteten har det funnits rikligt med studiehelheter på engelska, vilka har utformats bl.a. för utbytesstuderandenas behov. De senaste åren har införandet av magister- och doktorsprogram på främmande språk öppnat nya möjligheter för utländska examensstuderande. För närvarande ordnas nästan 100 sådana program vid universiteten.

Högskolorna har också bedrivit regionalt samarbete kring bl.a. språkstudier och stödtjänster för utländska studerande. Utbildningsutbudet på engelska har breddats i olika delar av landet genom att utländska studerande har erbjudits möjlighet att välja studier vid alla högskolor i regionen.

8. Undervisningspersonal

8.1. Kvantitativ ökning av lärarutbildningen och lärarnas behörighetssituation

År 2001 inledde undervisningsministeriet ett program för utvidgning av lärarutbildningen vid tio universitet. Eftersom behoven av lärare föranleddes av både lärarkårens höga åldersstruktur och det dåliga läget i fråga om behörigheten för vissa lärarkategorier ökades både antalet nybörjarplatser och den behörighetsgivande utbildningen. Även den yrkespedagogiska lärarutbildningen har utvidgats. Stora åldersklasser kommer att delta i grundläggande yrkesutbildning vid decennieskiftet samtidigt som ett stort antal yrkeslärare går i pension. Målet för programmet för kvantitativ ökning av lärarutbildningen vid universiteten har varit att öka antalet lärare med 5 500. Åren 2000–2005 ökades antalet nybörjarplatser inom den yrkespedagogiska lärarutbildningen med närmare 300.

De största ökningarna gällde utbildningen av klasslärare och speciallärare samt utbildningen av lärare i modersmål, främmande språk och matematisk-naturvetenskapliga ämnen. Möjligheterna att fullgöra pedagogiska studier för lärare utökades betydligt, särskilt med hänsyn till behovet av lärare inom vuxenutbildning. Även utbildningen av lärare i musik, bildkonst och gymnastik samt utbildningen av studiehandledare utökades. Inom den svenskspråkiga lärarutbildningen gällde de största ökningarna utbildningen av klasslärare. Utökningsprogrammet omfattade också ämneslärarutbildning på samiska och lärarutbildning på teckenspråk.

Vid antagningen av studerande till yrkespedagogisk lärarutbildning har sådana utbildningsområden prioriterats där det enligt utredningar om lärarbehovet behövs mest lärare, t.ex. inom teknik och kommunikation samt utbildning av studiehandledare och speciallärare. Samtidigt har antagningen av studerande utvecklats och de yrkespedagogiska lärarhögskolorna har övergått till elektronisk gemensam ansökan.

Den regionala tillgången på yrkespedagogisk lärarutbildning har förbättrats genom att alla yrkespedagogiska högskolor har tillhandahållit utbildning även i andra regioner än på den ort där högskolan är belägen. Vid de yrkespedagogiska högskolorna har de pedagogiska studierna för lärare ordnats så att de kan fullgöras som studier på heltid, flerformsstudier eller yrkesprovsbaserade studier, vilket har gjort det möjligt att studera vid sidan om arbetet.

Enligt Utbildningsstyrelsens lärarutredning våren 2005 (Utbildningsstyrelsen 2005a) fanns det sammanlagt 43 400 lärare i huvudsyssla inom den finsk- och svenskspråkiga grundläggande utbildningen. Av klasslärarna var 91 procent behöriga och av speciallärarna 71 procent. Av de svenskspråkiga klasslärarna var 83 procent och av speciallärarna 66 procent behöriga för sina uppgifter. Av lektorerna inom den grundläggande utbildningen hade 94 procent behörighet som lärare. Av timlärarna i huvudsyssla var 62 procent behöriga. Av lärarna inom invandrarundervisningen hade 79 procent den behörighet som krävs.

Läget i fråga om behörigheten för klasslärare, speciallärare och invandrarlärare hade förbättrats jämfört med den förra rikstäckande utredningen från 2002. Läget i fråga om behörigheten för lektorerna inom den grundläggande utbildningen var detsamma som i den förra utredningen.

Inom gymnasieutbildningen arbetade 7 400 finsk- och svenskspråkiga lärare i huvudsyssla. Av gymnasielektorerna var 97 procent behöriga för sin uppgift. Av timlärarna i huvudsyssla var 80 procent behöriga för sina uppgifter. När det gäller gymnasiet hade behörighetssituationen inte förändrats jämfört med den förra utredningen.

Inom grundläggande yrkesutbildning och yrkesinriktad tilläggsutbildning arbetade sammanlagt nästan 12 000 lärare. Av lärarna i gemensamma studier hade 74 procent och av lärarna i yrkesinriktade studier 73 procent formell behörighet som lärare. När det gäller lärare i gemensamma studier hade behörighetssituationen inte förändrats sedan den förra utredningen. År 2005 fanns det däremot färre formellt behöriga lärare i yrkesinriktade studier än tidigare. Läget i fråga om behörigheten är klart sämre bland de svenskspråkiga lärarna i yrkesinriktade studier än bland motsvarande finskspråkiga lärare. Endast 54 procent av de svenskspråkiga lärarna hade den behörighet som krävs. Bland lärarna inom det fria bildningsarbetet var 69 procent formellt behöriga. Behörighetssituationen var en aning bättre än tidigare.

Tillgången på behöriga yrkeslärare påverkas förutom av en kvantitativt sett tillräcklig lärarutbildning också av behörighetsvillkoren för lärare, lärarnas arbetsmotivation och efterfrågan på yrkeskunnig arbetskraft utanför undervisningsfältet. I synnerhet behörighetsvillkoren för lärare bör omprövas och granskas på nytt inom vissa områden. Behörighetsvillkoren bör göra det möjligt för dem som har ett starkt yrkeskunnande att arbeta som yrkeslärare. Undervisningsministeriet kommer att utvärdera behörighetsvillkoren för yrkeslärare ur perspektivet för tillgången på yrkeslärare och förstärkning av yrkeslärarnas yrkeskunnande.

8.2. Utvecklingsprogram för lärarutbildningen

År 2001 inledde undervisningsministeriet ett utvecklingsprogram för lärarutbildningen. De viktigaste rekommendationerna enligt programmet gällde antagningen till lärarutbildning, utvecklingen av pedagogiska studier, lärarutbildningens ställning och fortbildningen för lärare. Genomförandet av rekommendationerna utvärderas under 2006.

Övergången till examensstrukturen enligt tvåstegsmodellen har inneburit omfattande revideringar av innehållet i och uppbyggnaden av lärarutbildningen. År 2003 inledde de universitet som tillhandahåller lärarutbildning ett gemensamt utvecklingsprojekt för lärarutbildningen och examina inom det pedagogiska området.

8.3. Fortbildning för undervisningspersonal

Varje år har ca 22 000–24 000 lärare deltagit i fortbildning för undervisningspersonal som finansierats med statliga budgetmedel. Mest fortbildningsresurser har riktats till utbildning som stödjer utnyttjandet av informations- och kommunikationsteknik i undervisningen, utveckling av inlärning i arbetet och yrkesprov samt utbildning för personal inom yrkesinriktad vuxenutbildning och fritt bildningsarbete. Också utbildningen i olika ämnen och inom olika områden samt den didaktiska utbildningen har varit omfattande.

Fortbildningsutredningarna från våren 2005 (Piesanen m.fl. 2006) visar att ca 12 procent av hela lärarkåren inte får någon fortbildning. Antalet lärare som inte deltar i utbildning har ökat tydligt. Enligt en tidigare utredning (Utbildningsstyrelsen 1999) fick 3,5 procent av lärarna inte någon fortbildning. Möjligheterna att delta i fortbildning varierar tydligt för olika kategorier av lärare och olika regioner.

Utbildning för undervisningspersonal som finansieras med stöd ur Europeiska socialfonden (ESF) har ökat betydligt i fråga om både omfattning och antalet deltagare. Under perioden 2000–2004 deltog ca 21 000 arbetsplatshandledare och ca 1 800 lärare i den fortbildning för handledning vid inlärning i arbetet som genomfördes med ESF-stöd. 8 300 lärare fick ut-

bildning i informations- och kommunikationsteknik. Drygt 4 000 lärare deltog i perioder i arbetslivet. Andra viktiga teman för ESF-finansierad fortbildning för lärare har gällt utveckling av studiehandledning, förebyggande av utslagning, utveckling av undervisningen i olika läroämnen och fostran till företagsamhet.

KÄLLOR

- Eurostudent Report (2005) **Social and Economic Conditions of Student Life in Europe 2005**
Hannover: HIS Hochschul-Information-System. ISBN 3-930447-68-1.
- Inrikesministeriet (2005) **Lääninhallitusten keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2004** (Länsstyrelsernas centrala utvärderingar av läget inom basservicen 2004)
Helsingfors. Inrikesministeriet. ISBN 951-734-876-2.
- Kuusela, J. (2004) **Raportti Helsingin oppimistulosten arviointien ja kouluterveyskyselyjen yhdistämisestä.**
Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A3:2004.
(Helsingfors stads utbildningsverk, publikationsserie A3:2004.)
- Mehtäläinen, J. (2005) **Erityisopetuksen tarve lukiokoulutuksessa**
Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. ISBN 951-39-2209-X.
- Numminen, U., Yrjölä, P., Lamminranta, T. Heikkinen, E. (2004) **Opinto-ohjauksen tila aikuisoppilaitoksissa**
Helsingfors: Yliopistopaino. ISBN 952-13-2283-7.
- OECD (2003) **Education at a Glance**
Paris: OECD Publications. ISBN 92-64-10233-7.
- OECD (2003) **Polytechnic Education in Finland. Reviews of National Policies for Education**
Paris: OECD Publications. ISBN 92-64-19939-X.
- OECD (2004a) **Education at a Glance**
Paris: OECD Publishing. ISBN 92-64-01190-0.
- OECD (2004b) **Learning for Tomorrow's World. First Results from PISA 2003**
Paris: OECD Publications. ISBN 92-64-00724-5.

- Piesanen, E., Kiviniemi U & Valkonen, S. (2006) **Opettajankoulutuksen kehittämisohjelman seuranta ja arviointi 2005.** Opettajien täydennyskoulutus 2005 ja seuranta 1998-2005. Pedagogiska forskningsinstitutet. Forskningsrapport 29.
- Puro, E. (2005) **Peruskoulun tukipalvelujen toimivuus oppilashuoltoryhmien ja huoltajien arvioimana.** Utredning, 2005.
- Rådet för utvärdering av högskolorna (2004) **Equal, but Different. An Evaluation of the Postgraduate Polytechnic Experiment in Finland. Final Report** Tammerfors: Tammer-Paino Oy. ISBN 952-206-0006-2.
- Social- och hälsovårdsministeriet (2003) **Opiskelijaterveyshuollon tila vuonna 2002** (Läget inom studenthälsovården 2002) Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet. ISBN 952-00-1303-2.
- Social- och hälsovårdsministeriet (2005) **Opiskelijaterveyshuollon tavoitteiden ja sisällön kehittämistyöryhmän muistio** (Promemoria av en arbetsgrupp för utveckling av målen för och innehållet i studenthälsovården) Helsingfors: Yliopistopaino. ISBN 952-00-1695-3.
- Statistikcentralen (2001) **Oppilaitostilastot 2001** Helsingfors: Hakapaino Oy. ISBN 951-727-972-8.
- Statistikcentralen (2002) **Osallistuminen aikuiskoulutukseen. Aikuiskoulutustutkimus 2000** Helsingfors: Hakapaino Oy. ISBN 952-467-043-7.
- Statistikcentralen (2003) **Oppilaitostilastot 2002** Helsingfors: Valopaino Oy. ISBN 952-467-12-8.

Statistikcentralen (2004a)

Oppilaitostilastot 2003

Helsingfors: Yliopistopaino. ISBN 952-467-249-9.

Statistikcentralen (2004b)

Befolkningsprognos

Statistikcentralens webbsidor
www.stst.fi/virsta/taloust/03/01/

Statistikcentralen (2005a)

Koulutustilastot

Statistikcentralens webbsidor
www.stat.fi/til/kotal/2003/kotal_2003_2005-0516_tie_001.html

Statistikcentralen (2005b)

Oppilaitostilastot 2004

Helsingfors: Yliopistopaino. ISBN 952-467-391-6.

Statistikcentralen (2005c)

Tilastoja Tilastokeskuksen ja opetusministeriön välisestä tietopalvelusopimuksesta

Statistikcentralen (2006)

Tilastokeskuksen sijoittumispalvelu

Statistikcentralen (2006b)

Oppilaitostilastot 2005

Helsingfors: Yliopistopaino ISBN 952-467-540-4

Suomen Ammattiin Opiskelevien Keskusliitto
- SAKKI ry (Finlands Yrkesstuderandes
Centralförbund – SAKKI rf)
(2002)

Matkalla ammattiin - riittävätkö eväät?

Publikation, 2002.

Suomen Ammattiin Opiskelevien Keskusliitto - Sakki ry
(Finlands Yrkesstuderandes
Centralförbund – SAKKI rf) (2004)

Matkalla ammattiin - myötä- vai vastamäessä?

Publikation, 2004.

Tuononen Mika (2005)

Suomen koulutustaso kansainvälisessä vertailussa

Hyvinvointikatsaus 4/2005. Tilastokeskus.
(Tidskriften Hyvinvointikatsaus 4/2005.
Statistikcentralen.)

- Undervisningsministeriet (2004) **Esiopetuksen tila Suomessa. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle esiopetuksen vaikutuksista ja tavoitteista** (Förskoleundervisningen i Finland. Statsrådets redogörelse till riksdagen om förskoleundervisningsreformens verkningar och måluppfyllelsen) Helsinki: Yliopistopaino. ISBN 952-442-830-X.
- Undervisningsministeriet (2005a) **Aikuiskoulutuksen vuosikirja. Tilastoja aikuisten opiskelusta 2003** (Årsbok om vuxenutbildningen. Statistik om vuxenstudier 2003) Helsingfors: Yliopistopaino. ISBN 952-442-931-4.
- Undervisningsministeriet (2005b) **Yrkeshögskolorna 2004** Helsingfors: Yliopistopaino. ISBN 952-442-937-3
- Undervisningsministeriet (2005c) **Promemoria från arbetsgruppen som har utrett möjligheterna att ta ut avgifter av utländska exxamensstuderande för studier vid högskolor** Helsingfors: Yliopistopaino. ISBN 952-485-071-1.
- Utbildningsstyrelsen (1999) **Opetushenkilöstön täydennyskoulutukseen osallistuminen vuosina 1996 - 1998** Helsingfors: Hakapaino Oy. ISBN 952-13-0590-8.
- Utbildningsstyrelsen (2000) **Selvitys koulutuksen paikallisen arvioinnin tilasta** Helsingfors: Yliopistopaino. ISBN 952-13-1028-6.
- Utbildningsstyrelsen (2004) **Romanilasten perusopetuksen tila** Tammerfors: Tammer-Paino Oy. ISBN 952-13-2631-X.
- Utbildningsstyrelsen (2005a) **Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2005** Tammerfors: Tammer-Paino Oy. ISBN 952-13-2631-X.

Utbildningsstyrelsen (2005b)

Koulutuksen paikallinen arviointi vuonna 2004

Helsingfors: Hakapaino Oy. ISBN 952-13-2425-2.

Utbildningsstyrelsen (2006)

Opetustuntikohtaisen valtionosuuden piiriin kuuluvan taiteen perusopetuksen oppilaitosverkon tilanne vuonna 2004- 2005

Utbildningsstyrelsens webbsidor

http://www.edu.fi/julkaisut/taiteen_perusopetus_selvitys_2006.pdf

BILAGA

Tabell 1. Utbildningens driftsutgifter, den reella utvecklingen 2000-2003 (Statistikcentralen)

	2000	2001	2002	2003	Ändring 2000– 2003 %
Använts för	milj. euro	milj. euro	milj. euro	milj. euro	
Förskoleundervisning ⁶	94	206	220	221	.. ⁷
Grundläggande utbildning ⁸	2 734	2 796	2 833	2 865	4,8
Gymnasieutbildning	503	509	518	514	2,2
Yrkesutbildning ⁹	973	981	1 014	1 032	6,1
Läroavtalsutbildning	96	101	102	106	10,4
Yrkeshögskoleutbildning	562	607	621	623	10,9
Universitetsutbildning och -forskning ¹⁰	1 364	1 351	1 424	1 419	4,0
Övrig utbildning ¹¹	298	313	314	309	3,7
Förvaltning	161	161	158	164	1,9
Studiestöd	647	691	683	659	1,9
<i>Sammanlagt</i>	7 432	7 716	7 888	7 913	6,5
Driftsutgifternas andel av BNP, %	5,7	5,9	6,0	6,1	

6 Avgiftsfri förskoleundervisning för 6-åringar i daghem och grundskolor sedan augusti 2000.

7 Uppgifterna för 2000 och 2003 är inte jämförbara. Ändringen åren 2001-2003 7,3 procent.

8 I utgifterna ingår arbetsgivarnas uppskattade pensionsförsäkringspremier 2000-2001 för kommunernas undervisningspersonal. Åren 2000-2003 ingår även folkhögskolornas grundläggande utbildning och gymnasieutbildning.

9 Innehåller utbildning som leder till yrkesinriktad grundexamen.

10 Innehåller universitetens externa forskningsfinansiering.

11 Omfattar inte utbildning som leder till examen vid folkhögskolorna 2000-2003.

Tabell 2. Läroanstalternas driftsutgifter, den reella utvecklingen per studerande enligt utbildningsgrupp 2000 - 2003 (Statistikcentralen)¹²

Utbildningsgrupp	2000 euro	2001 euro	2002 euro	2003 euro	Ändring 2000- 2003 %
Grundläggande utbildning ¹³	4 610	4 750	4 820	4 870	5,6
Gymnasieutbildning ¹³	3 580	3 630	3 730	3 770	5,3
Yrkesutbildning ¹⁴	7 100	7 180	7 260	7 180	1,1
Yrkehögskoleutbildning ¹⁵	5 250	5 250	5 210	5 090	-3,0
Universitetsutbildning och -forskning ¹⁶	8 790	8 420	8 700	8 500	-3,3
<i>Sammanlagt</i>	5 420	5 470	5 580	5 580	3,0

Tabell 3. Utgiftsramen för utbildning och studiestöd i statsbudgeten under undervisningsministeriets huvudtitel 2001 - 2006 (1 000 euro)

	2001 Bokslut	2002 Bokslut	2003 Bokslut	2004 Budget	2005 Budget	2006 Budget
Universitetsundervisning och forskning	1 122 706	1 188 227	1 244 652	1 298 612	1 322 902	1 352 984
Yrkehögskoleundervisning	296 597	308 407	330 466	343 451	353 559	365 158
Allmänbildande utbildning	1 591 452	1 697 023	1 782 843	1 842 251	1 900 208	1 969 612
Yrkesutbildning ¹⁷	459 622	490 131	544 542	557 808	575 786	639 305
Yrkesinriktad tilläggsutbildning och fritt bildningsarbete ¹⁸	297 152	301 125	290 298	305 194	319 523	331 056
Studiestöd	720 704	732 515	733 423	740 299	749 544	776 765
<i>Sammanlagt</i>	4 191 081	4 717 428	4 926 224	5 087 615	5 221 522	5 434 880

¹² Driftsutgifterna har med hjälp av nationalbokföringens sektorspecifika prisindex som beskriver de offentliga utbildningsutgifterna ändrats så att de motsvarar prisnivån 2000.

¹³ I utgifterna ingår arbetsgivarnas uppskattade pensionsförsäkringspremier 2000-2001 för kommunernas undervisningspersonal. Åren 2000-2003 ingår även folkhögskolornas grundläggande utbildning och gymnasieutbildning.

¹⁴ Innehåller utbildning som leder till yrkesinriktad grundexamen.

¹⁵ I beräkningen av utgifter per studerande ingår inte nya studerande som anmält sig som frånvarande i antalet studerande i yrkehögskoleutbildningen.

¹⁶ Innehåller universitetens externa forskningsfinansiering.

¹⁷ Anlagsminskningen i yrkesutbildningen 2000 och 2001 beror i huvudsak på en överföring till yrkehögskolemomentet och på att den tillfälliga utbildningsökningen i Finlands sysselsättningsprogram upphörde.

¹⁸ Omfattar endast drygt hälften av vuxenutbildningen på undervisningsministeriets förvaltningsområde. Anlagsminskningen för den yrkesinriktade vuxenutbildningen i budgeten för 2003 beror på en anslagsöverföring på sammanlagt 13 miljoner euro i samband med finansieringsreformen till vuxenutbildning som finansieras av andra moment och på att upphandlingsverksamheten upphörde.

Tabell 4. Jämförelse av kommunernas faktiska kostnader och den kalkylerade statsandelsgrunden 2000-2004 euro/studerande, enligt gängse pris¹⁹ (Källa: Utbildningsstyrelsen)

	2000	2001	2002	2003	2004
Förskoleundervisning					
Kostnader	-	3 300	3 535	3 757	4 027
Statsandelsgrund	-	3 514	3 790	4 009	4 241
Andel av kostnaderna	-	106,5 %	107,2 %	106,7 %	105,3 %
Grundläggande utbildning					
Kostnader	4 410	4 793	4 900	5 133	5 348
Statsandelsgrund	3 863	4 165	4 488	4 749	4 849
Andel av kostnaderna	87,6 %	86,9 %	91,6 %	92,5 %	90,7 %
Gymnasieutbildning					
Kostnader	3 892	4 190	4 448	4 683	4 919
Statsandelsgrund	3 457	3 623	3 953	4 212	4 277
Andel av kostnaderna	88,8 %	86,5 %	88,9 %	89,9 %	86,9 %
Grundläggande yrkesutbildning ²⁰					
Kostnader	6 931	7 425	7 527	7 462	7 689
Statsandelsgrund	5 553	6 071	6 401	6 755	6 868
Andel av kostnaderna	80,1 %	81,8 %	85,0 %	90,5 %	89,3 %
Yrkehögskolorna					
Kostnader	6 042	6 559	6 643	6 721	6 855
Statsandelsgrund	5 214	5 708	5 981	6 219	6 339
Andel av kostnaderna	86,3 %	87,0 %	90,0 %	92,5 %	92,5 %

¹⁹ I kommunernas statsandelsgrund och motsvarande kostnader ingår inte mervärdesskatt sedan 2002.

²⁰ Innehåller inte läroavtalsutbildning.

Tabell 5. Studerande och examina 2001 - 2005 (Källa: Statistikcentralen, undantag i fotnoterna)²¹

	2001	2002	2003	2004	2005
Förskoleundervisning					
* antal studerande	60 550	60 910	59 850	58 400	57 600
Grundläggande utbildning					
* nya studerande	65 310	63 570	61 300	59 830	57 600
* fått avgångsbetyg	63 750	61 450	60 830	63 830	66 500
* antal studerande	581 070	582 230	583 130	581 080	576 000
Gymnasieutbildning					
* nya studerande	42 790	41 020	42 610	40 590	40 000
* avlagda studentexamina ²²	35 270	36 200	35 170	34 650	35 000
* antal studerande	127 720	124 160	120 870	118 530	117 000
Grundläggande yrkesutbildning ²³					
* nya studerande	61 440	60 280	60 090	61 000	60 500
* avlagda examina	33 090	33 210	36 040	38 000	
* antal studerande ²⁴	131 820	138 130	142 020	143 780	146 070
Yrkesinriktad tilläggsutbildning ²⁵					
* nya studerande	18 330	20 540	23 910	24 600	25 000
* avlagda examina	12 670	13 150	14 957	13 000	14 000
* antal studerande	35 420	36 990	42 120	53 600	53 600
Yrkeshögskolornas grundexamina ²⁶					
* personer som inlett studier	31 890	31 420	32 840	32 690	33 260
* avlagda examina	17 960	20 480	20 500	20 670	21 140
* antal studerande	112 960	114 050	115 790	116 830	116 710
- varav utländska studerande	2 780	3 130	3 480	3 730	3 930
Högre yrkeshögskoleexamen					
* nya studerande	-	160	310	240	630
* avlagda examina	-			60	180
* antal studerande	-	160	450	610	1 050

21 Utbildning inom undervisningsförvaltningen. Siffrorna för nya studerande i grundläggande utbildning, gymnasieutbildning och yrkesinriktad tilläggsutbildning, personer som fått avgångsbetyg från den grundläggande utbildningen och personer som avlagt examen i grundläggande yrkesutbildning eller yrkesinriktad tilläggsutbildning samt utländska studerande för 2005 är uppskattningar. Antalet studerande i förskoleundervisning, grundläggande utbildning, gymnasieutbildning och grundläggande yrkesutbildning motsvarar studerandeantalen enligt statsandelssystemet.

22 Examina från IB-gymnasier och Reifeprüfungsexamina ingår inte.

23 Omfattar sådan utbildning i skolform och läroavtalsform som leder till en yrkesinriktad grundexamen samt sådan läroplansbaserad utbildning som förbereder för fristående examen.

24 Inkluderar även studerande i annan utbildning än sådan som leder till examen.

25 Omfattar sådan utbildning i skolform och läroavtalsform som leder till yrkesexamen och specialyrkesexamen.

26 Närvarande studerande, källa databasen AMKOTA

Grundexamina vid universitetet²⁷

* nya studerande	20 650	21 010	20 940	20 970	20 760
* avlagda examina	14 040	14 690	15 290	15 310	15 830
* antal studerande	138 260	144 310	147 090	149 170	151 580
- varav utländska studerande	2 560	2 840	2 890	3 050	3 150

Doktorsexamina vid universitet²⁸

* nya studerande	-	-	-	-	-
* avlagda examina	1 210	1 220	1 260	1 400	1 420
* antal studerande	21 010	21 940	22 960	22 110	22 200
- varav utländska studerande	1 430	1 310	1 490	1 580	1 650

Tabell 6. Studerande i fritt bildningsarbete och i högskoleutbildning som inte leder till examen 2001 - 2004 (Brutto)

Fritt bildningsarbete	2001	2002	2003	2004
Medborgarinstitut	1 012 280	1 036 840	1 034 610	1 059 010
Folkhögskolor	120 560	134 490	138 900	147 780
Studiecentraler	316 700	309 900	299 360	338 550
Sommaruniversitet	76 270	73 450	71 450	75 370
Idrottsutbildningscenter	91 720	84 900	87 280	79 770
Utbildning på högre nivå som inte leder till examen	2001	2002	2003	2004
Öppna yrkeshögskolan	9 770	7 590	9 490	13 760
YH specialiseringsstudier	6 260	6 040	7 700	8 070
Öppna universitet ²⁹	83 110	85 080	82 920	82 320
Universitetens fortbildning	106 730	88 710	83 690	87 580

27 Omfattar studerande för lägre och högre högskoleexamen och dessa examina, källa databasen KOTA.

28 Omfattar alla postgraduala studerande (även licentiander), källa databasen KOTA.

29 Netto

Tabell 7. Antal grundskolor 1999 - 2004 efter storlek (Utbildningsstyrelsen, Statistikcentralen)³⁰

Skolans storlek / elever	Antal skolor				Ändring i ant. skolor/absolut antal	Ändring i % av alla skolor
	1999	2001	2003	2004	1999-2004	2004 (%)
färre än 50	1 359	1 227	1 120	1 099	- 260	32 %
50-99	673	685	666	637	- 36	18 %
100-299	1 090	1 039	1 057	1 024	- 66	30 %
300-499	556	574	557	560	4	16 %
mer än 500	109	119	124	130	21	4 %
Sammanlagt	3 787	3 644	3 524	3 450	- 337	100 %

Tabell 8. Elever i grundläggande utbildning som bor mindre än fem kilometer från skolan (%) år 2004 (Inrikesministeriet 2005)

	i åldern 7–12 -år i åldern 13–15 -år	
Södra Finlands län	96	86
Nyland	97	93
Östra Nyland	88	58
Egentliga Tavastland	95	76
Päijänne-Tavastland	95	80
Kymmenedalen	97	81
Södra Karelen	94	74
Västra Finlands län	94	75
Södra Österbotten	93	63
Mellersta Österbotten	93	71
Mellersta Finland	91	73
Birkaland	95	82
Österbotten	89	77
Satakunta	95	76
Egentliga Finland	94	73
Östra Finlands län	88	67
Södra Savolax	87	68
Norra Savolax	88	71
Norra Karelen	89	62
Uleåborgs län	92	73
Norra Österbotten	94	74
Kajanaland	83	68
Lapplands län	88	70
Lappland	88	71

³⁰ Inkluderar inte specialskolor på grundskolnivå

Tabell 9. Antal gymnasier 1999–2004 efter storlek ³¹
(Utbildningsstyrelsen, Statistikcentralen)

Skolans storlek / elever	Antal skolor				Ändring i an- talet skolor/ abs. antal	i % av alla skolor
	1999	2001	2003	2004	1999-2004	2004
eleverantal < 50	7	6	7	6	- 1	2
50–99	50	51	69	66	16	15
100–299	224	220	215	206	- 18	47
300–499	126	114	105	97	- 29	22
minst 500	48	49	43	60	12	14
sammanlagt	455	440	439	435	- 20	100

Tabell 10. Studerande i grundläggande yrkesutbildning efter huvudman 2004

Huvudman	studerande	%
staten	1 000	1
kommun	31 400	25
samkommun	81 800	61
privat	17 000	13
sammanlagt	131 200	100

Tabell 11. Anordnare av grundläggande yrkesutbildning 1999- 2004 efter studerandeantal i utbildningstillståndet

**Grundläggande yrkesutbildning på andra
stadiet, maximiantal studerande per år
enligt yrkesutbildningstillstånd**

	1/1999	12/1999	12/2001	12/2003	12/2004
< 50	41	41	36	27	25
50–99	30	27	32	34	32
100–299	56	53	47	44	45
300–499	24	22	22	21	21
minst 500	70	70	68	69	67
Tillstånd sammanlagt	221	213	205	195	190

³¹ Inkluderar inte sammanslagna skolor som ger gymnasieundervisning och grundläggande utbildning.

Tabell 12. Gruppstorlek i förskoleundervisningen enligt hela antalet barn i gruppen

Grupp	Sammanlagt	Gruppform	1 lärare	2 lärare	Mer än 3 lärare
Fristående förskolegrupp i skola	61 grupper där 34 % överskrider (N med fet stil i lärarkolumnen)	1-13	18 (30 %) grupper	7 (11 %)	1 (2 %)
		14-20	14 (23 %)	6 (10 %)	5 (8 %)
		över 20	2 (3 %)	5 (8 %)	3 (5 %)
Med nybörjarundervisningen sammanslagen grupp i skola	31 grupper där 10 % överskrider	1-13	11 (36 %)	6 (19 %)	3 (10 %)
		14-20	2 (7 %)	6 (19 %)	1 (3 %)
		över 20	-	1 (3 %)	1 (3 %)
Fristående grupp i daghem	119 grupper där 9 % överskrider	1-13	13 (11 %)	17 (14 %)	5 (4 %)
		14-20	5 (4 %)	23 (19 %)	28 (24 %)
		över 20	1 (1 %)	5 (4 %)	22 (19 %)
Med småbarnfostran sammanslagen grupp i daghem	129 grupper där 20 % överskrider	1-13	2 (2 %)	3 (2 %)	10 (8 %)
		14-20	1 (1 %)	13 (10 %)	21 (16 %)
		över 20	8 (6 %)	17 (13 %)	54 (42 %)
Annan grupp	15 grupper där 20 % överskrider	1-13	4 (27 %)	1 (7 %)	-
		14-20	2 (13 %)	3 (20 %)	2 (13 %)
		över 20	1 (7 %)	-	2 (13 %)

Tabell 13. Nya studerande i gymnasieutbildningens daggymnasier 2004 i förhållande till den genomsnittliga åldersgruppen 16-18 år efter landskap (Utbildningsstyrelsen)

Landskap	Nya studerande i förhållande till åldersklassen 16-18 år %
Nyland	65,9
Östra Nyland	49,9
Egentliga Finland	55,7
Satakunta	52,2
Egentliga Tavastland	50,1
Birkaland	60,0
Päijänne-Tavastland	54,7
Kymmenedalen	48,6
Södra Karelen	49,3
Södra Savolax	57,2
Norra Savolax	55,1
Norra Karelen	52,1
Mellersta Finland	55,2
Södra Österbotten	52,4
Österbotten	52,0
Mellersta Österbotten	51,8
Norra Österbotten	52,5
Kajanaland	58,1
Lappland	57,0
<i>Hela landet, fränsett Åland</i>	<i>57,1</i>

Tabell 14. Andel nya studerande i grundläggande yrkesutbildning, yrkeshögskolor och universitet av de genomsnittliga åldersgrupperna 16 - 18 eller 19 - 21 år efter boende landskap 2003 (Källa: Statistikcentralen)

Boendelandskap ³²	Grundläggande yrkesutbildning ³³		Yrkeshögskolor ³⁴		Universitet ³⁵	
	Nya studerande 2003	Andel 16-18 år i snitt av åldersgruppen %	Nya studerande 2003	Andel 19-21-år i snitt av åldersgruppen %	Nya studerande 2003	Andel 19-21 år i snitt av åldersgruppen %
Sammanlagt ³⁶	45 926	73,5	28 083	43,2	20 909	31,1
Nyland	9 238	63,5	6 500	38,4	6 164	36,4
Östra Nyland	756	68,8	403	42,7	238	25,2
Egentliga Finland	3 697	73,3	2 343	40,1	1 758	30,1
Satakunta	2 065	72,7	1 299	44,2	724	24,7
Egentliga Tavastland	1 497	75,5	786	39,9	410	20,8
Birkaland	3 860	76,0	2 220	36,8	1 784	29,6
Päijänne-Tavastland	1 714	72,7	973	40,2	545	22,5
Kymmenedalen	1 598	74,4	1 019	48,2	481	22,8
Södra Karelen	1 221	77,6	726	43,3	470	28,0
Södra Savolax	1 463	75,4	911	47,2	525	27,2
Norra Savolax	2 511	79,9	1 450	43,4	965	28,9
Norra Karelen	1 747	77,9	943	42,2	719	32,2
Mellersta Finland	2 507	75,6	1 547	42,0	1 114	30,2
Södra Österbotten	1 910	72,9	1 306	49,7	725	27,6
Österbotten	1 618	73,8	1 071	46,9	762	33,4
Mellersta Österbotten	725	68,1	542	54,0	303	30,2
Norra Österbotten	4 230	80,0	2 610	46,6	1 653	29,5
Kajanaland	982	80,6	575	50,1	297	25,9
Lappland	2 176	84,1	1 217	47,1	704	27,2

³² De nya studerandenas boendelandskap 31.12.2002.

³³ Läroplansbaserad utbildning i skolform som leder till yrkesinriktad grundexamen (ej arbetskraftspolitisk utbildning).

³⁴ Yrkeshögskolornas utbildning för unga (nya studerande som anmält sig som närvarande eller frånvarande).

³⁵ Universitetsutbildning som leder till lägre eller högre högskoleexamen (nya studerande som anmält sig som närvarande eller frånvarande).

³⁶ Innehåller inte studerande som är hemma från Åland eller nya studerande med okänt landskap (sannolikt i regel utlänningar, sammanlagt 1

Tabell 15. Andel finska och svenska studerande inom olika utbildningssektorer av alla studerande 2003 (Källa: Statistikcentralen)

Utbildningssektor	Finsk-språkiga %	Svensk-språkiga %
Gymnasieutbildning	92,4	5,1
Yrkesutbildning	92,5	4,2
Yrkehögskolorna	92,3	4,7
Universiteten, grundutbildning	91,0	6,7
Universiteten, fortsatt utbildning	88,1	5,0
Sammanlagt	91,9	5,1
Befolkningsandel 31.12.2003	92,0	5,6

Tabell 16. Elever som tagits in eller förts över till specialundervisning i den grundläggande utbildningen 2000 - 2004 (Källa: Statistikcentralen)

	2000	2001	2002	2003	2004
10-årig läroplikt	18 851	2 212	24 813	27 224	29 794
11-årig läroplikt	7 116	7 686	8 012	8 311	8 841
11-årig läroplikt (gravt handikappade)	1 007	1 124	1 192	1 304	1 163
Sammanlagt	26 974	30 822	34 017	36 839	39 798
Elever som tagits in eller förts över till specialundervisning i % av totalantalet elever	4,6	5,2	5,7	6,2	6,7

Tabell 17. Studerande i yrkesinriktad specialundervisning 2001–2004 (Källa: Utbildningsstyrelsen)³⁷

Läroanstaltstyp	2001	2002	2003	2004
Statliga specialyrkesläroanstalter	2 746	2 750	2 841	2 921
Övriga specialyrkesläroanstalter	752	790	867	876
Yrkesinstitut	6 172	7 264	8 377	9 509
Sammanlagt	9 670	10 804	12 085	13 306

³⁷ Statistik över statsandelar

Tabell 18. Uppskattat antal skolavhoppare 2001³⁸ (Källa: Statistikcentralen)

Avbrutit den grundläggande utbildningen, blir utan avgångsbe- tyg	334
Inte deltagit i gemensam ansökan	1 551
Inte inlett studier	3 378
Avbrutit studierna under det första studieåret	
a) avbrutit gymnasiet (storleksklass enligt uppskattning)	1 100
b) avbrutit yrkesutbildning (storleksklass enligt uppskattning)	5 700
Antal 17-åringar utanför utbildningen	6 400

Tabell 19. Deltagande i vuxenutbildning år 2000 bland personer i åldern 18–64 år (Källa: Statistikcentralen)³⁹

Ålder	N	% av gruppen
18–24	225 413	49
18–64	1 754 057	54
25–34	409 527	62
25–64	1 528 644	54,5
35–49	713 085	61
50–64	406 033	42
Kön		
Män	798 731	49
Kvinnor	955 326	59
Utbildningsnivå		
Grundstadiet	340 450	37
Mellanstadiet	725 994	51
Högre nivå	687 614	76

³⁸ Siffrorna visar inte direkt antalet skolavhoppare, utan inkluderar även personer som placerat sig i arbetslivet utan utbildning.

³⁹ Aikuiskoulututkimus 2000, Statistikcentralen

Tabell 20. Elever med annat modersmål än finska eller svenska i grundläggande utbildning (Källa: Statistikcentralen)

Ålder / årskurs i grundl. utbildning	1998	2000	2002	2004
förskoleundervisning	1 073	1 408	1 608	1 767
åk 1–6 sammanl.	8 012	8 594	9 539	10 341
åk 7–9 sammanl.	3 888	4 669	5 566	5 461
åk 1–9 sammanl.	11 900	13 261	15 105	15 802

Tabell 21. Sökande till gymnasieutbildning i vårens gemensamma ansökan (1 önsk.) med annat modersmål än finska eller svenska 2000 - 2005 (Källa: Utbildningsstyrelsen)⁴⁰

År	sökande	antagna	antagna 1 % av sökande
2000	677	510	75,3
2001	753	581	77,2
2002	890	627	70,5
2003	869	665	76,5
2004	877	639	72,9
2005	937	729	77,8

Tabell 22. Antal deltagande i studentexamen med finska som andra språk 2000 - 2005 (Källa: Studentexamensnämnden)

År	Våren	Hösten	Sammanlagt
2000	204	106	310
2002	239	113	352
2004	291	138	429
2005	333		

⁴⁰ Siffrorna visar dem som antagits i juni, inte de slutliga uppgifterna om nya studerande.

Tabell 23. Studerande i grundläggande yrkesutbildning och läroavtalsutbildning efter nationalitet (annan än finsk) 2000 - 2003 (Källa: Statistikcentralen)

År	Samtliga	Europa	Afrika	Asien	Amerika	Oceanien	Okänd
2000	3 652	2 590	374	412	58	9	209
2001	3 971	2 624	430	447	65	5	400
2002	4 405	2 905	453	544	74	5	424
2003	4 515	3 052	413	619	79	6	346

Tabell 24. Sökande till yrkesutbildning i vårens gemensamma ansökan (1 önsk.) med annat modersmål än finska eller svenska 2000 - 2005 (Källa: Utbildningsstyrelsen)⁴¹

År	sökande	antagna	antagna i % av sökande
2000	1 567	778	49,6
2001	1 684	874	51,9
2002	1 648	922	55,9
2003	1 812	1 043	57,6
2004	2 016	1 015	50,3
2005	2 091	1 044	50,0

Tabell 25. Studerande i utbildning som leder till yrkes- eller specialyrkesexamen efter nationalitet (annan än finsk) 2000 - 2003 (Källa: Statistikcentralen)

År	Samtliga	Europa	Afrika	Asien	Amerika	Oceanien	Okänd
2000	938	522	59	78	20	4	255
2001	870	426	49	57	16	0	322
2002	806	469	61	47	11	0	218
2003	778	583	46	60	9	3	77

⁴¹ Siffrorna visar dem som antagits i juni, inte de slutliga uppgifterna om nya studerande.

Tabell 26. Invandrarstuderande i utbildning som förbereder för grundläggande yrkesutbildning samt utbildningsanordnare som har tillstånd för denna utbildning 1999 - 2005

År	Studerande	Anordnare
1999	180	35
2000	596	39
2001	750	40
2002	830	41
2003	848	41
2004	909	41
2005 ^{*)}	855	44

*) Läget i januari 2005

Tabell 27. Utveckling av antalet studiestödstagare och studiestödstagarna i % av antalet studerande i gymnasier och yrkesläroanstalter eller av de närvarande studerandena i yrkes- högskolor och universitet⁴² 2002-2005

	2002	2003	2004	2005
Gymnasier	34 095 (27 %)	31 830 (26 %)	29 355 (24 %)	27 382 (23 %)
Yrkesläroanstalter	101 330 (80 %)	100 720 (78 %)	98 764 (75 %)	96 775 (73 %)
Yrkeshögskolor	98 640 (86 %)	98 589 (85 %)	97 894 (83 %)	97 043 (82 %)
Universitet	93 819 (63 %)	96 534 (63 %)	96 604 (61 %)	96 737 (60 %)

42 Tabellen inkluderar inte de av Folkpensionsanstalten statistikförda stödtagare som studerar i andra än de nämnda läroanstalterna och i utländska läroanstalter. År 2005 ändrades FPA:s statistikpraxis på grund av övergången till elektronisk låneborgen 2003. Av de studerande som fick studiestöd 2005 studerade dessutom 7007 i andra än de nämnda läroanstalterna och 5190 i utländska läroanstalter.

Tabell 28. Studerande i förvärvsarbete 2003 samt andelen förvärvsarbetande studerande av alla studerande 2000–2003

Utbildningssektor	Studerande sammanlagt	Sysselsatta studerande	Andelen sysselsatta av alla studerande			
			2000	2001	2002	2003
			%			
Gymnasieutbildning	121 816	24 614	21,6	21,7	21,1	20,2
Yrkesutbildning	174 813	64 701	33,5	34,7	35,4	37,0
Yrkehögskoleutbildning	129 875	65 939	49,5	51,0	50,2	50,8
Universitetsutbildning, varav högre högskoleutbildning	169 846	94 558	57,6	57,8	55,9	55,7
	140 861	72 347	53,1	53,4	51,7	51,4
Sammanlagt	596 350	249 812	40,8	41,8	41,3	41,9

Tabell 29. Andelen personer som avlagt examen efter grundstadiet enligt utbildningsnivå 2000 - 2004 (Källa: Statistikcentralen)

	2000 %	2001 %	2002 %	2003 %	2004 %
Grundstadiet	40,6	39,8	38,9	38,1	37,3
Mellanstadiet	36,1	36,5	36,8	37,3	37,7
Högre nivå	23,3	23,7	24,2	24,6	25,0

Tabell 30. Andelen personer som avlagt studentexamen av åldersgruppen 20-24 år 2000 - 2003 (Källa: Statistikcentralen)

	2000 %	2001 %	2002 %	2003 %
Sammanlagt	50,8	51,3	51,4	51,2
- män	41,7	42,1	42,1	41,8
- kvinnor	60,3	61,0	61,2	61,0

Tabell 31. Andelen personer som avlagt yrkesinriktad examen⁴³ eller högskoleexamen av åldersgruppen 25 - 34 år (Källa: Statistikcentralen)

	2000 %	2001 %	2002 %	2003 %
Sammanlagt	73,7	73,2	73,3	73,3
- män	69,7	69,4	69,3	69,1
- kvinnor	77,1	77,3	77,5	77,7

⁴³ Med yrkesinriktad examen avses yrkesinriktad grundexamen, yrkesexamen, specialyrkesexamen, examen på institutnivå och examen inom yrkesutbildning på högre nivå.

Tabell 32. Andelen personer som avlagt högskoleexamen⁴⁴ av åldersgruppen 25-34 år 2000 - 2003 (Källa: Statistikcentralen)

	2000 %	2001 %	2002 %	2003 %
Sammanlagt	18,1	19,8	21,8	22,9
- män	16,4	17,5	18,9	20,2
- kvinnor	19,8	22,1	24,9	28,1

Tabell 33. Sysselsättningsläget för personer som avlagt examen, sysselsatta ett år efter utexamineringen 2001 - 2004 (Källa: Statistikcentralen)

	2001 %	2002 %	2003 %	2004 %
Studentexamen	37,6	37,4	37,9	38,6
Yrkesinriktad examen på andra stadiet	63,5	65,1	67,3	67,6
Yrkeshögskoleexamen	86,1	86,1	85,6	85,5
Högre högskoleexamen	88,9	87,6	86,7	85,8
Doktorsexamen	89,6	85,0	89,2	89,5

44 Med högskoleexamen avses yrkeshögskoleexamina och universitetsexamina.

Tabell 34. Sysselsättningsläge och placering i fortsatta studier för personer som avlagt examen⁴⁵ 2000 - 2004 (Källa: Statistikcentralen)

	2000 %	2001 %	2002 %	2003 %	2004 %
Studentexamen	68,0	69,1	70,1	68,5	70,0
Yrkesinriktad grundexamen	72,0	72,1	73,2	72,3	73,4
Examen inom yrkesinriktad tilläggsutbildning	84,5	85,5	85,3	84,9	85,0
Yrkeshögskoleexamen	88,5	89,1	87,2	87,1	89,0
Universitetsexamen ⁴⁶	92,6	92,8	92,4	91,1	92,1
Doktorsexamen	91,9	91,8	91,9	91,0	91,2

Tabell 35. Personer som avlagt examen 2002, huvudsaklig verksamhet efter boendelandskap vid utgången av 2003 (Källa: Statistikcentralen)⁴⁷

Landskap	Sysselsatta %	Arbetslösa %	Studerande %	Övriga %
Nyland				
Yrkesinriktad examen	78,9	7,5	7,0	6,5
YH-examen	90,0	4,1	3,2	2,6
Högre högskoleexamen	88,2	4,1	4,6	3,2
Östra Nyland				
Yrkesinriktad examen	73,6	8,8	9,6	8,0
YH-examen	92,2	5,7	0,8	1,2
Högre högskoleexamen	90,0	4,2	2,5	3,3
Egentliga Finland				
Yrkesinriktad examen	67,4	14,0	10,3	8,3
YH-examen	85,9	7,0	3,4	3,7
Högre högskoleexamen	82,7	5,8	8,7	2,7
Satakunta				
Yrkesinriktad examen	64,0	17,2	11,1	7,7
YH-examen	81,3	9,8	4,9	3,9
Högre högskoleexamen	89,1	4,7	2,9	3,3
Egentliga Tavastland				
Yrkesinriktad examen	70,0	12,2	10,1	7,7
YH-examen	87,7	6,2	2,0	4,2
Högre högskoleexamen	85,9	4,9	5,4	3,8
Birkaland				
Yrkesinriktad examen	67,6	15,4	9,2	7,8
YH-examen	83,7	9,3	4,1	2,9
Högre högskoleexamen	87,2	5,7	3,6	3,5

⁴⁵ Visar sysselsättningsläget och placeringen i fortsatta studier vid utgången av året. Granskningen omfattar alla examina som avlagts före början av juli respektive år och under de tre föregående åren.

⁴⁶ Av dem som avlagt högre högskoleexamen

⁴⁷ Yrkesinriktad examen avser yrkesinriktade grundamina, yrkesamina och specialyrkesamina

Päijänne-Tavastland

Yrkesinriktad examen	69,2	15,9	8,9	5,9
YH-examen	88,3	6,6	2,3	2,8
Högre högskoleexamen	89,4	3,4	3,9	3,4

Kymmenedalen

Yrkesinriktad examen	62,3	14,6	9,3	13,8
YH-examen	86,5	7,7	2,9	2,9
Högre högskoleexamen	89,4	3,1	5,0	2,5

Södra Karelen

Yrkesinriktad examen	62,8	17,2	12,0	8,0
YH-examen	80,0	8,6	6,7	4,7
Högre högskoleexamen	87,0	5,7	3,9	3,5

Södra Savolax

Yrkesinriktad examen	61,6	16,7	12,2	9,6
YH-examen	83,5	7,7	4,1	4,7
Högre högskoleexamen	91,0	3,6	1,8	3,6

Norra Savolax

Yrkesinriktad examen	63,2	16,4	13,2	7,3
YH-examen	81,7	9,7	4,6	4,0
Högre högskoleexamen	90,8	3,7	3,4	2,1

Norra Karelen

Yrkesinriktad examen	58,6	21,5	13,2	6,7
YH-examen	76,6	13,6	6,2	3,6
Högre högskoleexamen	80,0	8,6	8,6	2,9

Mellersta Finland

Yrkesinriktad examen	61,7	19,6	11,7	7,0
YH-examen	80,9	8,1	6,8	4,1
Högre högskoleexamen	80,1	8,7	7,0	4,2

Södra Österbotten

Yrkesinriktad examen	62,4	14,2	13,8	9,5
YH-examen	83,0	8,4	3,8	4,8
Högre högskoleexamen	88,0	6,3	2,5	3,2

Österbotten

Yrkesinriktad examen	68,8	10,5	13,9	6,8
YH-examen	87,6	5,3	3,2	3,9
Högre högskoleexamen	85,5	3,0	6,5	5,0

Mellersta Österbotten

Yrkesinriktad examen	70,4	11,9	11,5	6,2
YH-examen	83,4	8,8	1,8	6,0
Högre högskoleexamen	84,1	3,7	4,9	7,3

Norra Österbotten

Yrkesinriktad examen	62,0	17,6	11,6	8,8
YH-examen	84,6	7,6	4,6	3,3
Högre högskoleexamen	84,6	6,1	6,1	3,2

Kajanaland

Yrkesinriktad examen	53,8	22,3	13,6	10,3
YH-examen	74,0	16,1	3,9	5,9
Högre högskoleexamen	86,3	11,3	1,3	1,3

Lappland

Yrkesinriktad examen	58,4	18,4	14,5	8,7
YH-examen	78,6	11,9	5,3	4,3
Högre högskoleexamen	86,7	5,6	4,7	3,0

Samtliga landskap

Yrkesinriktad examen	67,3	14,3	10,6	7,8
YH-examen	85,6	7,1	3,9	3,4
Högre högskoleexamen	86,7	5,0	5,1	3,3

Tabell 36. Utbildningsgaranti: ungas placering i utbildning direkt efter slutförd grundläggande utbildning 2000 - 2003 (Statistikcentralen)

	2000	2001	2002	2003	2004
I yrkesutbildning (%)	36,3 %	36,1 %	36,7 %	37,0 %	38,4 %
I gymnasieutbildning (%)	53,7 %	54,2 %	54,8 %	55,1 %	54,1 %
I grundskolans påbyggnadsundervisning (%)	3,0 %	2,9 %	2,6 %	2,4 %	2,5 %
I examensutbildning eller grundskolans påbyggnadsundervisning, sammanl. (%)	93,0 %	93,2 %	94,2 %	94,5 %	95,0 %
Placerade i utbildning sammanl.	61 650	59 650	57 900	57 550	60 400

Tabell 37. Övergång till högskolestudier bland dem som avlagt studentexamen 1999 (34 347) (Källa: Statistikcentralen)

1999	2000	2001	2002	2003	2004
11 064	7 955	4746	2 109	1 074	638
32,2 %	55,4 %	69,2 %	75,3 %	78,5 %	80,3 %

Tabell 38. Antal nya studerande i universiteten 2000 - 2003 med examen på högre nivå (Källa: Statistikcentralen)

Avlagd examen	2000	2001	2002	2003
Examen på institutnivå eller inom yrkesutbildning på högre nivå	1 707	1 750	1 463	1053
Yrkehögskoleexamen	981	1 382	1 641	1623
Universitetsexamen	986	1 133	1 156	1109
Sammanlagt	3 674	4 265	4 240	3 785
Procent av nya studerande	18,4 %	20,1 %	19,4 %	18,1 %

Tabell 39. Avbrott i utbildning som leder till examen⁴⁸ 2001-2004 (Källa: Statistikcentralen)

	2001 %	2002 %	2003 %	2004 %
Gymnasieutbildning	2,4	2,2	2,0	1,9
Grundläggande yrkesutbildning ⁴⁹	11,7	10,8	10,2	9,7
Yrkeshögskolestudier	7,2	6,0	6,2	6,3
Universitetsutbildning ⁵⁰	3,8	4,8	4,5	4,8

Tabell 40. Medelålder (median) för dem som avlägger högskoleexamen (Statistikcentralen)

	2000	2001	2002	2003	2004
Yrkeshögskoleexamen ⁵¹	24,7	24,8	24,9	25,0	25,1
Högre högskoleexamen	27,1	27,0	27,1	27,3	27,3

48 Utbildning under undervisningsförvaltningen. Situationen i september året i fråga för dem som studerade i september ett år tidigare. Studerande som avbrutit studierna helt och inte placerat sig någon annanstans i utbildningssystemet.

49 Statistiken inkluderar inte utbildning som förbereder för en yrkesinriktad grundexamen som avläggs som fristående examen, läroavtalsutbildning och utbildning i specialyrkesläroanstalter.

50 Inkluderar lägre och högre högskoleexamina. Inkluderar inte Konstindustriella högskolan på grund av bristfälliga studerandeuppgifter.

51 Utbildning för unga.

Tabell 41. Personer som vid minst 20 års ålder inlett utbildning som är undersälld undervisningsförvaltningen 2003 indelade efter tidigare utbildning (Källa: Statistikcentralen)⁵²

	Ej utbildning på andra stadiet	Student-examen	Yrkesinr. grund-examen	Yrkesinr. tilläggs-utbildning	Yrkesutb. på institut- eller högre nivå	Högskole-nivå	Sammanlagt
Gymnasium	2 149		1 438	132	546	139	4 404
Grundl. yrkesutbildning	8 863	6 342	9 461	743	1 621	594	27 624
Yrkesexamen	3 185	1 713	7 345	587	2 464	729	16 023
Specialyrkesexamen	644	599	1 829	598	1 995	1 727	7 392

Tabell 42. Personer som vid minst 20 års ålder inlett yrkeshögskoleutbildning eller universitetsutbildning 2003 indelade efter tidigare utbildning (Källa: Statistikcentralen)⁵³

	Ej utb. på andra stadiet	Student-examen	Yrkesinr. grund-examen	Yrkesinr. tilläggs-utb.	Yrkesutb. på institut- eller högre nivå	Högskole-examen	Börjat vid minst 20 års ålder sammanlagt	Nya studerande sammanlagt
Yrkeshögskola	952	14 161	8 849	737	4 840 ⁵⁴	940	30 479	32 840
Universitet	524	9 468	770	122	1 049	2 605	14 538	20 930

⁵² Aikuiskoulutuksen vuosikirja, Statistikcentralen. Inkluderar för specialyrkesexaminas del hela studerandepopulationen

⁵³ Aikuiskoulutuksen vuosikirja, Statistikcentralen.

⁵⁴ Av dem som avlägger yrkeshögskoleexamen som vuxenutbildning uppgrader cirka hälften en institutexamen eller examen inom yrkesutbildning på högre nivå till yrkeshögskoleexamen.